

PRÍRUČKA

Príručka o európskom antidiskriminačnom práve



© Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2010
Rada Európy, 2010.

Rukopis bol dokončený v júli 2010.

Reprodukcia je povolená len pod podmienkou uvedenia zdroja s výnimkou reprodukcie na komerčné účely.

**Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede
na otázky týkajúce sa Európskej únie**

Bezplatné telefónne číslo (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Niektorí mobilní telefónni operátori neumožňujú prístup k číslam začínajúcim predvolbou 00 800, alebo tieto volania môžu byť spoplatnené.

Foto (kryt a vo vnútri): © iStockphoto

Viac informácií o Európskej únii sa nachádza na webovej stránke (<http://europa.eu>).

Katalogizačné údaje sa nachádzajú na konci tejto publikácie.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2011

ISBN 978-92-871-9981-2 (Rada Európy)

ISBN 978-92-9192-869-9 (FRA)

doi: 10.2811/10101

Vytlačené v Luxembursku spoločnosťou Imprimerie Centrale

VTYLAČENÉ NA PAPIERI BIELOM BEZ POUŽITIA ELEMENTÁRNEHO CHLÓRU (ECF)

Táto príručka bola vyhotovená v anglickom jazyku. Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) a Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) nie sú zodpovední za kvalitu prekladov do iných jazykov. Stanoviská vyjadrené v tejto príručke nie sú pre ESLP záväzné. V príručke sú uvedené odkazy na výber komentárov a manuálov týkajúcich sa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv. ESLP nenesie žiadnu zodpovednosť za ich obsah, ani ich zaradenie do tohto zoznamu žiadnym spôsobom neznamená schválenie týchto publikácií. Ďalšie manuály týkajúce sa tohto dohovoru sú uvedené na internetových stránkach knižnice ESLP (www.echr.coe.int/Library/).



Príručka o európskom antidiskriminačnom práve

Predslov

V januári 2010 sa Európsky súd pre ľudské práva a Agentúra Európskej únie pre základné práva rozhodli spolupracovať na príprave tejto príručky o európskej judikatúre týkajúcej sa zákazu diskriminácie. S potešením predstavujeme konkrétne výsledky tohto spoločného úsilia.

S nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy sa Charta základných práv Európskej únie stala právne záväznou. Lisabonská zmluva okrem toho obsahuje ustanovenia o prístúpení EÚ k Európskemu dohovoru o ľudských právach. V tejto súvislosti sú lepšie znalosti spoločných zásad vypracované Súdny dvorom Európskej únie a Európskym súdom pre ľudské práva nielen žiaduce, ale skutočne sú aj nevyhnutné pre riadne vnútroštátne vykonávanie kľúčového aspektu európskych právnych predpisov v oblasti ľudských práv: noriem týkajúcich sa zákazu diskriminácie.

V roku 2010 sme si pripomenuli 60. výročie Európskeho dohovoru o ľudských právach, v ktorom sa článkom 14 ustanovuje zákaz diskriminácie, a 10. výročie prijatia dvoch základných textov v oblasti boja proti diskriminácii na úrovni EÚ – smernice o rasovej rovnosti a smernice o rovnosti v zamestnaní. Na základe rozsiahleho súboru judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie v oblasti zákazu diskriminácie sa ukázalo, že by bolo užitočné prístupnou formou predložiť príručku s CD-ROM-om určenú pre právnych odborníkov v EÚ a v členských štátoch Rady Európy a ďalším užívateľom, napríklad sudcom, prokurátorom a advokátom, ako aj pracovníkom orgánov presadzovania práva. Tí zohrávajú významnú úlohu v oblasti ochrany ľudských práv, a preto musia ovládať zásady zákazu diskriminácie, aby ich vedeli účinne uplatňovať v praxi. Je to práve vnútroštátna úroveň, ktorá zavádza antidiskriminačné ustanovenia do života, a práve tu, v praxi, sa úlohy stávajú viditeľné.

Erik Friberg

tajomník Európskeho súdu pre
ľudské práva

Morten Kjærum

riaditeľ Agentúry Európskej únie pre
základné práva

Obsah

PREDSLOV.....	3
SKRATKY.....	9
1. ÚVOD DO EURÓPSKEHO ANTIDISKRIMINAČNÉHO PRÁVA:	
KONTEXT, VÝVOJ A HLAVNÉ ZÁSADY	11
1.1. Kontext a pozadie európskeho antidiskriminačného práva.....	12
1.1.1. Rada Európy a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv.....	12
1.1.2. Európska únia a smernice o antidiskriminácii.....	14
1.2. Súčasný a budúci vývoj v európskych mechanizmoch ochrany	15
1.2.1. Charta základných práv EÚ.....	15
1.2.2. Zmluvy OSN o ľudských právach.....	16
1.2.3. Pristúpenie Európskej únie k Európskemu dohovoru o ľudských právach.....	17
Hlavné body	18
Ďalšie informácie.....	19
2. KATEGÓRIE DISKRIMINÁCIE A OBHAJOBA.....	21
2.1. Úvod	21
2.2. Priama diskriminácia.....	22
2.2.1. Nepriaznivé zaobchádzanie.....	22
2.2.2. Komparátor	23
2.2.3. Chránený dôvod.....	26
2.3. Nepriama diskriminácia.....	29
2.3.1. Neutrálne pravidlo, kritérium alebo postup.....	29
2.3.2. Podstatne viac negatívny vo svojich vplyvoch na chránenú skupinu.....	30
2.3.3. Komparátor	31
2.4. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu	31
2.4.1. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu podľa smerníc EÚ o antidiskriminácii.....	31
2.4.2. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu podľa ED'P.....	34
2.5. Špeciálne alebo osobitné opatrenia.....	35
Hlavné body	42
2.6. Prostriedky obhajoby menej priaznivého zaobchádzania podľa európskych právnych predpisov o antidiskriminácii	43
2.6.1. Úvod	43
2.6.2. Prehľad všeobecnej obhajoby	44

2.6.3. Použitie všeobecnej obhajoby	46
2.6.4. Osobitná obhajoba podľa práva EÚ.....	46
2.6.4.1. Skutočná požiadavka na výkon povolania.....	47
2.6.4.2. Náboženské inštitúcie.....	50
2.6.4.3. Výnimky na základe veku.....	51
Hlavné body	54
Ďalšie informácie.....	55
3. ROZSAH PÔSOBNOSTI EURÓPSKEHO ANTIDISKRIMINAČNÉHO PRÁVA	57
3.1. Úvod	57
3.2. Kto je chránený podľa európskeho antidiskriminačného práva?.....	58
3.3. Rozsah pôsobnosti európskeho dohovoru: článok 14 a protokol č. 12 ...	60
3.3.1. Charakter zákazu diskriminácie v dohovore.....	60
3.3.1.1. Práva, na ktoré sa vzťahuje dohovor.....	60
3.3.1.2. Rozsah práv podľa dohovoru.....	61
3.3.1.3. Protokol č. 12	63
3.4. Rozsah pôsobnosti smerníc EÚ o antidiskriminácii.....	64
3.4.1. Zamestnanie	64
3.4.1.1. Prístup k zamestnaniu	65
3.4.1.2. Podmienky zamestnania vrátane prepúšťania a odmeňovania	65
3.4.1.3. Prístup k poradenstvu pre voľbu povolania a odbornej príprave	67
3.4.1.4. Organizácie zamestnancov a zamestnávateľov.....	68
3.4.1.5. Európsky dohovor a súvislosti týkajúce sa zamestnania.....	68
3.4.2. Prístup k systému sociálneho zabezpečenia a k jeho formám.....	69
3.4.2.1. Sociálna ochrana vrátane sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti	69
3.4.2.2. Sociálne výhody	70
3.4.2.3. Vzdelávanie	71
3.4.2.4. Európsky dohovor a oblasť sociálneho zabezpečenia a vzdelania.....	72
3.4.3. Prístup k poskytovaniu tovaru a služieb vrátane bývania	73
3.4.3.1. Európsky dohovor a oblasť tovaru a služieb vrátane bývania	76
3.4.4. Prístup k spravodlivosti	77
3.4.4.1. Európsky dohovor a oblasť prístupu k spravodlivosti.....	78
3.5. Uplatňovanie dohovoru nad rámec práva EÚ	79
3.5.1. „Osobná“ sféra: súkromný a rodinný život, adopcia, domov a manželstvo	79

3.5.2. Politická účasť: sloboda prejavu, zhromažďovania a združovania a slobodné voľby	82
3.5.3. Presadzovanie práva.....	82
3.5.4. Trestnoprávne veci.....	84
Hlavné body	85
Ďalšie informácie.....	86
4. CHRÁNENÉ DÔVODY.....	89
4.1. Úvod	89
4.2. Pohlavie	90
4.3. Sexuálna orientácia.....	97
4.4. Zdravotné postihnutie	100
4.5. Vek.....	102
4.6. Rasa, etnický pôvod, farba pleti a príslušnosť k národnostnej menšine	104
4.7. Štátna príslušnosť alebo národnostný pôvod	107
4.8. Náboženstvo alebo viera	111
4.9. Jazyk	114
4.10. Sociálny pôvod, rod a majetok	116
4.11. Politické alebo iné zmýšľanie	117
4.12. „Iné postavenie“	118
Hlavné body	119
Ďalšie informácie.....	120
5. PROBLEMATIKA DŮKAZOV V ANTIDISKRIMINAČNOM PRÁVE.....	123
5.1. Úvod	123
5.2. Rozdelenie dôkazného bremena	124
5.2.1. Faktory, ktoré nie je potrebné dokazovať	127
5.3. Úloha štatistických a ďalších údajov	129
Hlavné body	133
Ďalšie informácie.....	134
ZOZNAM JUDIKATÚRY	135
Judikatúra Medzinárodného súdneho dvora	135
Judikatúra Európskeho súdneho dvora.....	135
Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva	137
Judikatúra Európskeho výboru pre sociálne práva.....	141
Judikatúra výboru pre ľudské práva	141
Judikatúra vnútroštátnych súdov	141

TABUĽKA PRÁVNÝCH TEXTOV	143
Medzinárodné dokumenty	143
Dokumenty EÚ	144
ĎALŠIE MATERIÁLY DOSTUPNÉ NA CD-ROM-E	145
ONLINE ZDROJE	147
POZNÁMKA K CITÁCIÁM	149

Skratky

CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien
CFI	Súd prvého stupňa
CRC	Dohovor o právach dieťaťa
CERD	Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie
CRPD	Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím
EDLP	Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
ECSR	Európsky výbor sociálnych práv
ESD	Európsky súdny dvor (teraz Súdny dvor Európskej únie)
EÚ	Európska únia
HRC	Výbor pre ľudské práva
ICCPR	Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
ICERD	Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie
ICESCR	Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
ICJ	Medzinárodný súdny dvor (MSD)
IGO	Medzivládna organizácia
OSN	Organizácia Spojených národov
RE	Rada Európy
VDLP	Všeobecná deklarácia ľudských práv
TCN	Štátny príslušník tretej krajiny

1

Úvod do európskeho antidiskriminačného práva: kontext, vývoj a hlavné zásady

V tejto úvodnej kapitole sa vysvetlí pôvod antidiskriminačného práva v Európe a tiež aj súčasné a budúce zmeny v hmotnom práve, ako aj postupy v oblasti ochrany.

Od samého začiatku je dôležité si uvedomiť, že sudcovia i prokurátori sú povinní uplatňovať ochranu podľa Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (EDLP), a podľa smerníc Európskej únie (EÚ) o antidiskriminácii bez ohľadu na to, či sa účastník konania na ne odvoláva. Vnútroštátne súdy a vykonávatelia spravodlivosti sa neobmedzujú len na právne argumenty predkladané stranami, ale musia určiť rozhodné právo na základe skutkovej podstaty predloženej zúčastnenými stranami, čo v podstate znamená, že účastníci konania si vlastne vyberú, či chcú pokračovať v tvrdení o antidiskriminácii prostredníctvom argumentov a dôkazov, ktoré predložia. Tento stav je dôsledkom platných právnych zásad zrejmych v každom príslušnom systéme, napríklad nepriamy účinok práva EÚ v 27 členských štátoch, ktoré tvoria EÚ, a priama uplatniteľnosť na základe EDLP, čo znamená, že sa musia dodržiavať vo všetkých štátoch EÚ a Rady Európy (RE). Jedno významné obmedzenie tejto požiadavky však existuje, a to vo forme každej platnej premlčacej lehoty. Predtým, ako právni odborníci začnú uvažovať o uplatnení antidiskriminačnej ochrany, bude potrebné, aby sa oboznámili s každou príslušnou premlčacou lehotou v súvislosti s príslušnou jurisdikciou a určili, či sa daný súd môže záležitosťou zaoberať.

Praktické dôsledky tejto situácie sú tie, že právni odborníci sa pred vnútroštátnymi súdmi a orgánmi môžu v prípade potreby odvolávať na príslušné antidiskriminačné nástroje a príslušnú judikatúru.

Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby právni odborníci rozumeli systémom v oblasti zákazu diskriminácie platným v súčasnosti, ich uplatňovaniu a tomu, ako sa uplatňujú v daných situáciách.

1.1. Kontext a pozadie európskeho antidiskriminačného práva

Termín „európske antidiskriminačné právo“ naznačuje, že existuje jediný celoeurópsky systém pravidiel týkajúcich sa zákazu diskriminácie, ktorý však pozostáva z rôznych kontextov. Táto príručka vychádza hlavne z práva ESLP a EÚ. Tieto dva systémy majú samostatný pôvod z hľadiska toho, kedy boli vytvorené, ako aj z hľadiska dôvodov na ich vytvorenie.

1.1.1. Rada Európy a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv

Rada Európy je medzivládna organizácia (IGO), ktorá bola pôvodne založená po druhej svetovej vojne okrem iného s cieľom podporovať právny štát, demokraciu, ľudské práva a sociálny rozvoj (pozri preambulu a článok 1 štatútu Rady Európy). Členské štáty RE prijali Európsky dohovor o ľudských právach (EDLP), aby prispeli k plneniu týchto cieľov. Tento dohovor patril k prvým moderným medzinárodným zmluvám o ľudských právach vychádzajúcich zo Všeobecnej deklarácie ľudských práv Organizácie Spojených národov. EDLP ukladá svojim signatárom právne záväznú povinnosť zaručiť, aby sa zoznam ľudských práv vzťahoval na všetky osoby (nielen občanov) v rámci ich jurisdikcie. Uplatňovanie EDLP preveruje Európsky súd pre ľudské práva (pôvodne s pomocou Komisie), ktorý pojednáva vo veciach, ktoré mu boli predložené proti členským štátom. Rada Európy má v súčasnosti 47 členov a každý štát, ktorý sa chce k nej pripojiť, musí tiež pristúpiť k EDLP.

Zmeny a doplnenia EDLP od jeho vzniku v roku 1950 sa uskutočňujú prostredníctvom tzv. protokolov. Najvýznamnejšou procedurálnou zmenou týkajúcou sa EDLP bol protokol č. 11 (1994), ktorým sa Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) stal stálym orgánom vykonávajúcim svoju funkciu permanentne a zrušila sa účasť Komisie. Tento protokol bol pripravený s cieľom pomôcť mechanizmom EDLP vyrovnať

sa s nárastom počtu prípadov prichádzajúcich zo štátov východnej Európy, ktoré pristúpili k Rade Európy po páde Berlínskeho múru a rozpade bývalého Sovietskeho zväzu.

Zákaz diskriminácie je zaručený článkom 14 EDLP,¹ ktorým sa pri uplatňovaní ostatných práv stanovených v Dohovore zaručuje rovnaké zaobchádzanie. Protokol č. 12 (2000) k EDLP, ktorý nebol zatiaľ ratifikovaný všetkými členskými štátmi EÚ,² rozširuje rozsah zákazu diskriminácie tým, že zaručuje rovnaké zaobchádzanie pri požívaní akéhokoľvek práva (vrátane práv podľa vnútroštátnych právnych predpisov). Podľa dôvodovej správy k protokolu sa vychádzalo zo želania posilniť ochranu pred diskrimináciou, čo sa považuje za zásadný prvok pri zaručení dodržiavania ľudských práv. Potreba protokolu vyplývala z diskusií o tom, ako posilniť predovšetkým rovnosť pohlaví a rasovú rovnosť.

Aj keď táto príručka nie je na to primárne zameraná, je potrebné poznamenať, že zásada zákazu diskriminácie je hlavnou zásadou v celom rade dokumentov Rady Európy. Dôležité je, že verzia Európskej sociálnej charty z roku 1996 zahŕňa právo na rovnaké príležitosti i na rovnaké zaobchádzanie v záležitostiach týkajúcich sa zamestnania a povolania poskytovaním ochrany pred diskrimináciou na základe pohlavia.³ Ďalšiu ochranu pred diskrimináciou možno nájsť v Rámcovom dohovore o ochrane národnostných menšín,⁴ Dohovore Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi⁵ a Dohovore Rady Európy o prístupe k úradným dokumentom. V protokole k Dohovoru o počítačovej kriminalite tiež existuje ochrana pred podporou diskriminácie. Problematika zákazu diskriminácie mala jasný vplyv na tvorbu legislatívnych dokumentov Rady Európy a považuje sa za základnú slobodu, ktorú je potrebné chrániť.

- 1 Vzdelávacia príručka vo forme prezentácie v Powerpointe, v ktorej sa poskytuje usmernenie k uplatňovaniu článku 14 EDLP sa nachádza na webovej stránke Rady Európy venovanej vzdelávaniu právnych odborníkov v oblasti ľudských práv (Council of Europe Human Rights Education for Legal Professionals): www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1.
- 2 Aktuálny počet členských štátov EÚ, ktoré ratifikovali protokol č. 12, sa uvádza na: www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=177&CM=7&DF=16/07/2010&CL=ENG.
- 3 Pozri článok 20 a článok E v časti V Európskej sociálnej charty.
- 4 Pozri články 4, 6 ods. 2 a 9 v Rámcovom dohovore na ochranu národnostných menšín.
- 5 Pozri článok 2 ods. 1 v Dohovore Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

1.1.2. Európska únia a smernice o antidiskriminácii

Európska únia (EÚ) bola pôvodne medzivládnu organizáciou, teraz je však samostatným právnym subjektom. EÚ v súčasnosti pozostáva z 27 členských štátov. Vzišla z troch samostatných medzivládnych organizácií zriadených v 50. rokoch minulého storočia, ktoré sa zaoberali energetickou bezpečnosťou a voľným obchodom (všeobecne známe ako Európske spoločenstvá). Hlavným cieľom Európskych spoločenstiev bola stimulácia hospodárskeho rozvoja na základe voľného pohybu tovaru, kapitálu, osôb a služieb. Na umožnenie rovnakých podmienok medzi jednotlivými členskými štátmi obsahovala pôvodná Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (1957) ustanovenie zakazujúce diskrimináciu na základe pohlavia v rámci zamestnania. Týmto sa má členským štátom zabrániť, aby získali medzi sebou konkurenčnú výhodu tým, že poskytnú ženám nižšie mzdy alebo menej priaznivé pracovné podmienky. Aj keď došlo k značnému vývoju v tomto súbore právnych predpisov a zahrnuli sa také oblasti, ako napríklad dôchodky, tehotenstvo a povinné systémy sociálneho zabezpečenia, do roku 2000 sa antidiskriminačné právo v EÚ uplatňovalo len v súvislosti so zamestnaním a sociálnym zabezpečením a zahŕňalo len diskrimináciu na základe pohlavia.

V priebehu 90. rokov 20. storočia verejné záujmové skupiny vo významnej miere lobovali a vyzývali k rozšíreniu zákazu diskriminácie v práve EÚ, aby zahŕňal aj ďalšie oblasti, napríklad rasu a etnický pôvod, ako aj sexuálnu orientáciu, náboženské vyznanie, vek a zdravotné postihnutie. Obavy z obnoveného extrémistického nacionalizmu v niektorých členských štátoch EÚ podnietili politickú vôľu vedúcich predstaviteľov, aby umožnili zmenu a doplnenie Zmluvy o Európskom spoločenstve, čím sa dala Spoločenstvu právomoc prijímať právne predpisy v týchto oblastiach.

V roku 2000 boli prijaté dve smernice: smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, ktorá zakazuje diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie, náboženského vyznania, veku a zdravotného postihnutia v oblasti zamestnanosti, a smernica o rasovej rovnosti, ktorá zakazuje diskrimináciu na základe rasy alebo etnického pôvodu v súvislosti so zamestnaním, ale aj v prístupe k systému sociálnej starostlivosti a sociálnemu zabezpečeniu a k tovaru a službám. Toto bolo významné rozšírenie pôsobnosti antidiskriminačného práva v rámci EÚ, ktorým sa uznalo, že na to, aby sa osobám umožnilo dosiahnuť ich plný potenciál na trhu práce, je tiež nevyhnutné zabezpečiť, aby mali rovnaký prístup k takým oblastiam, ako sú zdravotníctvo, vzdelávanie a bývanie. V roku 2004 sa smernicou o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám rozšíril rozsah diskriminácie na základe pohlavia na oblasť tovaru a služieb. Ochrana na základe pohlavia však

nezodpovedá úplne rozsahu ochrany podľa smernice o rasovej rovnosti, pretože smernica o rodovej rovnosti v oblasti sociálneho zabezpečenia zaručuje len rovnaké zaobchádzanie vo vzťahu k sociálnemu zabezpečeniu a nie vo vzťahu k rozsiahlejšiemu systému sociálnej starostlivosti, ako je, napríklad, sociálna ochrana a prístup k zdravotnej starostlivosti a vzdelávaniu.

Aj keď sexuálna orientácia, náboženské vyznanie, zdravotné postihnutie a vek sú jedinými chránenými dôvodmi v súvislosti so zamestnaním, v súčasnosti sa v inštitúciách EÚ diskutuje o návrhu na rozšírenie ochrany v prípade týchto dôvodov na oblasť prístupu k tovaru a službám (známe ako „horizontálna smernica“).

1.2. Súčasný a budúci vývoj v európskych mechanizmoch ochrany

1.2.1. Charta základných práv EÚ

Pôvodné zmluvy Európskych spoločenstiev neobsahujú žiadny odkaz na ľudské práva alebo ich ochranu. Nikto nepredpokladal, že vytvorenie zóny voľného obchodu v Európe by mohlo mať nejaký vplyv na ľudské práva. Keďže sa však začali Európskemu súdnemu dvoru (ESD) predkladať prípady s tvrdením o porušovaní ľudských práv na základe právnych predpisov Spoločenstva, ESD vypracoval súbor sudcovského práva známy ako tzv. všeobecné zásady práva Spoločenstva.⁶ Podľa ESD, by tieto všeobecné zásady by mali odrážať obsah ochrany ľudských práv nachádzajúcich sa v ústavách štátov a medzinárodných zmluvách o ľudských právach, najmä EDLP. ESD uviedol, že by to malo zabezpečiť súlad práva Spoločenstva s týmito zásadami.

EÚ a jej členské štáty ako uznanie toho, že jej politiky by mohli mať vplyv na ľudské práva a v úsilí, aby sa občania cítili „bližšie“ k EÚ, vyhlásili v roku 2000 Chartu základných práv Európskej únie. Charta obsahuje zoznam ľudských práv na základe práv nachádzajúcich sa v ústavách členských štátov, EDLP a všeobecných zmluvách o ľudských právach, napríklad Dohovore OSN o právach dieťaťa. Charta prijatá v roku 2000 bola len „deklaráciou“, čo znamená, že nebola

⁶ Po zmenách a doplneniach zavedených Lisabonskou zmluvou sa Súdny dvor Európskych spoločenstiev (často uvádzaný zjednodušene ako Európsky súdny dvor, ESD) teraz označuje ako Súdny dvor Európskej únie (CJEU/SDEÚ). V tejto príručke sa však naďalej používa ESD, aby sa zabránilo nedorozumeniam, pretože väčšina existujúcej literatúry, do ktorej budú možno chcieť právni odborníci nahliadnuť, bola uverejnená pred vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti v decembri 2009.

právne záväzná, aj keď Európska komisia (hlavný orgán pre navrhovanie nových právnych predpisov EÚ) konštatovala, že jej návrhy budú vyhovujúce.

Nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy v roku 2009 sa zmenilo postavenie Charty základných práv a stala sa právne záväzným dokumentom. Inštitúcie EÚ sú ju teda povinné dodržiavať. Členské štáty EÚ majú tiež povinnosť dodržiavať chartu, ale len pri implementácii práva EÚ. Protokol ku charte bol schválený vo vzťahu k Českej republike, Poľsku a Spojenému kráľovstvu a je v ňom znovu výslovne uvedené toto obmedzenie. Článok 21 charty obsahuje zákaz diskriminácie z rôznych dôvodov, ktoré sa budú uvádzať neskôr v tejto príručke. Znamená to, že osoby sa môžu sťažovať na právne predpisy EÚ alebo vnútroštátne právne predpisy, ktorými sa implementuje právo EÚ, ak sa domnievajú, že charta nebola dodržaná. Vnútroštátne súdy môžu požiadať ESD o usmernenie v súvislosti so správnym výkladom práva EÚ prostredníctvom návrhu na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 267 Zmluvy o fungovaní EÚ.

1.2.2. Zmluvy OSN o ľudských právach

Mechanizmy ochrany ľudských práv sa samozrejme neobmedzujú len na Európu. Existujú aj iné regionálne mechanizmy v Južnej a Severnej Amerike, Afrike a na Blízkom východe a významný súbor medzinárodných právnych predpisov v oblasti ľudských práv, ktorý bol vytvorený prostredníctvom Organizácie Spojených národov (OSN). Všetky členské štáty EÚ sú zmluvnými stranami týchto zmlúv OSN pre ľudské práva a všetky obsahujú zákaz diskriminácie: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR),⁷ Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR),⁸ Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ICERD),⁹ Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW),¹⁰ Dohovor proti mučeniu¹¹ a Dohovor o právach dieťaťa¹². Najnovšia zmluva o ľudských právach na úrovni OSN je Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD)¹³ z roku

7 999 UNTS 171.

8 993 UNTS 3.

9 660 UNTS 195.

10 1249 UNTS 13.

11 1465 UNTS 85.

12 1577 UNTS 3. Okrem toho členské štáty sú tiež zmluvnou stranou Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (Dok. OSN A/61/611, 13. decembra 2006) a Medzinárodného dohovoru o ochrane všetkých osôb pred násilným zmiznutím (Dok. OSN A/61/488, 20. decembra 2006), ale žiadny nie je zmluvnou stranou Medzinárodného dohovoru o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov (Dok. OSN A/RES/45/158, 1. júla 2003).

13 Dok. OSN A/61/611, 13. decembra 2006.

2006. K zmluvám o ľudských právach môžu zvyčajne pristúpiť len štáty. Keďže však štáty spolupracujú viac prostredníctvom medzivládnych organizácií, na ktoré delegovali významné právomoci a zodpovednosti, je veľmi potrebné zabezpečiť, aby sa medzivládne organizácie zaviazali k plneniu povinností svojich členských štátov v oblasti dodržiavania ľudských práv. CRPD je prvou zmluvou o ľudských právach na úrovni OSN, ktorá je otvorená pre regionálne integračné organizácie a Európska únia vyhlásila svoj úmysel stať sa zmluvnou stranou.

Dohovor CRPD obsahuje rozsiahly zoznam práv osôb so zdravotným postihnutím a je zameraný na zabezpečenie rovnosti v uplatňovaní ich práv, pričom štátu ukladá tiež rad povinností týkajúcich sa realizácie pozitívnych opatrení. Podobne ako charta je táto zmluva záväzná pre inštitúcie EÚ a bude záväzná pre členské štáty pri uplatňovaní práva EÚ. Okrem toho jednotlivé členské štáty sa nachádzajú v súčasnosti v procese pristúpenia k dohovoru CRPD vlastným právom, na základe čoho im budú priamo vyplývať povinnosti. Zmluva CRPD sa pravdepodobne stane referenčným bodom pre výklad tak práva EÚ, ako aj práva ESLP týkajúceho sa diskriminácie na základe zdravotného postihnutia.

1.2.3. Pristúpenie Európskej únie k Európskemu dohovoru o ľudských právach

V súčasnosti sú právo EÚ a EDLP úzko prepojené. Všetky členské štáty EÚ pristúpili k EDLP. Ako už bolo uvedené, ESD sa inšpiruje EDLP pri určovaní rozsahu ochrany ľudských práv podľa práva EÚ. Charta základných práv odráža tiež rozsah práv v EDLP (aj keď nie je ním obmedzená). Na základe toho právo EÚ aj napriek tomu, že EÚ v skutočnosti nie je zmluvnou stranou EDLP, je vo veľkej miere konzistentné s EDLP. Ak by však osoba chcela podať sťažnosť na EÚ a na jej neschopnosť zaručiť ľudské práva, nie je oprávnená predložiť ESLP sťažnosť na EÚ ako takú. Namiesto toho musí byť: predložiť sťažnosť vnútroštátnym súdom, ktoré potom môžu postúpiť vec ESD prostredníctvom návrhu na začatie prejudiciálneho konania, alebo predložiť ESLP nepriamo sťažnosť na EÚ v rámci podania žaloby proti členskému štátu.

Lisabonská zmluva obsahuje ustanovenie oprávňujúce EÚ, aby sa pripojila k EDLP ako samostatná zmluvná strana a protokolom č. 14 sa EDLP zmení a doplní, aby to bolo možné. Zatiaľ nie je jasné, aký plyv to bude mať v praxi a najmä aký bude budúci vzťah medzi ESD a ESLP, pretože rokovania o pristúpení EÚ môžu trvať aj niekoľko rokov. Prinajmenšom to však poskytne osobám možnosť predložiť priamo ESLP sťažnosť na EÚ za nedodržanie EDLP.

Hlavné body

- Ochranu pred diskrimináciou v Európe možno nájsť tak v právnych predpisoch EÚ, ako aj v EDLP. Aj keď obidva tieto systémy sa vo významnej miere vzájomne dopĺňajú a posilňujú, niektoré rozdiely existujú a môže byť potrebné, aby sa s nimi právni odborníci oboznámili.
- EDLP poskytuje ochranu všetkým osobám v rámci jurisdikcie svojich 47 zmluvných štátov, zatiaľ čo smernice EÚ o antidiskriminácii poskytujú ochranu len občanom 27 členských štátov EÚ.
- Podľa článku 14 EDLP je diskriminácia zakázaná iba v súvislosti s uplatňovaním iného práva zaručeného zmluvou. Podľa protokolu č. 12 sa zákaz diskriminácie stáva samostatným právom.
- Podľa antidiskriminačného práva EÚ zákaz diskriminácie je samostatným právom, ale je obmedzené len na konkrétne súvislosti, ako napríklad zamestnanosť.
- Inštitúcie EÚ sú právne povinné dodržiavať Chartu základných práv Európskej únie vrátane jej ustanovení o antidiskriminácii. Členské štáty EÚ musia pri implementácii práva EÚ takisto dodržiavať túto chartu.
- Európska únia sa pripojí k dohovorom CRPD a EDLP. Na základe toho sa EÚ dostane pod dohľad externých kontrolných orgánov a jednotlivci budú môcť podávať priamo ESLP sťažnosti na porušovanie EDLP zo strany EÚ.

Ďalšie informácie

Bamforth, Malik a O'Conneide, *Discrimination Law: Theory and Context* (London, Sweet a Maxwell, 2008), kapitola 1 „Key Issues and Questions in Discrimination Law“, kapitola 2 „Sources and Scope of Domestic Discrimination Law“.

Barnard, *EC Employment Law* (3. vyd., Oxford, Oxford University Press, 2006), kapitola 1 „The Evolution of „EC“ Social Policy“.

Besson, „The European Union and Human Rights: Towards a Post-National Human Rights Institution?“, *6 Human Rights Law Journal* (2006) 323.

Butler, „A Comparative Analysis of Individual Petition in Regional and Global Human Rights Protection Mechanisms“, *23 University of Queensland Law Journal* (2004) 22.

Chalmers (a kol.), *European Union Law: Text and Materials* (2. vyd., Cambridge, Cambridge University Press, 2010), kapitola 1 „European Integration and the Treaty on European Union“, kapitola 2 „EU institutions“ a kapitola 6 „Fundamental Rights“.

Costello, „The Bosphorus Ruling of the European Court of Human Rights: Fundamental Rights and Blurred Boundaries in Europe“, 6 *Human Rights Law Review* (2006) 87.

Craig a de Burca, *EU Law: Text, Cases and Materials* (4 vyd. Oxford, Oxford University Press, 2008), kapitola 1 „The Development of European Integration“, kapitola 11 „Human Rights in the EU“.

Eicke, „The European Charter of Fundamental Rights – Unique Opportunity or Unwelcome Distraction“, 3 *European Human Rights Law Review* (2000) 280.

Ellis, *European Anti-Discrimination Law* (Oxford, Oxford University Press, 2005), kapitola 1 „Introduction“.

Equinet, „Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice“, zväzky I-IV, k dispozícii na: www.equineteurope.org/equinetpublications.html.

Fitzpatrick (a kol.), „The 1996 Intergovernmental Conference and the Prospects of a Non-Discrimination Treaty Article“, 25.4 *Industrial Law Journal* (1996) 320.

Guliyev, „Interdiction générale de la discrimination: droit fondamental ou droit de „second rang“ ? CourEDH, Gde Ch., Sejdic et Finci c. Bosnie-Herzégovine, 22 décembre 2009“, 31 *L'Europe des libertés: revue d'actualité juridique* (2010).

Heringa and Verhey, „The EU Charter: Text and Structure“, 8 *Maastricht Journal of European and Comparative Law* (2001) 11.

Llorente, „A Charter of Dubious Utility“, 1.3 *International Journal of Constitutional Law* (2003) 405.

Martin, „Strasbourg, Luxembourg et la discrimination: influences croisées ou jurisprudences sous influence?“, 69 *Revue trimestrielle des droits de l'homme* (2007).

Quesada Segura, „La no discriminación, la igualdad de trato y de oportunidades, en el ordenamiento europeo. Del Convenio Europeo de Derechos Humanos del

Consejo de Europa, a los Tratados y a la Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea”, *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, (2008) mimoriadne číslo.

Royer, *The Council of Europe/Le Conseil de l’Europe* (Štrasburg, Rada Európy, 2010/2009).

Sadurksi, „Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Rights, the Accession of Central and East European States to the Council of Europe, and the Idea of Pilot Judgments”, 9.3 *Human Rights Law Review* (2009) 397.

Syrpis, „The Treaty of Lisbon: Much Ado ... But About What?”, 37.3 *Industrial Law Journal* (2008) 219.

Tulkens, „L’évolution du principe de non-discrimination à la lumière de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, v Carlier (ed.), *L’étranger face au droit* (Brusel, Bruylant, 2010).

2

Kategórie diskriminácie a obhajoba

2.1. Úvod

Cieľom antidiskriminačného práva je umožniť všetkým osobám rovnaké a spravodlivé vyhliadky na prístup k dostupným príležitostiam v spoločnosti. Denne rozhodujeme o takých záležitostiach, ako napríklad, s kým sa budeme stýkať, kde budeme nakupovať a kde pracovať. Určitým veciam a určitým ľuďom dávame prednosť pred inými. Aj keď vyjadrenie našich subjektívnych preferencií je samozrejmé a normálne, niekedy sa môžeme pri vykonávaní funkcií ocitnúť v pozícii autority alebo nám umožnia prijať rozhodnutia, ktoré môžu mať priamy vplyv na životy iných osôb. Môžeme byť štátnymi úradníkmi, obchodníkmi, zamestnávateľmi, prenajímateľmi alebo lekármi, ktorí rozhodujú o uplatňovaní verejnej moci alebo o spôsobe poskytovania súkromného tovaru a služieb. V rámci týchto neosobných súvislostí zasahuje antidiskriminačné právo do rozhodnutí, ktoré prijímame, dvoma spôsobmi:

Po prvé, toto právo ustanovuje, aby sa s osobami nachádzajúcimi sa v podobnej situácii zaobchádzalo rovnako a nesmie s nimi zaobchádzať menej priaznivo len pre ich určité „chránené“ charakteristiky. Toto je známe ako „priama“ diskriminácia. Priama diskriminácia, ak spadá do rámca EDLP, podlieha všeobecnému objektívnemu odôvodneniu obhajoby. Podľa práva EÚ je však obhajoba priamej diskriminácie do istej miery obmedzená.

Po druhé, antidiskriminačné právo ustanovuje, aby sa s osobami, ktoré sa nachádzajú v rôznych situáciách, zaobchádzalo rozdielne do tej miery, aká je potrebná na to, aby mohli využívať konkrétne príležitosti na rovnakom základe ako ostatní. Pri vykonávaní konkrétnych postupov alebo tvorbe osobitných pravidiel by

Antidiskriminačné právo zakazuje scenáre, v ktorých sa s osobami alebo skupinami osôb v rovnakej situácii zaobchádza rozdielne a v ktorých sa s osobami alebo skupinami ľudí v rôznych situáciách zaobchádza rovnako.¹⁴

K priamej diskriminácii dochádza, keď:

- sa s osobou zaobchádza nepriaznivo,
- v porovnaní o spôsobom, akým sa zaobchádzalo alebo by sa zaobchádzalo s ostatnými, ktorí sú v podobnej situácii,
- a dôvodom je, že konkrétna charakteristika, ktorej sú nositeľom, spadá do „chránených dôvodov“.

sa mali teda zohľadňovať rovnaké „chránené dôvody“. Toto je známe ako „nepriama“ diskriminácia. Všetky formy nepriamej diskriminácie podliehajú objektívnemu odôvodneniu obhajoby bez ohľadu na to, či sa sťažnosť zakladá na práve EDLP alebo EÚ.

Táto kapitola sa podrobnejšie zaoberá významom priamej a nepriamej diskriminácie, niektorými ich špecifickými prejavmi, ako sú napríklad obťažovanie alebo navádzanie na diskrimináciu, a ich fungovaním v praxi prostredníctvom judikatúry. Potom sa v nej bude skúmať, ako pôsobia odôvodnenia diskriminácie.

2.2. Priama diskriminácia

Priama diskriminácia je vymedzená podobne podľa EDLP i podľa práva EÚ. V článku 2 ods. 2 smernice EÚ o rasovej rovnosti sa stanovuje, že za priamu diskrimináciu sa „považuje prípad, keď sa s jednou osobou z dôvodu rasy alebo etnického pôvodu zaobchádza, zaobchádzalo, alebo by sa zaobchádzalo v porovnateľnej situácii menej priaznivo ako s inou osobou“.¹⁵ ESLP používa formuláciu, že musí existovať „rozdiel v zaobchádzaní s osobami v obdobných alebo relevantne podobných situáciách“, ktoré sú „založené na identifikovateľnej charakteristike“.¹⁶

2.2.1. Nepriaznivé zaobchádzanie

Podstatou priamej diskriminácie je rozdiel v zaobchádzaní, ktorému je osoba vystavená. Na základe toho prvým znakom priamej diskriminácie je dôkaz o nepriaznivom zaobchádzaní. Toto sa dá pomerne ľahko určiť v porovnaní s nepriamou

14 Pozri napríklad ESLP, *Hoogendijk proti Holandsku (rozhodnutie o prijateľnosti)* (č. 58641/00), 6. januára 2005.

15 Obdobne: smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 2 ods. 2 písm. a), smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 2 ods. 1 písm. a), smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 písm. a).

16 ESLP, *Carson a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 42184/05), 16. marca 2010, bod 61. Obdobne ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007, bod 175; ESLP, *Burden proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 13378/05), 29. apríla 2008, bod 60.

diskrimináciou, pri ktorej sú často potrebné štatistické údaje (pozri ďalej v texte). Medzi príklady na základe vecí uvedených v tejto príručke patrí: odopretie vstupu do reštaurácie alebo obchodu, získanie menšieho dôchodku alebo nižšej mzdy, vystavenie verbálnym útokom alebo zneužívaniu, odopretie vstupu na kontrolnom stanovišti, vyšší alebo nižší vek odchodu do dôchodku, zakázanie výkonu určitého povolania, nemožnosť domáhať sa dedičských práv, vylúčenie z bežného systému vzdelávania, vyhostenie, nepovolenie nosenia náboženských symbolov, odmietnutie alebo zrušenie platieb sociálneho zabezpečenia.

2.2.2. Komparátor

Nepriaznivé zaobchádzanie bude pri určovaní diskriminácie relevantné, ak zaobchádzanie je nepriaznivé v porovnaní s niekým v podobnej situácii. Sťažnosť týkajúca sa „nízkej“ mzdy nie je sťažnosťou na diskrimináciu, pokiaľ nemožno preukázať, že mzda je nižšia než mzda osoby zamestnanej na vykonávanie podobnej úlohy u toho istého zamestnávateľa. Z tohto dôvodu je potrebný „komparátor“: t. j. osoba, ktorá je vo vecne podobnej situácii, pričom hlavný rozdiel medzi oboma osobami je „chránený dôvod“. Inými slovami je na údajnej obeti, aby presvedčila súd, že existujú osoby, ktorým sa dostáva alebo by sa dostávalo priaznivejšieho zaobchádzania a že jediný rozdiel medzi nimi je „chránený dôvod“. Prípady rozoberané v tejto príručke dokazujú, že preukázanie komparátora často nie je kontroverzné a niekedy ani strany sporu, ani súd nebudú komparátora rozoberať explicitne. Ďalej v texte sú uvedené niektoré príklady vecí, keď rozhodovací orgán výslovne požadoval preukázanie komparátora.

Príklad: vo veci *Moustaqim* bol štátny príslušník Maroka usvedčený z niekoľkých trestných činov a na základe toho mal byť vyhostený.¹⁷ Štátny príslušník Maroka tvrdil, že rozhodnutie o vyhostení predstavovalo diskriminačné zaobchádzanie. Táto osoba tvrdila, že je diskriminovaná na základe štátnej príslušnosti, pričom uviedla, že belgickí štátni príslušníci nie sú vystavení vyhosteniu na základe usvedčenia z trestných činov. ESLP rozhodol, že štátny príslušník Maroka nebol v podobnej situácii ako štátni príslušníci Belgicka, pretože podľa EDLP nie je dovolené, aby štát vyhostil svojich vlastných štátnych príslušníkov. Z tohto dôvodu jeho vyhostenie nepredstavuje diskriminačné zaobchádzanie. Aj keď ESLP uznal, že bol v porovnateľnej situácii ako štátni príslušníci iných členských štátov EÚ ako Belgicko (ktorí nemohli

¹⁷ ESLP, *Moustaqim proti Belgicku* (č. 12313/86), 18. februára 1991.

byť deportovaní, na základe právnych predpisov EÚ týkajúcich sa slobody pohybu), konštatoval, že rozdiel v zaobchádzaní bol odôvodnený.

Príklad: vo veci *Allonby* navrhovateľke, ktorá pracovala na vysokej škole ako lektorka, vysoká škola neobnovila zmluvu.¹⁸ Začala potom pracovať pre spoločnosť, ktorá zabezpečovala prednášajúcich pre vzdelávacie inštitúcie. Táto spoločnosť potom vyslala navrhovateľku pracovať na jej bývalú školu, kde vykonávala rovnaké úlohy ako predtým, ale za menší plat, ako jej vyplácala škola. Tvrdila, že bola diskriminovaná na základe pohlavia, pričom uviedla, že muži lektori pracujúci na tejto vysokej škole mali vyšší plat. ESD rozhodol, že muži lektori zamestnaní na vysokej škole neboli v porovnateľnej situácii z toho dôvodu, že vysoká škola nebola zodpovedná za stanovenie platovej úrovne v oboch prípadoch – lektorov, ktorých zamestnávala priamo a navrhovateľky, ktorá bola zamestnaná externou spoločnosťou. Neboli teda v dostatočne podobnej situácii.

Príklad: vo veci *Luczak*, francúzsky poľnohospodár, ktorý žije a hospodári v Poľsku, sa sťažoval na to, že mu bol zamietnutý vstup do špecializovaného poľského systému sociálneho zabezpečenia ustanoveného osobitne na účely podpory poľských poľnohospodárov, pretože tento systém nie je prístupný iným štátnym príslušníkom.¹⁹ ESLP súhlasil, že navrhovateľ bol v porovnateľnej situácii ako poľskí poľnohospodári, ktorí využívali tento systém, pretože bol osobou s trvalým pobytom, platil dane rovnako ako štátni príslušníci, a tým prispieval k financovaniu systému sociálneho zabezpečenia a predtým sa zúčastnil aj na všeobecnom systéme sociálneho zabezpečenia.

Príklad: vo veci *Richards*, navrhovateľka podstúpila chirurgickú zmenu mužského pohlavia na ženské.²⁰ Požadovala, aby mala nárok na odchod do dôchodku vo veku 60 rokov, keď ženy v Spojenom kráľovstve majú nárok na dôchodok. Vláda odmietla poskytnúť dôchodok s tvrdením, že sa s navrhovateľkou nezaobchádzalo nepriaznivo v porovnaní s inými v podobnej situácii. Vláda uviedla, že správny komparátor v tomto prípade sú „muži“, pretože navrhovateľka prežila svoj život ako muž. Keďže vnútroštátne právne predpisy umožňujú osobe zmeniť svoje pohlavie, ESD konštatoval, že potom sú správnym

18 ESD, *Allonby proti Accrington a Rossendale College*, vec C-256/01 [2004] Zb. I-873, 13. januára 2004.

19 ESLP, *Luczak proti Poľsku* (č. 77782/01), 27. novembra 2007; pozri tiež ESLP, *Gaygusuz proti Rakúsku* (č. 17371/90), 16. septembra 1996.

20 ESD, *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, vec C-423/04 [2006] Zb. I-3585, 27. apríla 2006.

komparátorom ženy. S navrhovateľkou sa teda tým, že jej bol stanovený vyšší dôchodkový vek, zaobchádzalo menej priaznivo než s inými ženami.

Príklad: vo veci *Burden* dve sestry bývali v jednej domácnosti 31 rokov.²¹ Vlastnili spoločne majetok a každá zanechala v závete svoj podiel na majetku tej druhej. Keďže hodnota nehnuteľností prekročila stanovenú hranicu, navrhovateľky sa sťažovali na to, že po úmrtí jednej by druhá musela platiť dedičskú daň. Sťažovali sa, že to bol diskriminačný zásah do ich práva na majetok, pretože manželské páry a páry, ktoré uzavreli registrované partnerstvo boli oslobodené od dedičskej dane. ESLP však konštatoval, že navrhovateľky ako súrodenci sa nemôžu porovnávať s párami žijúcimi v spoločnej domácnosti, ktoré boli zosobášené alebo žili v registrovanom partnerstve. Manželstvo a registrované partnerstvo predstavujú osobitné vzťahy uzavreté slobodne a dobrovoľne s cieľom vytvoriť zmluvné práva a povinnosti. Na rozdiel od toho vzťah navrhovateľiek bol založený na pokrvnom príbuzenstve a bol teda zásadne odlišný.

Príklad: Vo veci *Carson a ostatní proti Spojené kráľovstvo* sa navrhovatelia sťažovali, že vláda Spojeného kráľovstva neuplatnila rovnaké zvýšenie pri vyplácaní dôchodkov v prípade osôb žijúcich na dôchodku v zahraničí ako v prípade osôb, ktoré žijú na dôchodku v Spojenom kráľovstve.²² Podľa práva Spojeného kráľovstva sa zvýšenie uplatnilo len v prípade osôb s trvalým pobytom v Spojenom kráľovstve s výnimkou štátnych príslušníkov Spojeného kráľovstva, ktorí odišli na dôchodok do štátov, s ktorými Spojené kráľovstvo má vzájomnú recipročnú dohodu v oblasti sociálneho zabezpečenia. Navrhovatelia, ktorí nežili v štáte, ktorý uzavrel takúto dohodu, tvrdili, že boli diskriminovaní na základe svojho miesta bydliska. ESLP nesúhlasil s navrhovateľmi, ktorí tvrdili, že boli v podobnej pozícii ako osoby žijúce na dôchodku v Spojenom kráľovstve alebo s tými štátnymi príslušníkmi Spojeného kráľovstva, ktorí žili na dôchodku v krajinách, s ktorými malo Spojené kráľovstvo recipročnú dohodu. ESLP konštatoval, že aj keď všetky tieto rozdielne skupiny prispievali k vládnym príjmom prostredníctvom platby na sociálne zabezpečenie, nepredstavuje to fond dôchodkového zabezpečenia, ale skôr všeobecný verejný príjem na financovanie rôznych aspektov verejných výdavkov. Okrem toho povinnosť vlády uplatniť zvýšenie sa zakladala na posúdení nárastu životných nákladov v Spojenom kráľovstve. Navrhovatelia preto neboli v porovnateľnej situácii ako tieto ostatné skupiny, a preto nedošlo k diskriminačnému zaobchádzaniu.

21 ESLP, *Burden proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 13378/05), 29. apríla 2008.

22 ESLP, *Carson a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 42184/05), 16. marca 2010.

Zjavnou výnimkou pri hľadaní vhodného „komparátora“ prinajmenšom v kontexte práva EÚ v rámci zamestnania je prípad diskriminácie na základe skutočnosti, že osoba je tehotná. V dlhom rade vecí v rámci judikatúry ESD, počnúc od pôvodnej veci *Dekker*, je teraz bežne zavedené, že ak osoba utrpí ujmu v dôsledku toho, že je tehotná, potom sa takýto prípad bude klasifikovať ako priama diskriminácia na základe pohlavia bez potreby komparátora.²³

2.2.3. Chránený dôvod

Kapitola 4 sa bude zaoberať rozsahom „chránených dôvodov“, ktoré existujú v európskom antidiskriminačnom práve, konkrétne sú to: pohlavie, sexuálna orientácia, zdravotné postihnutie, vek, rasa, etnický pôvod, národnosť a náboženské vyznanie alebo viera. Tento oddiel bude zameraný na potrebu príčinnej súvislosti medzi menej priaznivým zaobchádzaním a chráneným dôvodom. Na splnenie tejto požiadavky je potrebné položiť jednoduchú otázku: zaobchádzalo by sa s osobou menej priaznivo, keby bola opačného pohlavia, inej rasy, iného veku, alebo v opačnom postavení v rámci niektorého iného chráneného dôvodu? Ak odpoveď znie áno, potom k menej priaznivému zaobchádzaniu dochádza jednoznačne z daného dôvodu.

Uplatňované pravidlo alebo postup sa nemusí nevyhnutne týkať výslovne „chráneného dôvodu“, pokiaľ sa týka iného faktora, ktorý je neoddeliteľný od chráneného dôvodu. V zásade pri zvažovaní, či dochádza k priamej diskriminácii, sa posudzuje, či k menej priaznivému zaobchádzaniu dochádza na základe „chráneného dôvodu“, ktorý nemožno oddeliť od konkrétneho faktora, ktorý je predmetom sťažnosti.

Príklad: vo veci *James proti Eastleigh Borough Council*, pán James musel zaplatiť vstupné za vstup do bazéna v Eastleigh, zatiaľ čo jeho manželka, pani Jamesová, nie.²⁴ Obaja mali 61 rokov. Výhodu bezplatného vstupu si mohla uplatniť len pani Jamesová, pretože bola v dôchodku, zatiaľ čo pán James nebol ešte v dôchodku, keďže v Spojenom kráľovstve muži odchádzajú do dôchodku vo veku 65 rokov, zatiaľ čo ženy vo veku 60 rokov. Aj keď pravidlo voľného vstupu do bazéna bolo založené na postavení dôchodcu, nárok na odchod do dôchodku závisel od pohlavia. Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva

23 ESD, *Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus*, vec C-177/88 [1990] Zb. I-3941, 8. novembra 1990. Podobne, ESD, *Webb proti EMO Cargo (UK) Ltd*, vec C-32/93 [1994] Zb. I-3567, 14. júla 1994.

24 Snemovňa lordov (Spojené kráľovstvo), *James proti Eastleigh Borough Council* [1990] Snemovňa lordov 6, 14. júna 1990.

dospela k záveru, že keby pán James bol opačného pohlavia, potom by sa s ním zaobchádzalo v súlade s takým zaobchádzaním, ako sa dostalo jeho manželke. Ďalej sa konštatovalo, že zámer a motivácia k zaobchádzaniu sú irelevantné, dôraz sa kladie len na zaobchádzanie.

Príklad: vo veci *Maruko* homosexuálny pár uzavrel „registrované partnerstvo“.²⁵ Navrhovateľov partner zomrel a navrhovateľ si chcel uplatniť nárok na „pozostalostný dôchodok“ od podniku, ktorý viedol systém podnikového penzijného pripoistenia jeho zosnulého partnera. Podnik odmietol zaplatiť navrhovateľovi z dôvodu, že pozostalostné dôchodky sa môžu vyplácať len manželským partnerom a on nebol ženatý so zosnulým. ESD uznal, že odmietnutie vyplácania dôchodku predstavovalo menej priaznivé zaobchádzanie a že bolo menej priaznivé vo vzťahu ku komparátorovi – „manželským“ párom. ESD rozhodol, že inštitúciou „registrovaného partnerstva“ v Nemecku vznikajú viaceré rovnaké práva a povinnosti pre životných partnerov ako v prípade manželských párov, najmä v súvislosti s dôchodkovými systémami. Z tohto dôvodu bol pripravený konštatovať, že na účely tejto veci registrovaní partneri boli v podobnej situácii ako manželia. ESD potom pokračoval, že to predstavovalo diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie. Skutočnosť, že nemohli uzavrieť manželstvo bola neoddeliteľná od ich sexuálnej orientácie.

Príklad: vo veci *Aziz proti Cyprus* navrhovateľka bola zbavená práva voliť na základe svojej etnickej príslušnosti k cyperským Turkom.²⁶ Cyperské právne prespisy v platnom znení umožňovali cyperským Turkom a cyperským Grékom v parlamentných voľbách voliť len kandidátov z vlastných etnických komunit. Prevažná väčšina tureckej komunity však opustila územie od tureckej okupácie severného Cypru a ich účasť v parlamente bola pozastavená. Na základe toho už neexistoval zoznam kandidátov, ktorých by navrhovateľka mohla voliť. Aj keď vláda tvrdila, že nemožnosť voliť vznikla v dôsledku skutočnosti, že nie sú k dispozícii žiadni kandidáti, ktorých by mohla navrhovateľka voliť, ESLP dospel k názoru, že úzka väzba medzi volebným poriadkom a príslušnosťou ku komunitě tureckých Cyperčanov spolu s neschopnosťou vlády prispôbiť volebné pravidlá k situácii znamenala, že to predstavovalo priamu diskrimináciu na základe etnického pôvodu.

²⁵ ESD, *Maruko* proti *Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, vec C-267/06 [2008] Zb. I-1757, 1. apríla 2008.

²⁶ ESLP, *Aziz proti Cyprus* (č. 69949/01), 22. júna 2004.

Súdy poskytli rozsiahly výklad k dosahu „chráneného dôvodu“. Môže zahŕňať „diskrimináciu na základe vzťahu s inou osobou“, keď obeť diskriminácie sama nie je osobou s chránenou charakteristikou. Môže sa týkať tiež konkrétneho dôvodu vyloženého abstraktným spôsobom. Na základe toho sa právni odborníci musia pustiť do podrobnej analýzy zdôvodnenia menej priaznivého zaobchádzania, hľadať dôkazy, že chránený dôvod je či už priamo, alebo nepriamo príčinou takeého zaobchádzania.

Príklad: vo veci *Coleman proti Attridge Law a Steve Law* matka tvrdila, že sa s ňou v práci nepriaznivo zaobchádzalo na základe toho, že jej syn bol zdravotne postihnutý.²⁷ V dôsledku synovho zdravotného postihnutia príležitostne meškala do práce a podľa potrieb svojho syna musela požiadať o dovolenku. Navrhovateľkine požiadavky boli zamietnuté a hrozili jej prepustením a dostávalo sa jej tiež urážlivých poznámok ohľadom stavu jej dieťaťa. ESD akceptoval jej kolegov v podobných postaveniach a s deťmi ako komparátormi a konštatoval, že im bola na požiadanie umožnená flexibilita. Uznal tiež, že takéto správanie predstavovalo diskrimináciu a obťažovanie na základe zdravotného postihnutia jej dieťaťa.

Príklad: vo veci *Weller proti Maďarsko* bola Rumunka vydatá za Maďara a mali spolu štyri deti.²⁸ Nebola oprávnená požadovať dávky v materstve vyplácané po pôrode, pretože nebola maďarskou občiankou. Jej manžel sa snažil požadovať dávky, ale vláda jeho žiadosť zamietla s tým, že sa vypláca len matkám. ESLP konštatoval, že v jeho prípade došlo k diskriminácii na základe otcovstva (skôr ako pohlavia), pretože muži ako adoptívni rodičia alebo opatrovníci mali nárok na dávky, zatiaľ čo prirodzení otcovia nie. Sťažnosť podali aj deti, ktoré sa sťažovali na diskrimináciu na základe odmietnutia vyplácať dávky v prospech ich otca, ktorú ESD uznal. Deti teda boli diskriminované na základe postavenia ich rodiča ako prirodzeného otca.

Príklad: vo veci *P proti S a Cornwall County Council* prepustil zamestnávateľ navrhovateľku, ktorá bola v procese zmeny pohlavia z muža na ženu. ESD konštatoval, že prepustenie predstavuje nepriaznivé zaobchádzanie.²⁹ Pokiaľ ide o relevantného komparátora, ESD uviedol, že „ak osoba je prepustená na základe toho, že má v úmysle podstúpiť alebo podstúpila zmenu pohlavia, zaobchádza sa s ňou nepriaznivo v porovnaní s osobami pohlavia, ku ktorému táto

27 ESD, *Coleman proti Attridge Law a Steve Law*, vec C-303/06 [2008] Zb. I-5603, 17. júla 2008.

28 ESD, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. marca 2009.

29 ESD, *P proti S a Cornwall County Council*, vec C-13/94 [1996] Zb. I-2143, 30. apríla 1996.

osoba patrila pred podstúpením zmeny pohlavia. Pokiaľ ide o dôvody, aj keď nebolo možné preukázať, že sa s navrhovateľkou zaobchádzalo rozdielne, pretože bola mužom alebo ženou, bolo možné preukázať, že rozdielne zaobchádzanie vychádzalo zo súvislosti týkajúcich sa jej pohlavia.

2.3. Nepriama diskriminácia

V práve EÚ aj Európskeho súdu pre ľudské práva sa uznáva, že k diskriminácii môže dochádzať nielen na základe rozdielného zaobchádzania s osobami v podobnej situácii, ale aj na základe rovnakého zaobchádzania s osobami, ktoré sa nachádzajú v rozdielnych situáciách. Takáto diskriminácia sa označuje ako „nepriama“ diskriminácia, pretože nejde o to, že zaobchádzanie je odlišné, ale skôr o účinky takéhoto zaobchádzania, ktoré osoby s odlišnými charakteristikami vnímajú inak. V článku 2 ods. 2 písm. b) smernice o rasovej rovnosti sa uvádza, že „za nepriamu diskrimináciu sa považuje prípad, ak by v dôsledku navonok neutrálneho predpisu, kritéria alebo zvyklosti bola znevýhodnená osoba určitej rasy alebo etnického pôvodu v porovnaní s inými osobami“.³⁰ ESLP vychádzal z tohto vymedzenia nepriamej diskriminácie v niektorých zo svojich nedávnych rozsudkov, v ktorých uviedol, že „rozdielnosť v zaobchádzaní môže mať podobu neprimerane nepriaznivého vplyvu všeobecnej politiky alebo opatrenia, ktoré aj napriek neutrálnej formulácii, diskriminujú skupinu“.³¹

Prvky nepriamej diskriminácie sú:

- neutrálne pravidlo, kritérium alebo postup
- ktoré má oveľa negatívnejšie vplyvy na skupinu vymedzenú na základe „chráneného dôvodu“
- v porovnaní s ostatnými v podobnej situácii.

2.3.1. Neutrálne pravidlo, kritérium alebo postup

Prvou identifikovateľnou požiadavkou je zdanlivo neutrálne pravidlo, kritérium alebo postup. Inými slovami, musí existovať nejaká forma požiadavky, ktorá sa uplatňuje na každého. Ďalej sa uvádzajú dva prípady pre ilustráciu. Ďalšie príklady týkajúce sa problematiky dôkazov a úlohy štatistiky sa uvádzajú v kapitole 5.

30 Obdobne: smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 2 ods.2 písm. b), smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 2 ods. 1 písm. b), smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 písm. b).

31 ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007, bod 184; ESLP, *Opuz proti Turecku* (č. 33401/02), 9. júna 2009, bod 183. ESLP, *Zarb Adami proti Malte* (č. 17209/02), 20. júna 2006, bod 80.

Príklad: vo veci *Schönheit* boli dôchodky pracovníkov na čiastočný úväzok vypočítané použitím odlišnej sadzby ako v prípade pracovníkov na plný úväzok.³² Táto odlišná sadzba sa nezakladala na rozdielnom čase strávenom v práci. Pracovníci na čiastočný úväzok teda dostali menší dôchodok než pracovníci na plný úväzok, a to aj pri zohľadnení rozdielnych dĺžok práce, čo vlastne znamená, že pracovníci na čiastočný úväzok mali nižší plat. Toto neutrálne pravidlo na výpočet dôchodkov sa uplatňovalo rovnako na všetkých pracovníkov na čiastočný úväzok. Avšak, keďže okolo 88 % pracovníkov na čiastočný úväzok tvorili ženy, účinok tohto pravidla bol pre ženy neprimerane negatívny v porovnaní s mužmi.

Príklad: vo veci *D.H. a ostatní proti Česká republika* sa použila séria testov na stanovenie inteligencie a vhodnosti žiakov s cieľom zistiť, či sa majú z bežného vzdelávania presunúť do osobitných škôl.³³ Tieto osobitné školy boli určené pre žiakov s mentálnym postihnutím a pre žiakov, ktorí mali ťažkosti s učením z iných príčin. Rovnaký test sa použil pre všetkých žiakov, v prípade ktorých sa uvažovalo o umiestnení do osobitných škôl. Test však bol prakticky navrhnutý pre bežnú českú populáciu, preto v prípade rómskych žiakov bola prirodzene väčšia pravdepodobnosť zlého výsledku – ako tomu aj tak bolo – čo malo za následok, že 80 až 90 % rómskych detí sa vzdelávalo mimo bežného vzdelávacieho systému. ESLP konštatoval, že v tomto prípade došlo k nepriamej diskriminácii.

2.3.2. Podstatne viac negatívny vo svojich vplyvoch na chránenú skupinu

Druhou identifikovateľnou požiadavkou je, že zdanlivo neutrálne ustanovenie, kritérium alebo postup vystavuje „chránenú skupinu“ určitej nevýhode. V tomto sa nepriama diskriminácia odlišuje od priamej diskriminácie tým, že sa dôraz presúva od rozdielneho zaobchádzania na rozdielne účinky.

Pri posudzovaní štatistických dôkazov o tom, že chránená skupina je negatívnym spôsobom neprimerane vystavená účinkom v porovnaní s osobami v podobnej situácii, ESD a ESLP budú požadovať dôkazy o tom, že obzvlášť veľký podiel negatívne ovplyvnených osôb pozostáva z „chránenej skupiny“. Toto sa bude podrobne

32 ESD, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen*, spojené veci C-4/02 a C-5/02 [2003] Zb. I-12575, 23. októbra 2003.

33 ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007, bod 79.

rozoberať v kapitole 5, ktorá sa týka problematiky dôkazov. Zatiaľ sa uvádza odkaz na zbierku vyjadrení používaných ESD, ktoré sú uvedené v stanovisku generálneho advokáta Légera vo veci *Nolte*, keď hovorí o diskriminácii na základe pohlavia:

„[A]by sa opatrenie mohlo považovať za diskriminačné opatrenie, musí ovplyvniť „ďaleko väčší počet žien ako mužov [Rinner-Kuhn³⁴] alebo „podstatne menší percentuálny podiel mužov než žien“ [Nimz,³⁵ Kowalska³⁶] alebo „oveľa viac žien než mužov“ [De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní³⁷].“³⁸

2.3.3. Komparátor

Rovnako ako v prípade priamej diskriminácie súd bude ešte musieť nájsť komparátora s cieľom určiť, či účinok určitého pravidla, kritéria alebo postupu je výrazne negatívnejší než v prípade osôb v podobnej situácii. Prístup súdov v tomto smere sa nelíši od prístupu prijatého v prípade priamej diskriminácie.

2.4. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu

2.4.1. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu podľa smerníc EÚ o antidiskriminácii

Zákaz obťažovania a navádzania na diskrimináciu v rámci antidiskriminačného práva EÚ predstavujú pomerne nový vývoj a boli zavedené s cieľom umožniť komplexnejšiu ochranu.

Obťažovanie znamená podľa smerníc EÚ o antidiskriminácii osobitný druh diskriminácie. Predtým sa riešilo ako určitý prejav priamej diskriminácie. Jeho

34 ESD, *Rinner-Kuhn proti FWW Spezial-Gebäudereinigung*, vec 171/88 [1989] Zb. 2743, 13. júla 1989.

35 ESD, *Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, vec C-184/89 [1991] Zb. I-297, 7. februára 1991.

36 ESD, *Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, vec C-33/89 [1990] Zb. I-2591, 27. júna 1990.

37 ESD, *De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a ostatní*, vec C-343/92 [1994] Zb. I-571, 24. februára 1994.

38 Stanovisko generálneho advokáta Légera z 31. mája 1995, body 57-58 v ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, vec C-317/93 [1995] Zb. I-4625, 14. decembra 1995. Príklad podobného prístupu prijatého v rámci ESLP, pozri vec *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007 (uvedené v kapitole 5 oddiele 2.1).

Podľa smerníc o antidiskriminácii sa obťažovanie považuje za diskrimináciu, pokiaľ:

- dôjde k nežiaducej správanie súvisiacemu s chráneným dôvodom
- ktoré má za účel alebo za následok narušenie dôstojnosti osoby
- a/alebo vytvorenie zastrašujúcej, nepriateľskej, zahanbujúcej, ponížujúcej a urážlivej atmosféry.³⁹

zaradenie do osobitnej skupiny v rámci smerníc sa zakladá skôr na význame odlišenia tejto obzvlášť škodlivej formy diskriminačného zaobchádzania, než na posune v koncepčnom myslení.

V smerniciach o rodovej rovnosti sa sexuálne obťažovanie tiež uvádza konkrétne ako špecifický typ diskriminácie, kde nežiaduce „verbálne, neverbálne alebo telesné“ správanie je „sexuálnej“ povahy.⁴⁰

Podľa tejto definície na preukázanie obťažovania nie je potrebný žiadny komparátor. Odráža to v podstate skutočnosť, že obťažovanie je nevhodné samé o sebe pre formu, ktorú nadobúda (ústne, neverbálne alebo fyzické zneužívanie), a potenciálny dopad, ktorý môže mať (porušenie ľudskej dôstojnosti).

Vela usmernení týkajúcich sa obťažovania na úrovni EÚ je odvođených z vyhlásenia Rady z 19. decembra 1991 o vykonávaní odporúčania Komisie o ochrane dôstojnosti žien a mužov pri práci vrátane kódexu boja proti sexuálnemu obťažovaniu.⁴¹ Právo EÚ zaujíma flexibilný objektívny/subjektívny prístup. Po prvé, na určenie, či došlo k obťažovaniu, sa používa to, ako obeť vníma zaobchádzanie. Po druhé, aj keď obeť v skutočnosti nepocituje účinky obťažovania, stále možno dospieť k uvedenému zisteniu, pokiaľ je cieľom daného správania navrhovateľ.

Faktické otázky týkajúce sa toho, či správanie predstavuje obťažovanie, sa na vnútroštátnej úrovni zvyčajne určujú predtým, ako sa veci postúpia ESD. Nasledovné názorné prípady, teda vychádzajú z vnútroštátnych jurisdikcií.

39 Pozri: smernica o rasovej rovnosti, článok 2 ods. 3, smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 2 ods. 3, smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 písm. c), smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 2 ods. 1 písm. c).

40 Smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 písm. d); smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 2 ods. 1 písm. d).

41 Council declaration of 19 December 1991 on the implementation of the Commission Recommendation on the protection of the dignity of women and men at work, including the code of practice to combat sexual harassment [Vyhlásenie Rady z 19. decembra 1991 o vykonávaní odporúčania Komisie o ochrane dôstojnosti žien a mužov pri práci vrátane kódexu boja proti sexuálnemu obťažovaniu], Ú. v ES C 27, 4. februára 1992 s. 1; Commission Recommendation 92/131/EEC on the protection of the dignity of women and men at work [Odporúčanie Komisie 92/131/EHS o ochrane dôstojnosti žien a mužov na pracovisku], Ú. v. ES L 49, 24. februára 1992, s. 1.

Príklad: vo veci pred švédskym odvolacím súdom sa navrhovateľ pokúšal kúpiť šteňa. Keď sa predávajúci dozvedel, že kupujúci je homosexuál, odmietol uskutočniť predaj z dôvodu dobrého stavu šteňaťa s konštatovaním, že homosexuáli sa podieľajú na pohlavných stykoch so zvieratami. Odmietnutie predaj šteňa predstavovalo priamu diskrimináciu v oblasti tovaru a služieb, čo podľa švédskeho odvolacieho súdu konkrétne znamenalo obťažovanie na základe sexuálnej orientácie.⁴²

Príklad: vo veci pred maďarským orgánom pre rovnaké zaobchádzanie bola podaná sťažnosť na prácu učiteľov, ktorí povedali rómskym žiakom, že ich zlé správanie v škole bolo oznámené „Maďarskej garde“, nacionalistickej organizácii, ktorá je náma tým, že sa dopúšťa extrémneho násillia proti Rómom.⁴³ Zistilo sa, že učitelia skryte súhlasili s rasistickými názormi gardy a vytvorili atmosféru strachu a zastrašovania predstavujúcu obťažovanie.

Okrem toho vo všetkých smerniciach o antidiskriminácii sa uvádza, že „navádzanie na diskrimináciu“ sa považuje za „diskrimináciu“.⁴⁴ V žiadnej zo smerníc sa však neuvádza definícia, čo sa myslí pod týmto pojmom. Aby mal tento pojem význam v boji proti diskriminačným postupom, nemal by byť obmedzený len na riešenie situácií, v ktorých sa vyskytujú navádzania záväznou svojou povahou, ale mal by sa rozšíriť na situácie, v ktorých sa výslovne uprednostňuje alebo povzbudzuje k menej priaznivému zaobchádzaniu s jednotlivcami na základe jedného z chránených dôvodov. Táto oblasť sa môže rozvíjať na základe judikatúry súdov.

Hoci smernice o antidiskriminácii neukladajú členským štátom, aby uplatňovali trestné právo pri riešení diskriminačného konania, rámcové rozhodnutie Európskej rady ukladá všetkým členským štátom EÚ stanoviť trestnoprávne sankcie vo vzťahu k podnecovaniu k násilliu alebo nenávisti na základe rasy, farby pleti, pôvodu, náboženstva alebo viery, národnostného alebo etnického pôvodu, ako aj šíreniu rasizmu

42 Odvolací súd vo Svea (Švédsko), *Ombudsman proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie proti A.S.*, vec T-3562-06, 11. februára 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii prostredníctvom Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts on the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 69.

43 Orgán pre rovnaké zaobchádzanie (Maďarsko), Rozhodnutie č. 654/2009, 20. decembra 2009. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii prostredníctvom: Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts on the Non-Discrimination Field), „News Report [Nová správa]“: www.non-discrimination.net/content/media/HU-14-HU_harassment_of_Roma_pupils_by_teachers.pdf.

44 Článok 2 ods. 4 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 4 ods. 1 smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 ods. 2 písm. b) smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 2 ods. 4 smernice o rasovej rovnosti.

a xenofóbnych materiálov a schvaľovaniu, popieraníu alebo zľahčovaniu genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti namierených proti takýmto skupinám.⁴⁵ Členské štáty sú tiež povinné posudzovať rasistický a xenofóbny úmysel za priťažujúcu okolnosť.

Z tohto dôvodu je dosť pravdepodobné, že obťažovanie a podnecovanie k diskriminácii okrem toho, že predstavujú diskrimináciu, by mohli byť postihované podľa vnútroštátneho trestného práva, najmä ak sa týkajú rasy alebo etnického pôvodu.

Príklad: vo veci pred bulharskými súdmi poslanec parlamentu niekoľkokrát slovné napadol rómsku, židovskú a tureckú komunitu, ako aj „cudzincov“ vo všeobecnosti. Uviedol, že tieto komunity bránia Bulharom v tom, aby rozvíjali vlastný štát, beztrestne páchajú trestnú činnosť a pripravujú Bulharov o primeranú zdravotnú starostlivosť a vyzýval ľudí, aby zabránili tomu, aby sa štát stal „kolóniou“ týchto rôznych skupín.⁴⁶ Krajský súd v Sofii konštatoval, že to predstavovalo obťažovanie, ako aj navádzanie na diskrimináciu.

2.4.2. Obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu podľa EDĽP

Aj keď sa v EDĽP výslovne zakazuje obťažovanie alebo navádzanie na diskrimináciu, obsahuje určité práva, ktoré sa týkajú rovnakej oblasti. Obťažovanie môže teda spadať pod právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života chránené podľa článku 8 EDĽP alebo pod právo nevystavenia neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu podľa článku 3, pričom navádzanie na diskrimináciu môže spadať do ďalších článkov, ako napríklad sloboda náboženstva alebo zhromažďovania podľa článku 9 alebo 11 v závislosti od kontextu. Ak tieto činy vykazujú diskriminačný motív, ESĽP preskúma údajné porušenie príslušných článkov v súvislosti s článkom 14, ktorý zakazuje diskrimináciu. Ďalej sa uvádza výber príkladov vecí, v ktorých sa riešili podobné skutočnosti, ako už boli spomenuté, a posudzovali sa v kontexte EDĽP.

45 Rámcové rozhodnutie Rady 2008/977/SVV z 27. novembra 2008 o ochrane osobných údajov spracúvaných v rámci policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, Ú. v. EÚ L 328, 6. decembra 2008, s. 55.

46 Krajský súd v Sofii (Bulharsko), rozhodnutie č. 164 o občianskej veci č. 2860/2006, 21. júna 2006. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii prostredníctvom InfoPortal (informačného portálu) agentúry FRA, vec 11-1.

Príklad: vo veci *Bączkowski a ostatní proti Poľsku* starosta Varšavy zverejnil vyhlásenia homofóbneho charakteru, keď uviedol, že odmietne povoliť organizáciu pochodu na zvýšení povedomia o diskriminácii na základe sexuálnej orientácie.⁴⁷ Rozhodnutie po doručení na príslušný správny orgán bolo zamietnuté na základe iných dôvodov, ako napríklad potreby zabrániť stretom medzi demonštrantami. EŠLP konštatoval, že vyhlásenia starostu mohli ovplyvniť rozhodnutie príslušných orgánov a že rozhodnutie sa zakladalo na sexuálnej orientácii, a preto predstavuje porušenie práva na slobodu zhromažďovania v spojení s právom na ochranu pred diskrimináciou.

Príklad: vo veci *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* vnútroštátne súdy pri vynášaní rozsudku nad osobou rómskeho pôvodu výslovne odmietli odporúčania prokuratúry na podmienený trest s tým, že medzi rómskou menšinou existuje kultúra beztrestnosti a s tvrdením, že v prípade konkrétnej osoby by sa malo ísť príkladom.⁴⁸ EŠLP konštatoval, že sa týmto porušilo právo navrhovateľky na spravodlivý proces v spojení s právom na ochranu pred diskrimináciou.

2.5. Špeciálne alebo osobitné opatrenia

Ako už bolo uvedené, v prípadoch nepriamej diskriminácie dôvodom na zistenie, že dochádza k diskriminácii, je skutočnosť, že rovnaké pravidlo sa uplatňuje na každého bez posúdenia relevantných rozdielov. V záujme nápravy a na predchádzanie takýmto situáciám vlády, zamestnávateľa a poskytovateľa služieb musia zabezpečiť prijatie opatrení, aby prispôbili svoje pravidlá a postupy na zohľadnenie takýchto rozdielov, t. j. musia niečo urobiť na prispôbenie súčasných politik a opatrení. V kontexte OSN sa takéto opatrenia označujú ako „špeciálne opatrenia“, zatiaľ čo v kontexte práva EÚ sa označujú ako „osobitné opatrenia“ alebo „pozitívna akcia“. Prijatím špeciálnych opatrení sú vlády schopné skôr zabezpečiť „skutočnú rovnosť“, t. j. rovnaké využívanie príležitostí na prístup k dostupným možnostiam v spoločnosti, než len „formálnu rovnosť“. Ak vlády, zamestnávateľa a poskytovateľa služieb neposúdia primeranosť prijatia špeciálnych opatrení, zvyšujú riziko, že ich pravidlá a postupy môžu predstavovať nepriamu diskrimináciu.

EŠLP konštatoval, že „právo na ochranu pred diskrimináciou pri uplatňovaní práv zaručených podľa EDLP je tiež porušené, keď štáty... nezaobchádzajú odlišne

47 EŠLP, *Bączkowski a ostatní proti Poľsku* (č. 1543/06), 3. mája 2007.

48 EŠLP, *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* (č. 37193/07), 25. marca 2010.

s osobami, ktorých situácia je výrazne odlišná”.⁴⁹ Obdobne sa v smerniciach EÚ o antidiskriminácii výslovne predpokladá možnosť pozitívnej akcie: „[p]re zabezpečenie úplnej rovnosti v praxi nebráni zásada rovnakého zaobchádzania žiadnemu členskému štátu zachovávať alebo prijímať osobitné opatrenia na predchádzanie nevýhodám súvisiacim s [chráneným dôvodom] a pre ich vyrovnanie”.⁵⁰

Článok 5 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní obsahuje konkrétne vyjadrenia všeobecného pravidla osobitných opatrení vo vzťahu k osobám so zdravotným postihnutím, ktoré ukladá zamestnávateľovi zabezpečiť „primerané úpravy“, aby umožnil osobám s telesným alebo mentálnym postihnutím rovnaké príležitosti v zamestnaní. Je to definované tak, že „vykonajú podľa potreby jednotlivého prípadu vhodné opatrenia, aby umožnili osobe so zdravotným postihnutím vstúpiť, zúčastňovať sa alebo postupovať v zamestnaní alebo absolvovať odbornú prípravu, pokiaľ také opatrenia nie sú pre zamestnávateľa neúmerným bremenom“. Mohlo by to zahŕňať také opatrenia, ako je inštalácia výťahu alebo rampy alebo WC pre zdravotne postihnutých na pracovisku, aby sa umožnil prístup invalidným vozíkom.

Príklad: vo veci *Thlimmenos proti Grécko* podľa vnútroštátnych právnych predpisov osoby odsúdené za trestný čin nemohli vykonávať povolanie autorizovaných účtovníkov, pretože odsúdenie znamená nedostatočnú poctivosť a spoľahlivosť potrebnú na plnenie tejto úlohy. V tomto prípade bol navrhovateľ odsúdený za odmietnutie nosiť vojenskú uniformu počas svojej vojenskej služby, a to z toho dôvodu, že bol členom sekty svedkov Jehovových, čo je náboženská skupina oddaná pacifizmu. ESLP konštatoval, že nie je žiadny dôvod brániť osobám vykonávať povolanie, keď boli odsúdené za trestné činy, ktoré nesúvisia s otázkami spoľahlivosti alebo poctivosti. Vláda diskriminovala navrhovateľa tým, že nevytvorila výnimku z pravidla pre takéto situácie, čím porušila právo na prejavenie jeho náboženského presvedčenia (podľa článku 9 EDLP) v spojení so zákazom diskriminácie.

Príklad: vo veci pred orgánom pre rovnosť na Cypre navrhovateľ, ktorý trpel poškodením zraku, sa zúčastnil na skúške, aby mohol nastúpiť do štátnej služ-

49 ESLP, *Thlimmenos proti Grécko* [veľký senát] (č. 34369/97), 6. apríla 2000, bod 44. Podobne ESLP, *Pretty proti Spojenému kráľovstvu* (č. 2346/02), 29. apríla 2002, bod 88.

50 Smernica o rasovej rovnosti, článok 5, smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 7 smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 6 a tiež aj mierne odlišná formulácia: smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 3.

by.⁵¹ Navrhovateľ požiadal o viac času na dokončenie skúšky a poskytli mu 30 minút navyše, ale bolo mu to odpočítané z prestávky, na ktorú mal každý nárok. Orgán pre rovnosť konštatoval, že neexistoval jednotný postup na posúdenie v prípade, keď bolo potrebné pripraviť primeranú úpravu pre uchádzačov s osobitnými okolnosťami, a na základe skutočností, že sa neurobilo dosť na vytvorenie podmienok, za ktorých by osoba mohla súťažiť za rovnakých podmienok s ostatnými uchádzačmi. Orgán pre rovnosť odporučil, aby štát vytvoril tím odborníkov v rámci štandardného postupu na posudzovanie takých prípadov, v ktorých je potrebná primeraná úprava na individuálnom základe.

Príklad: osoba pripútaná na invalidný vozík podala sťažnosť na francúzskych súdoch na ministerstvo školstva za nevymenovanie na určité miesto.⁵² Žiadosť navrhovateľa bola tretia v poradí na zozname. Potom, ako prví dvaja kandidáti odmietli ponuku na toto miesto, bolo ponúknuté štvrtému kandidátovi a nie navrhovateľovi. Namiesto toho navrhovateľovi bolo ponúknuté miesto na inom oddelení, ktoré bolo prispôsobené pre prístup invalidným vozíkom. Štát odôvodnil toto rozhodnutie na základe toho, že nebolo vo verejnom záujme investovať prostriedky na úpravy priestorov na účely splnenia povinnosti primeraného prispôsobenia. Súd zistil, že ministerstvo školstva nesplnilo svoju povinnosť primeraného prispôsobenia pre osoby so zdravotným postihnutím, ktorá nemohla byť obmedzená manažérskymi úvahami.

Pojem „špeciálne opatrenia“ sa niekedy používa na situáciu, keď dochádza k rozdielnemu zaobchádzaniu, ktoré uprednostňuje (skôr než znevýhodňuje) osoby na základe ich chránených dôvodov. Napríklad žena, ktorej sa dá prednosť pred mužom v prípade určitého pracovného miesta, pretože je žena, pričom politikou zamestnávateľa je riešiť nedostatočné zastúpenie žien v radoch jeho zamestnancov. Terminológia používaná opísanie takejto situácie je veľmi rozdielna a zahŕňa také pojmy ako „pozitívna“ alebo „obrátená“ diskriminácia, „prednostné zaobchádzanie“,

51 Orgán pre rovnosť (Cyprus), ref. č. A.K.I. 37/2008, 8. októbra 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii postredníctvom Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 43.

52 Správny súd v Rouene (Francúzsko), *Boutheiller c. Ministère de l'éducation*, rozsudok č. 0500526-3, 24. júna 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii postredníctvom Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 45.

„dočasné osobitné opatrenia“ alebo „afirmatívna akcia“.⁵³ Odráža to akceptovanú funkciu krátkodobých a mimoriadnych prostriedkov na popretie predsudkov proti osobám, ktoré by obvykle boli postihnuté diskrimináciou, ako aj vytváranie modelov na inšpiráciu ostatných s rovnakými charakteristikami.

Prípustnosť prijímania pozitívnych opatrení v prospech znevýhodnených skupín je ďalej posilnené usmernením vydaným niekoľkými monitorovacími orgánmi zodpovednými za výklad zmlúv OSN o ľudských právach. Tieto orgány zdôrazňujú, že takéto opatrenia by mali mať dočasný charakter a nemali by zachádzať z hľadiska času i rozsahu nad rámec toho, čo je potrebné riešiť v prípade danej nerovnosti.⁵⁴ Podľa Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, aby takéto opatrenia boli prípustné na odstránenie rasovej diskriminácie, ich jediným účelom má byť odstránenie existujúcich nerovností a predchádzanie budúcim nevyváženostiam.⁵⁵ Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien spresnil, že takéto „dočasné osobitné opatrenia“ by mohli zahŕňať „preferenčné zaobchádzanie, cieleňý nábor, prijímanie do zamestnania a povýšenie, číselné ciele spojené s časovými rámcami, systém kvót“.⁵⁶ Podľa judikatúry ESD, ktorá sa rozoberá ďalej v texte, primeranosť týchto opatrení sa bude prísne hodnotiť.

Súdy v tejto súvislosti diskrimináciu obvykle riešia nie ako jasnú formu diskriminácie ako takej, ale ako výnimku zo zákazu diskriminácie. Inými slovami, súd uznáva,

53 Napríklad Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, General Recommendation No. 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination [Všeobecné odporúčanie č. 32: význam a oblasť pôsobnosti osobitných opatrení v Medzinárodnom dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie], Dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. septembra 2009; Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, General Comment 13: The Right to Education [Všeobecné odporúčanie č. 13: právo na vzdelávanie], Dok. OSN E/C.12/1999/10, 8. decembra 1999; Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien, General Recommendation No. 25: Article 4, para.1, of the Convention (temporary special measures) [Všeobecné odporúčanie č. 25: článok 4 ods. 1 dohovoru (dočasné osobitné opatrenia)], Dok. OSN A/59/38(SUPP), 18. marca 2004; Výbor OSN pre ľudské práva, General Comment No. 18: Non-Discrimination [Všeobecný komentár č. 18: zákaz diskriminácie], Dok. OSN A/45/40(Vol.1)(SUPP), 10. novembra 1989; Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, General Recommendation 30 on Discrimination against Non-Citizens [Všeobecné odporúčanie č. 30 o diskriminácii osôb bez občianstva], Dok. OSN HRI/GEN/1/Rev.7/Add.1, 4. mája 2005.

54 *Tamže*.

55 Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, General Recommendation No. 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination [Všeobecné odporúčanie č. 32: význam a oblasť pôsobnosti osobitných opatrení v Medzinárodnom dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie], Dok. OSN CERD/C/GC/32, 24. septembra 2009, ods. 21-26.

56 Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien, General Recommendation No. 25: Article 4(1) of the Convention (temporary special measures) [Všeobecné odporúčanie č. 25: článok 4, ods. 1 dohovoru (dočasné osobitné opatrenia)], Dok. OSN A/59/38(SUPP), 18. marca 2004, ods. 22.

že dochádza k rozdielnemu zaobchádzaniu, ale že ho možno odôvodniť v záujme nápravy znevýhodnenia existujúceho skôr, akým je napríklad nedostatočné zastúpenie určitých skupín na pracovisku.

Toto odôvodnenie rozdielného zaobchádzania štáty občas podporili. Možno ho chápať z dvoch rôznych hľadísk. Z hľadiska príjemcu k priaznivejšiemu zaobchádzaniu dochádza na základe chránenej charakteristiky v porovnaní s niekým v podobnej situácii. Z hľadiska obeť k menej priaznivému zaobchádzaniu dochádza na základe toho, že nemajú chránenú charakteristiku. Typickými príkladmi sú vyhradenie pracovných miest pre ženy na pracoviskách, kde prevažujú muži alebo pre etnické menšiny vo verejných službách, ako napríklad polícia, aby lepšie odrážali zloženie spoločnosti. Niekedy sa to označuje ako „obrátaná“ diskriminácia, pretože k diskriminačnému zaobchádzaniu dochádza s cieľom zvýhodniť osobu, ktorej by sa podľa očakávaní dostalo menej priaznivého zaobchádzania na základe predchádzajúcich sociálnych trendov. Niekedy sa označuje ako „pozitívna“ akcia, pretože k tejto akcii dochádza konkrétne na nápravu predchádzajúcich znevýhodnení, a to podporovaním účasti tradične znevýhodnených skupín. V tomto zmysle sa táto akcia zakladá skôr na tolerantnosti, než na predsudkoch voči určitým skupinám.

Tento koncept je v judikatúre ESĽP zriedkavý, aj keď viac pozornosti sa mu venuje v kontexte práva EÚ, kde sa ESD sa zaoberal vecami v oblasti zamestnania. Osobitné opatrenia sa sami osebe javia ako prostriedok obhajoby podľa smerníc o antidiskriminácii a v judikatúre ESD, ako aj v rámci osobitnej obhajoby „skutočnej požiadavky na výkon povolania“, ako sa uvádza ďalej v oddiele 2.6.4.

Hlavné prípady, ktoré riešil ESD, sa týkali špeciálnych opatrení, ktoré vyvstali v súvislosti s rodovou rovnosťou, a to vec *Kalanke*,⁵⁷ vec *Marschall*⁵⁸ a vec *Abrahamsson*.⁵⁹ Spoločne tieto veci vymedzili hranice toho, do akej miery možno prijímať špeciálne opatrenia na kompenzáciu predchádzajúcich znevýhodnení – v týchto konkrétnych veciach – pracujúcich žien v priebehu rokov.

Príklad: vo veci *Kalanke* ESD prísne pristupoval k preferenčnému zaobchádzaniu na nápravu nedostatočného zastúpenia žien na určitých miestach. Táto vec sa týkala právnych predpisov prijatých na regionálnej úrovni, ktorými sa automaticky priznávala prednosť ženám uchádzajúcim sa o pracovné miesto alebo

57 ESD, *Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen*, vec C-450/93 [1995] Zb. I-3051, 17. októbra 1995.

58 ESD, *Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen*, vec C-409/95 [1997] Zb. I-6363, 11. novembra 1997.

59 ESD, *Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, vec C-407/98 [2000] Zb. I-5539, 6. júla 2000.

povýšenie. Keď uchádzajúci sa muži alebo ženy boli rovnako kvalifikovaní a ak sa usúdilo, že ženy sú nedostatočne zastúpené v danom odvetví, musela sa uprednostniť žena. Za nedostatočné zastúpenie sa považovalo, ak ženy netvorili aspoň polovicu zamestnancov na danej pracovnej pozícii. V tejto veci neúspešný uchádzač, pán Kalanke, podal sťažnosť na vnútroštátne súdy, že bol diskriminovaný na základe svojho pohlavia. Vnútroštátne súdy postúpili vec Európskemu súdnemu dvoru s otázkou, či toto pravidlo je v súlade s článkom 2 ods. 4 smernice o rovnakom zaobchádzaní z roku 1976 (predchodca článku 3 smernice o rodovej rovnosti týkajúceho sa „pozitívnej akcie“), v ktorom sa uvádza, že: „Táto smernica sa nedotýka opatrení na podporu rovnakej príležitosti pre mužov a ženy, najmä prostredníctvom odstraňovania existujúcich nerovností ovplyvňujúcich príležitosti žien“.⁶⁰

ESD uviedol, že článok 2 ods. 4 bol navrhnutý, aby umožnil opatrenia, ktoré, „aj keď sú zdanlivo diskriminačné, v skutočnosti sú určené na odstránenie alebo obmedzenie faktických nerovností, ktoré môžu existovať v živote spoločnosti“.⁶¹ Uznané sa, že pravidlo sleduje legitímny cieľ odstránenia nerovností prítomných na pracovisku. Na základe toho by v zásade opatrenia, ktorými sa ženám priznáva osobitná výhoda na pracovisku vrátane povýšenia, boli prijateľné, ak by boli zavedené s cieľom prispieť k zlepšeniu ich schopnosti konkurovať na trhu práce bez takejto diskriminácie.

Tiež sa však konštatovalo, že každá výnimka z práva na rovnaké zaobchádzanie by mali byť vykladané prísne. Zistilo sa, že ak dané pravidlo zaručuje „ženám absolútnu a bezpodmienečnú prednosť pri vymenovaní alebo povýšení“, bolo by to v skutočnosti neprimerané na dosiahnutie cieľa odstrániť nerovnosť vo vzťahu k právu na rovnaké zaobchádzanie. V tomto prípade preferenčné zaobchádzanie teda nemohlo byť odôvodnené.

Z ďalších vecí však vyplýva, že osobitné opatrenia môžu byť prijateľné, ak pravidlo neukladá, aby sa priznala automatická a bezpodmienečná prednosť.

Príklad: vec *Marschall* sa týkala v podstate podobných právnych predpisov ako vec *Kalanke*. V danom pravidle však bolo uvedené, že by sa mali uprednostniť

60 Smernica o rovnakom zaobchádzaní 76/207/EHS, Ú. v. ES L 39, 14. februára 1976, s. 40.

61 Toto znenie sa zväčša prevzalo do preambúl smerníc o antidiskriminácii: ods. 21 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie); ods. 26 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie); ods. 17 smernice o rasovej rovnosti.

rovnako kvalifikované ženy, „pokiaľ špecifické dôvody v prípade jednotlivého mužského kandidáta nezaväžia v jeho prospech“. Pán Marschall nebol prijatý na pracovné miesto, o ktoré sa uchádzal, a bola uprednostnená žena, preto napadol zákonnosť tohto pravidla na vnútroštátnych súdoch, ktoré postúpili túto vec Európskemu súdному dvoru opäť s otázkou, či je toto pravidlo zlučiteľné so smernicou o rovnakom zaobchádzaní. ESD rozhodol, že pravidlo tohto typu nie je neprimerané legitímnemu cieľu, ktorým je odstránenie nerovnosti, pokiaľ „sa v každom jednotlivom prípade zaručuje uchádzajúcim sa mužom, ktorí sú rovnako kvalifikovaní ako uchádzajúce sa ženy, že ich kandidatúra bude predmetom objektívneho hodnotenia, pri ktorom sa zohľadnia všetky kritériá špecifické pre jednotlivých kandidátov a uprednostnenie žien sa neuplatní, ak zaväži jedno alebo viac týchto kritérií v prospech uchádzajúceho sa muža“. Možnosť rozhodnúť podľa vlastného uváženia zabudovaná do pravidla teda bránila tomu, aby prednosť bola absolútna, a preto bolo primerané na dosiahnutie cieľa riešenia nerovnosti na pracovisku.

Príklad: vec *Abrahamsson* sa týkala platnosti švédskych právnych predpisov, čo bolo niekde medzi bezpodmienečnou prioritou pravidla vo veci *Kalanke* a možnosťou rozhodnúť podľa vlastného uváženia vo veci *Marschall*. V pravidle sa uvádzalo, že by sa mal uprednostniť uchádzač nedostatočne zastúpeného pohlavia s dostatočnými kvalifikáciami pre pracovné miesto, pokiaľ „rozdiel medzi uchádzačmi nebol taký veľký, že by takéto návrhy viedli k porušeniu požiadavky na objektivitu pri menovaniach“. ESD konštatoval, že v skutočnosti sa právnymi predpismi automaticky uprednostnili uchádzači menej zastúpeného pohlavia. Skutočnosť, že tento predpis takému postupu bránil len vtedy, ak existoval výrazný rozdiel v kvalifikačných predpokladoch, nestačila zabrániť neprimeranému účinku daného predpisu.

Tieto veci poukazujú na to, že ESD je vo všeobecnosti opatrný vo svojom prístupe, ktorým umožňuje, aby osobitné opatrenia potláčali princíp spravodlivosti. Len v obmedzených prípadoch, keď osobitné opatrenia nie sú bezpodmienečné a absolútne, ESD pripúšťa, aby vnútroštátne predpisy spadali do výnimky článku 2 ods. 4.

Pri posudzovaní otázky týkajúcej sa osobitných opatrení v rámci smerníc EÚ o antidiskriminácii je potrebné, aby právní odborníci venovali osobitnú pozornosť „akcii“, ktorá bola zavedená pre určité skupiny osôb. Jednoznačne platí, ako vyplýva z už uvedenej judikatúry ESD, že osobitné opatrenia sú krajným riešením. Ak sa právní odborníci a súdni úradníci zaoberajú prípadom zahŕňajúcim osobitné opatrenia, musia zabezpečiť, aby všetci uchádzači daného zamestnávateľa vrátane tých, na ktorých

ustanovenie špeciálnych opatrení nie je zamerané, boli posudzovaní pri obsadzovaní daného pracovného miesta objektívne a spravodlivo. Špeciálne opatrenia možno využívať len v prípade, keď sa takéto objektívne hodnotenie uplatnilo na viacerých uchádzačov, medzi ktorými sú zastúpené osoby z cieľovej skupiny, a sú hodnotení ako rovnako schopní plniť dané postavenie. Len za takýchto okolností môže byť osoba patriaca do cieľovej skupiny zvolenej v dôsledku predchádzajúcej historickej diskriminácie uprednostnená pred osobou, ktorá nepatrí do cieľovej skupiny.

ESLP doteraz nemal možnosť podrobne sa venovať prípadom špeciálnych opatrení, avšak táto otázka bola posudzovaná v obmedzenom počte vecí.

Príklad: vo veci *Wintersberger proti Rakúsko*⁶² ESLP vydal rozhodnutie týkajúce sa prípustnosti sťažnosti. Navrhovateľ, ktorý bol zdravotne postihnutý, bol štátom prepustený zo zamestnania. Podľa vnútroštátneho práva osoby so zdravotným postihnutím majú osobitnú ochranu pred prepustením, a to potrebný predchádzajúci súhlas s prepustením zo strany osobitného výboru. V prípade, ak zamestnávateľ nevedel o postihnutí, sa takéto schválenie mohlo byť vydať so spätnou platnosťou. Takýto súhlas nebol potrebný pre osoby, ktoré neboli zdravotne postihnuté. Navrhovateľ tvrdil, že skutočnosť, že schválenie mohlo byť vydané so spätnou platnosťou pre osoby so zdravotným postihnutím, ale nie pre osoby, ktoré neboli zdravotne postihnuté, predstavovalo diskrimináciu. ESLP konštatoval, že toto ustanovenie v skutočnosti existovalo v prospech osôb so zdravotným postihnutím a bolo preto, ako príklad obrátenej diskriminácie, odôvodnené. Sťažnosť bola preto vyhlásená za neprípustnú.

Hlavné body

- Diskriminácia predstavuje situáciu, keď osoba je určitým spôsobom znevýhodnená na základe „chránenej charakteristiky“.
- K diskriminácii dochádza viacerými spôsobmi: existuje priama diskriminácia, nepriama diskriminácia, obťažovanie a navádzanie na diskrimináciu.
- Priama diskriminácia je charakterizovaná rozdielnym zaobchádzaním: musí sa preukázať, že sa s údajnou obeťou zaobchádzalo menej priaznivo na základe toho, že mala charakteristiku patriacu do „chráneného dôvodu“.
- Menej priaznivé zaobchádzanie sa určuje na základe porovnania údajnej obeť a inej osoby v podobnej situácii, ktorá nemá chránenú charakteristiku.

62 ESLP, *Wintersberger proti Rakúsko* (roz.) (č. 57448/00), 27. mája 2003.

- Môže sa stať, že „chránený dôvod“ nie je výslovným dôvodom rozdielneho zaobchádzania. Pre výslovný dôvod je dostačujúce, aby bol neoddeliteľný od „chráneného dôvodu“.
- ESD a národné sudy uznali pojem diskriminácia na základe vzťahu s inou osobou, keď sa s osobou zaobchádza menej priaznivo na základe jej spojenia s inou osobou, ktorá má „chránenú charakteristiku“.
- Obťažovanie, aj keď sa v rámci práva EÚ rieši samostatne, je špecifickým prejavom priamej diskriminácie.
- Nepriama diskriminácia je charakteristická tým, že jej vplyv alebo účinky sú rozdielne: musí sa preukázať, že skupina je znevýhodnená rozhodnutím v porovnaní s porovnávanou skupinou.
- Na dokázanie nepriamej diskriminácie je potrebné, aby osoba predložila dôkazy, že na skupinu osôb s chránenou charakteristikou pôsobia účinky alebo vplyv rozdielne v porovnaní s osobami bez tejto charakteristiky.
- Na zabezpečenie, aby každý mohol rovnako využívať práva, môže byť potrebné, aby vlády, zamestnávateľia a poskytovatelia služieb prijali špeciálne alebo osobitné opatrenia na prispôbenie svojich pravidiel a postupov pre osoby s odlišnými charakteristikami.
- Pojmy „špeciálne opatrenia“ a „osobitné opatrenia“ sa môžu použiť na zahrnutie nápravy predchádzajúcich znevýhodnení osôb s chránenou charakteristikou. Ak je to primerané, môžu predstavovať odôvodnenie diskriminácie.

2.6. Prostriedky obhajoby menej priaznivého zaobchádzania podľa európskych právnych predpisov o antidiskriminácii

2.6.1. Úvod

Sudy za určitých okolností uznávajú, že dochádzalo k rozdielnemu zaobchádzaniu, ale že je prijateľné. Forma prístupu k obhajobe podľa práva EÚ sa líši od formy prístupu ESĽP, v podstate sú však veľmi podobné.

V rámci európskeho antidiskriminačného práva obhajoby môžu byť formulované všeobecne alebo môžu byť viac obmedzené. Prístup ESĽP spočíva v uplatňovaní všeobecne formulovanej obhajoby v súvislosti s priamou i nepriamou diskrimináciou. Naproti tomu právo EÚ umožňuje v súvislosti s priamou diskrimináciou len obmedzenú osobitnú obhajobu a v súvislosti s nepriamou diskrimináciou len všeobecnú obhajobu. Inak

povedané, na základe smerníc o antidiskriminácii, priama diskriminácia sa bude dať odôvodniť len pri sledovaní určitých cieľov výslovne uvedených v týchto smerniciach.

Osobitné obhajoby podľa smerníc o antidiskriminácii sa vzťahujú na diskrimináciu v súvislosti so zamestnaním a priama diskriminácia je neprípustná v súvislosti s prístupom k tovaru a službám. Tieto osobitné obhajoby môžu byť zaradené do širších súvislostí všeobecnej obhajoby uznanej ESĽP a sú v súlade so spôsobom, akým sa všeobecná obhajoba používa v judikatúre. Osobitné obhajoby podľa smerníc o antidiskriminácii sú v podstate konkrétnym vyjadrením všeobecnej obhajoby, ktorá je konkretizovaná a prispôbená určitej oblasti zamestnania.

2.6.2. Prehľad všeobecnej obhajoby

Ako už bolo uvedené, podľa EDĽP všeobecná obhajoba je k dispozícii v súvislosti s priamou i nepriamou diskrimináciou a podľa práva EÚ je k dispozícii len v súvislosti s nepriamou diskrimináciou. Podľa ESĽP:

„rozdiel v zaobchádzaní s osobami v relevantne podobných situáciách... je diskriminačný, ak nie je objektívne a primerane odôvodnený, inými slovami, ak nesleduje legitímny cieľ, alebo ak neexistuje primeraný vzťah medzi primeranosťou použitých prostriedkov a cieľom, ktorý sa má realizovať“⁶³.

Na odôvodnenie rozdielného zaobchádzania je potrebné preukázať:

- že sa daným pravidlom alebo postupom sleduje legitímny cieľ,
- že zvolené prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa (t. j. opatrenie, ktoré vedie k rozdielnemu zaobchádzaniu), je primerané a nevyhnutné na dosiahnutie tohto cieľa.

Podobná formulácia sa používa v smerniciach EÚ o antidiskriminácii vo vzťahu k nepriamej diskriminácii. V smernici o rasovej rovnosti sa uvádza:

„[Z]a nepriamu diskrimináciu sa považuje prípad, ak by v dôsledku navonok neutrálneho predpisu, kritéria alebo zvyklosti bola znevýhodnená osoba určitej rasy alebo etnického pôvodu v porovnaní s inými osobami, iba ak uvedený predpis, kritérium alebo zvykosť je objektívne odôvodnený legitímnym cieľom a prostriedky na jeho dosiahnutie sú primerané a nevyhnutné“⁶⁴.

63 ESĽP, *Burden proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 13378/05), 29. apríla 2008, bod 60.

64 Článok 2 ods. 2 písm. b) smernice o rasovej rovnosti, článok 2 ods. 2 písm. b) smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 2 písm. b) smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 2 ods. 1 písm. b) smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie).

Podľa formulácie používanej Európskym súdom pre ľudské práva, ako aj v smerniciach o antidiskriminácii to nie je v prísnom slova zmysle obhajobou diskriminácie ako takej, ale skôr odôvodnením rozdielneho zaobchádzania na zabránenie tomu, aby sa mohlo konštatovať, že došlo k diskriminácii. Pokiaľ však ide o podstatu, nie o formu, súdy sa zaoberajú otázkami odôvodnení ako obhajobami proti diskriminácii.

Príklad: ESD poskytol podrobný výklad pojmu objektívneho odôvodnenia vo veci *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber von Hartz*,⁶⁵ v ktorom zamestnanci na čiastočný úväzok, ktorí boli vylúčení zo zamestnaneckého dôchodkového systému obchodného domu Bilka, podali sťažnosť s tým, že to predstavuje nepriamu diskrimináciu voči ženám, pretože tvorili prevažnú väčšinu pracovníkov na čiastočný úväzok. ESD konštatoval, že by to mohlo predstavovať nepriamu diskrimináciu, pokiaľ by rozdiel vo využívaní práv nebolo možné odôvodniť. Na to, aby mohol byť odôvodnený, bolo by potrebné preukázať, že: „... opatrenia zvolené obchodným domom Bilka zodpovedajú skutočnej potrebe na strane podniku, sú primerané, pokiaľ ide o dosiahnutie sledovaných cieľov a sú nevyhnutné na tento účel“.

Obchodný dom Bilka tvrdil, že cieľom v pozadí rozdielneho zaobchádzania bolo odradiť od práce na čiastočný úväzok a motivovať k práci na plný úväzok, pretože pracovníci na čiastočný úväzok spravidla neboli ochotní pracovať vo večerných hodinách alebo počas sobôt, čo sťažovalo zachovanie adekvátneho personálneho obsadenia. ESD konštatoval, že toto môže predstavovať legitímny cieľ. Nebolo to však odpoveďou na otázku, či vylúčenie pracovníkov z dôchodkového systému bolo primerané na dosiahnutie tohto cieľa. Požiadavka, že prijaté opatrenia musia byť „nevyhnutné“ znamená, že je potrebné preukázať, že neexistuje žiadny primeraný alternatívny prostriedok, ktorý by menej zasahoval do zásady rovnakého zaobchádzania. Ponechal na vnútroštátny súd, aby uplatnil právne predpisy na skutkový stav veci.

Na určenie, či rozdielne zaobchádzanie je primerané, súd musí byť presvedčený, že:

- neexistuje žiadny iný prostriedok na dosiahnutie uvedeného cieľa, ktorý menej zasahuje do práva na rovnaké zaobchádzanie. Inými slovami, že znevýhodnenie je obmedzené na čo možno najnižšiu úroveň ujmy, ktorá je potrebná na dosiahnutie sledovaného cieľa,
- cieľ, ktorý sa má dosiahnuť, je dostatočne dôležitý na odôvodnenie tejto úrovne zásahu.

65 ESD, *Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz*, vec 170/84 [1986] Zb. 1607, 13. mája 1986.

2.6.3. Použitie všeobecnej obhajoby

V súvislosti so zamestnaním sa ESD zdráhal uznať rozdielne zaobchádzanie založené na manažérskych dôvodoch, ktoré sa týkali ekonomických záujmov zamestnávateľov, zatiaľ čo viac ochoty prejavil pre uznanie rozdielneho zaobchádzania založeného na širších sociálnych a politických cieľoch zamestnanosti s fiškálnymi dôsledkami. Vo veciach týkajúcich sa naposledy menovaných aspektov ESD poskytne štátom široký „priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia“. V kontexte EDLP je menej pravdepodobné, že ESLP uzná rozdielne zaobchádzanie, ak sa týka záležitostí, ktoré sa považujú za základ osobnej dôstojnosti, ako napríklad diskriminácia na základe rasy alebo etnického pôvodu, bydlička, súkromného a rodinného života, a s väčšou pravdepodobnosťou uzná rozdielne zaobchádzanie, ak sa týka širších aspektov sociálnej politiky, najmä ak majú fiškálne dôsledky. ESLP používa pojem „právo rozhodnúť podľa vlastného uváženia“, ktorý sa vzťahuje na oblasť diskrečnej právomoci štátu pri určovaní, či rozdielne zaobchádzanie je odôvodnené. Ak sa táto miera považuje za „úzku“, ESLP si osvojuje vyšší stupeň kontroly.

2.6.4. Osobitná obhajoba podľa práva EÚ

Ako už bolo uvedené na základe smerníc o antidiskriminácii, existuje osobitný súbor prostriedkov obhajoby umožňujúci odôvodnenie rozdielneho zaobchádzania v obmedzenom súbore okolností. „Obhajoba vzťahujúca sa na skutočnú požiadavku na výkon povolania“ je prítomná v každej zo smerníc (okrem smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám), táto požiadavka umožňuje zamestnávateľom robiť rozdiely medzi osobami na základe chráneného dôvodu, ak tento dôvod má skutočné spojenie so schopnosťou vykonávať konkrétnu prácu alebo požadovanú kvalifikáciu konkrétneho zamestnania.⁶⁶ Ďalšie dve obhajoby sa uvádzajú len v smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní: po prvé, prípustnosť diskriminácie na základe náboženstva alebo viery zo strany zamestnávateľov – organizácií založených na náboženskej viere,⁶⁷ po druhé, prípustnosť diskriminácie na základe veku za určitých okolností.⁶⁸ Striktný prístup ESD k výkladu odôvodnenia rozdielneho zaobchádzania naznačuje, že všetky

66 Článok 14 ods. 2 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 4 smernice o rasovej rovnosti, článok 4 ods. 1 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní.

67 Článok 4 ods. 2 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní.

68 Článok 6 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní.

výnimky budú vykladané reštriktívne, pretože sa kladie dôraz na význam práv priznaných jednotlivcom právom EÚ.⁶⁹

2.6.4.1. Skutočná požiadavka na výkon povolania

Podľa smerníc o antidiskriminácii, pokiaľ ide o oblasť zamestnanosti:

„Členské štáty môžu ustanoviť, že rozdielne zaobchádzanie, ktoré sa zakladá na charakteristike súvisiacej s [chráneným dôvodom], nevytvára diskrimináciu, ak z dôvodu povahy určitých príslušných pracovných činností alebo súvislostí, v akých sa tieto činnosti vykonávajú, takáto charakteristika vytvára skutočnú a rozhodujúcu požiadavku na výkon povolania za predpokladu, že cieľ je legitímny a požiadavka primeraná.“⁷⁰

Táto obhajoba umožňuje zamestnávateľom zaobchádzať rozdielne s osobami na základe chránenej charakteristiky, ak táto charakteristika priamo súvisí s vhodnosťou alebo spôsobilosťou na výkon povinností požadovaných pre konkrétne pracovné miesto.

Existujú zavedené profesie, ktoré spadajú pod výnimku skutočnej požiadavky na výkon povolania: vo veci *Komisia proti Nemecku* ESD, opierajúc sa o prieskum Komisie o rozsahu výnimky vo vzťahu k diskriminácii na základe pohlavia, uviedol konkrétne povolania, kde by sa obhajoba mohla použiť.⁷¹ Osobitná pozornosť bola venovaná umeleckým profesiám, ktoré môžu vyžadovať osobitné vlastnosti, ktoré patria k osobe ako vlastné charakteristiky, ako napríklad vyžadovať, aby sa speváčka hodila do štýlu predstavenia, aby mladý herec bol schopný zahráť určitú rolu, aby osoba bola telesne disponovaná na tanec, alebo aby muži alebo ženy boli vhodné na určité typy modelingu. Avšak nebola to snaha o poskytnutie úplného zoznamu. Medzi ďalšie príklady by mohlo patriť zamestnávanie osoby z čínskej etnickej skupiny v čínskej reštaurácii v záujme zachovania autenticity alebo zamestnávanie žien len v ženských fitness kluboch.

69 Pozri napríklad ESD *Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, vec 222/84 [1986] Zb. 1651, 15. mája 1986, bod 36.

70 Článok 14 ods. 2 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 4 smernice o rasovej rovnosti, článok 4 ods. 1 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní.

71 ESD, *Komisia proti Nemecku*, vec 248/83 [1985] Zb. 1459, 21. mája 1985.

Príklad: vo veci *Komisia proti Francúzsko* ESD konštatoval, že za určitých okolností nebude protiprávne vyhradiť pracovné pozície v prvom rade pre mužských uchádzačov v mužských väzniciach a pre ženské uchádzačky v ženských väzniciach.⁷² Túto výnimku bolo možné však použiť iba v súvislosti s pracovnými miestami, ktoré vyžadovali také činnosti, kde bola relevantná príslušnosť k určitému pohlaviu. V tejto veci francúzske orgány chceli zachovať určitý percentuálny podiel pracovných miest pre mužských uchádzačov, pretože môže byť potrebné použiť silu na odradenie prípadných výtržníkov spolu s inými úlohami, ktoré by sa mohli vykonávať iba muži. Aj keď ESD v zásade argumenty uznal, francúzske orgány nespĺnili požiadavku transparentnosti v súvislosti s konkrétnymi činnosťami, ktoré by museli vykonávať len mužskí uchádzači; zovšeobecnenie vhodnosti pohlavia nebude postačovať.

Príklad: vo veci *Johnston* sa policajtká pracujúca v Severnom Írsku sťažovala na to, že jej nebola obnovená zmluva. Policajný riaditeľ to odôvodnil tým, že ženy nie sú cvičené v zaobchádzaní so strelnými zbraňami a zakladalo sa to na tom, že „v situácii charakterizovanej vážnymi vnútornými nepokojmi, by nosenie strelných zbraní policajtkami mohlo spôsobovať dodatočné riziká, že budú zavraždené, a preto mohli byť v rozpore s požiadavkami na verejnú bezpečnosť“. ESD konštatoval, že aj keď by sa ohrozenie bezpečnosti malo zohľadňovať, ohrozenie sa vzťahovalo rovnako na mužov aj na ženy a ženy neboli vystavené väčšiemu riziku. Pokiaľ sa odôvodnenie netýkalo biologických faktorov špecifických pre ženy, ako ochrana dieťaťa počas tehotenstva, rozdielne zaobchádzanie nemohlo byť odôvodnené na základe toho, že verejná mienka požaduje, aby ženy boli chránené.

Príklad: vo veci *Mahlberg* navrhovateľke, ktorá bola tehotná, bolo zamietnuté stále pracovné miesto zdravotnej sestry, kde sa podstatná časť práce mala vykonávať v operačných sálach.⁷³ Odôvodnené to bolo tým, že by mohlo dôjsť k poškodeniu dieťaťa na základe vystavenia škodlivým látkam v sále. ESD konštatoval, že keďže bolo pracovné miesto stále, bolo neprimerané zamietnuť navrhovateľke toto miesto na základe toho, že len dočasne nemohla pracovať na sále. Aj keď obmedzenia týkajúce sa pracovných podmienok tehotných žien boli prijateľné, mali byť prísne obmedzené na povinnosti, ktoré by jej mohli uškodiť a nemali by mať za následok všeobecný zákaz práce.

72 ESD, *Komisia proti Francúzsku*, vec 318/86 [1988] Zb. 3559, 30. júna 1988.

73 ESD, *Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern*, vec C-207/98 [2000] Zb. I-549, 3. februára 2000.

Odsek 18 preambuly smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní obsahuje konkrétnejšiu formuláciu obhajoby týkajúcu sa skutočnej požiadavky na výkon povolania vo vzťahu k určitým verejným službám vzťahujúcim sa na bezpečnosť a ochranu. Samé o sebe to nie samostatnou obhajobou, ale malo by sa to skôr považovať za vyjadrenie jedného z dôsledkov obhajoby týkajúcej sa skutočnej požiadavky na výkon povolania v konkrétnych súvislostiach:

„Táto smernica nevyžaduje, aby najmä ozbrojené sily a polícia, väzenská stráž alebo záchranné služby robili nábor alebo zamestnávali osoby, ktoré nemajú požadované schopnosti na výkon všetkých úloh, ktoré od nich možno vyžadovať s ohľadom na oprávnený cieľ zachovania operačnej pripravenosti takýchto služieb.“⁷⁴

Mohlo by sa to spravidla týkať situácie neprijatia na pracovné miesta, ktoré sa považujú za veľmi fyzicky náročné pre osoby nad určitou vekovou hranicou alebo so zdravotným postihnutím. V tejto súvislosti ustanovenie v článku 3 ods. 4 smernice umožňuje členským štátom výslovne vylúčiť uplatnenie ustanovení smernice na ozbrojené sily. Aj keď sa takéto ustanovenie neuvádza v smernici o rodovej rovnosti (prepracované znenie), možno posúdiť, ako by mohlo fungovať preskúmaním dvoch prípadov týkajúcich sa diskriminácie na základe pohlavia a ozbrojených síl. Tieto prípady boli posudzované podľa článku 2 ods. 2 smernice o rovnakom zaobchádzaní, v ktorej sa uvádzala obhajoba „skutočnej požiadavky na výkon povolania“, ktorá sa teraz uvádza v článku 14 ods. 2 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie).

Príklad: vo veci *Sirdar* navrhovateľka slúžila ako kuchárka v rámci komanda. Bola uvoľnená zo služby v dôsledku krátenia vojenských výdavkov, na základe čoho sa pre komandá zaviedla zásada „interoperability“.⁷⁵ V rámci „interoperability“ sa vyžadovalo, aby bola každá osoba schopná plniť bojové úlohy v dôsledku nedostatku pracovných síl. ESD uznal, že komandá zložené len z mužov boli odôvodnené na účely zaručenia efektívnosti boja a že sa tak na základe zásady interoperability vylúčili ženy. Dôvodom bolo, že komandá sú malé, špecializované ozbrojené sily, ktoré sa zvyčajne nasadzujú v prvej vlně útokov. ESD konštatoval, že pravidlo bolo nevyhnutné na dosiahnutie cieľa zabezpečiť efektívnosť boja.

⁷⁴ Smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní 2000/78/ES, Ú. v. ES L 303, 2. decembra 2000, s. 16.

⁷⁵ ESD, *Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence*, vec C-273/97 [1999] Zb. I-7403, 26. októbra 1999.

Príklad: vo veci *Kreil* sa navrhovateľka uchádzala o prácu v ozbrojených silách ako elektroinžinierka.⁷⁶ Jej žiadosť však bola zamietnutá, pretože ženy boli vylúčené zo všetkých vojenských povolání spojených s používaním zbraní a mohli slúžiť len v zdravotníckej a hudobnej zložke ozbrojených síl. ESD konštatoval, že toto vylúčenie bolo príliš rozsiahle, pretože sa uplatňovalo na takmer všetky vojenské pracovné miesta len preto, že na týchto pracovných miestach by ženy v určitom momente museli použiť zbrane. Malo by sa uviesť bližšie odôvodnenie v súvislosti s úlohami, ktoré sa zvyčajne vykonávajú na konkrétnych pracovných miestach. Dôveryhodnosť odôvodnenia vlády bola tiež spochybnená, pretože na tých pracovných miestach, ktoré boli prístupné ženám, boli aj tak povinné absolvovať základný výcvik v používaní zbraní na účely sebaobrany alebo obrany iných osôb. Toto opatrenie preto nebolo primerané na dosiahnutie svojho cieľa. Okrem toho by sa nemali robiť rozdiely medzi ženami a mužmi na základe toho, že ženy potrebujú väčšiu ochranu, pokiaľ to nesúvisí s faktormi špecifickými pre stav týkajúci sa žien, ako napríklad potreba ochrany počas tehotenstva.

Schopnosť odôvodniť diskrimináciu na základe pohlavia v súvislosti s účinnosťou alebo efektívnosťou konkrétnych bezpečnostných alebo pohotovostných služieb sa môže v priebehu času ukázať na základe vývoja v oblasti rodových úloh a spoločenských postojov ako zložitejšia a členské štáty sú povinné vzhľadom na to pravidelne prehodnocovať reštriktívne opatrenia.⁷⁷

2.6.4.2. Náboženské inštitúcie

Smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní výslovne umožňuje organizáciám, ktorých duch je založený na „náboženstve“ alebo „viere“ uložiť určité podmienky na zamestnancov. V článku 4 ods. 2 smernice sa uvádza, že to nezasahuje do „práva cirkví a iných verejných alebo súkromných organizácií, ..., ktorých duch je založený na náboženstve alebo viere, aby od osôb, ktoré pre ne pracujú, vyžadovali konanie v dobrej viere a lojalitu s duchom organizácie“. Okrem toho zamestnávateľa, ktorí patria k náboženským organizáciám, môžu spadať do obhajoby týkajúcej sa „skutočnej požiadavky na výkon povolania“, ktoré umožňujú rozdielne zaobchádzanie na základe náboženských zásad danej organizácie.

Článok 4 ods. 1 a článok 4 ods. 2 teda umožňujú organizáciám, ako sú napríklad kostoly, odmietnuť napríklad zamestnávať ženy ako kňazov alebo duchovných,

⁷⁶ ESD, *Kreil proti Bundesrepublik Deutschland*, vec C-285/98 [2000] Zb. I-69, 11. januára 2000.

⁷⁷ Článok 31 ods. 3 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie).

ak je to v rozpore s duchom tohto náboženstva. Aj keď ESD ešte nemal príležitosť rozhodovať o výklade tohto ustanovenia, na vnútroštátnej úrovni už bol uplatnený. Ďalej sa uvádzajú dva prípady týkajúce sa uplatnenia tejto obhajoby na zdôvodnenie rozdielneho zaobchádzania na základe sexuálnej orientácie.

Príklad: vo veci predloženej fínskym súdom evanjelická luteránska cirkev Fínska odmietla menovať za kaplána (pomocníka farára) osobu v sexuálnom vzťahu s osobou rovnakého pohlavia.⁷⁸ Správny súd vo Vaasa zrušil rozhodnutie z dôvodu, že byť heterosexuálom nemožno považovať za skutočnú požiadavku na výkon povolania v súvislosti s týmto pracovným miestom. Prihliadalo sa na skutočnosť, že v interných pravidlách cirkvi týkajúcich sa menovania vikárov a kaplánov nebola žiadna zmienka o sexuálnej orientácii.

Príklad: vo veci *Amicus* súdy Spojeného kráľovstva boli požiadané, aby rozhodli o zlučiteľnosti vnútroštátnych predpisov transponujúcich obhajobu týkajúcu sa skutočnej požiadavky na výkon povolania v súvislosti so zamestnávateľmi z náboženskej oblasti so smernicou o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní.⁷⁹ Zdôraznilo sa, že je potrebné striktno interpretovať všetky výnimky zo zásady rovnakého zaobchádzania. Znenie vnútroštátnych právnych predpisov pripúšťalo rozdielne zaobchádzanie, ak zamestnanie slúži „na účely organizovaného náboženstva“ a bolo zdôraznené, že by to bolo oveľa reštriktívnejšie ako „na účely náboženskej organizácie“. Súd teda súhlasil s tvrdeniami vlády, že táto výnimka by sa mohla uplatniť vo vzťahu k veľmi obmedzenému počtu pracovných miest vzťahujúcich sa na propagáciu alebo reprezentáciu náboženstva, ako napríklad náboženský duchovní. Neumožňovala by náboženským organizáciám, ako napríklad náboženských škôl alebo náboženským zariadeniam s opatrovateľskou službou, argumentovať, že miesto učiteľa (na účely vzdelávania) alebo zdravotnej sestry (na účely poskytovania zdravotnej starostlivosti), bolo súčasťou „cieľa organizovaného náboženstva“.

2.6.4.3. Výnimky na základe veku

V článku 6 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sú uvedené dve samostatné odôvodnenia rozdielov v zaobchádzaní na základe veku.

⁷⁸ Správny súd vo Vaasa (Fínsko), Vaasan Hallinto-oikeus - 04/0253/3. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 187-1.

⁷⁹ Vrchný súd (Spojené kráľovstvo), *Amicus MSF Section, R (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry* [2004] EWHC 860 (Admin), 26. apríla 2004. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA.

Článkom 6 ods. 1 sa povoľuje diskriminácia na základe veku na účely „zákonnej politiky zamestnanosti, trhu práce a cieľov odbornej prípravy“ pod podmienkou, že to spĺňa test proporcionality. Uvádza sa obmedzený počet príkladov, keď rozdielne zaobchádzanie môže byť odôvodnené: Článkom 6 ods. 1 písm. b) sa povoľuje „stanovenie minimálnych podmienok na vek, odbornú prax alebo roky služby pre prístup k zamestnaniu“. Tento zoznam však nemá slúžiť ako úplný zoznam, a preto by sa mohol na základe jednotlivých prípadov rozšíriť.

Článkom 6 ods. 2 sa povoľuje diskriminácia na základe veku, pokiaľ ide o prístup do zamestnaneckého systému sociálneho zabezpečenia a k dávkam v rámci týchto systémov bez potreby splnenia testu proporcionality.

Príklad: vo veci *Palacios* ESD mal príležitosť prvýkrát posúdiť pôsobnosť článku 6, pričom bol požiadaný, aby posúdil jeho uplatnenie v súvislosti s povinným vekom odchodu do dôchodku.⁸⁰ ESD konštatoval, že povinný dôchodkový vek spadá pod článok 6, potom posúdil, či môže byť objektívne odôvodnený. ESD usúdil, že dôležité sú tieto aspekty:

- po prvé, pôvodné opatrenie bolo uvedené s cieľom vytvoriť príležitosti na trhu práce na základe hospodárskej situácie charakterizovanej vysokou nezamestnanosťou,
- po druhé, bolo preukázané, že bolo prijaté prechodné opatrenie z podnetu odborov a organizácií zamestnávateľov na podporu lepšieho rozdelenia práce medzi generáciami,
- po tretie, zákon č. 14/2005 bol znovu prijatý v spolupráci s odbormi a organizáciami zamestnávateľov, tentoraz s výslovnou požiadavkou, aby toto opatrenie bolo „spojené s cieľmi, ktoré sú v súlade s politikou zamestnanosti a sú uvedené v kolektívnej zmluve“,
- po štvrté, uvedenie ustanovenia o povinnom odchode do dôchodku v kolektívnej zmluve bolo „v záujme podpory zamestnanosti“.

Po posúdení týchto faktorov ESD dospel k záveru, že prechodné opatrenie „zasadené takto do svojho kontextu, ... smeruje k regulácii vnútroštátneho trhu práce najmä na účely kontroly nezamestnanosti“. Na základe toho ESD rozhodol, že kolektívna zmluva spĺňala legitímny cieľ. Potom ako ESD uznal, že sa sledoval legitímny cieľ, musel posúdiť, či toto opatrenie bolo „primerané a nevyhnutné“ na dosiahnutie tohto cieľa. ESD zopakoval, že členské štáty majú

⁸⁰ ESD, *Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA* vec C-411/05 [2007], Zb. I-8531, 16. októbra 2007.

široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia v oblasti sociálnej politiky a politiky zamestnanosti, a to má také dôsledky, že „osobitné predpisy môžu byť v závislosti od situácie v členských štátoch rôzne“. Ukázalo sa, že zásadnou bola požiadavka, aby príslušní pracovníci mali prístup k starobnému dôchodku „úroveň, ktorého nemôže byť neprimeraná“. Rovnako významné bolo tiež, že predmetné ustanovenia boli stanovené v kolektívnej zmluve medzi odbormi a organizáciami zamestnávateľov, čím sa do tohto postupu zaviedla určitá úroveň flexibility, ktorá umožnila, aby sa pri rozhodnutí odísť do dôchodku zohľadnil daný trh práce a konkrétne pracovné požiadavky. Na tomto základe, Európsky súdny dvor rozhodol, že prechodné opatrenie ovplyvňujúce pána Palaciosu a kolektívne zmluvy boli objektívne odôvodnené, a teda v súlade s právom EÚ. ESD zdôraznil prístup, že článok 6 sa bude posudzovať rovnakým spôsobom, že objektívne odôvodnenie patrí do iných dôvodov antidiskriminačnej ochrany, ako sa uvádza vyššie.

Príklad: vo veci *MacCulloch* v Spojenom kráľovstve bol súd požiadaný, aby posúdil pozíciu systémov náhrad súvisiacich s prepúšťaním, v rámci ktorých sa vyššie odstupné vyplácalo v závislosti od veku a dĺžky trvania služby.⁸¹ Na základe toho starší zamestnanci, ktorí odpracovali viac rokov mali zjavne oveľa väčšie odstupné ako mladší, novší zamestnanci. Odvolací súd Spojeného kráľovstva uznal, že v zásade by to bolo možné objektívne odôvodniť ako prostriedok odmeňovania lojality starších pracovníkov, pričom starším zamestnancom sa vyplácali vyššie platby vzhľadom na ich zraniteľnosť na trhu práce, ako aj na povzbudenie starších pracovníkov, aby uvoľnili priestor mladším zamestnancom. Bolo však poskytnuté aj usmernenie týkajúce sa toho, ako by sa malo pristupovať k objektívnemu odôvodneniu s návrhom, aby sa vykonalo rozsiahle posúdenie otázky proporcionality predtým, než sa dospeje k záverom o objektívnom odôvodnení.

Príklad: vo veci *Hütter* bol ESD požiadaný, aby posúdil odkaz týkajúci sa rakúskeho práva, v ktorom je stanovené, že na účely stanovenia mzdy by sa nemali zohľadňovať pracovné skúsenosti pred dosiahnutím veku 18 rokov. Hütter i jeho kolegyňa boli učňami podniku TUG a po ukončení učňovského vzdelávania im bola ponúknutá trojmesačná zmluva. Podľa predmetnej právnej úpravy sa pánovi Hütterovi, ktorý pred krátkym časom završil 18 rokov, mala stanoviť mzda vo vzťahu k 6,5 mesiacom praxe, zatiaľ čo jeho kolegyni, ktorá

81 Odvolací súd pre záležitosti zamestnania (Spojené kráľovstvo), *MacCulloch proti Imperial Chemical Industries plc* [2008] IRLR 846, 22. júla 2008.

bola o 22 mesiacov staršia než on, sa mala stanoviť mzda na základe jej 28,5 mesiacov praxe. Toto viedlo k rozdielu v mesačnej mzde napriek tomu, že každý z nich mal podobnú úroveň skúseností.

Pán Hütter podal sťažnosť s tvrdením, že pravidlo bolo priaznivejšie pre osoby, ktoré nadobudli prax potom, čo dosiahli vek 18 rokov. ESD uznal, že primárne ciele právnych predpisov sa môžu považovať za legitímne: (1) aby neznevýhodňovali osoby, ktoré absolvovali všeobecné stredoškolské vzdelávanie v porovnaní s osobami s odbornou kvalifikáciou a (2) aby zabránili tomu, aby učňovské vzdelávanie bolo nákladnejšie, a tak podporili integráciu mladých ľudí, ktorí absolvovali tento druh odbornej prípravy, na trh práce. Aj keď uznáva, že pri určovaní, či legitímne ciele boli primerané a nevyhnutné členský štát mal široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia, ESD konštatoval, že objektívne odôvodnenie nebolo riadne realizované, pretože malo neprimeraný vplyv na mladších pracovníkov, a to najmä v tých prípadoch, keď prax bola rovnaká, ale vek uchádzača ovplyvnil hodnotu odmeny, ako v tomto prípade.

Je potrebné poznamenať, že tento prístup je v súlade aj s prístupom ESLP, ktorý skúmal otázku rôzneho dôchodkového veku v rámci EDLP, ktorý sa rozoberá vo veci *Stec*, v kapitole 4.2. V tomto zmysle výnimky týkajúce sa veku sú v súlade s prístupmi súdov k odôvodneniam v oblasti zamestnanosti a sociálnej politiky.

Hlavné body

- Podľa EDLP existuje všeobecná obhajoba priamej diskriminácie. Podľa právnych predpisov EÚ existujú špecifické obhajoby priamej diskriminácie, ktoré sú prispôbené oblasti zamestnania.
- Nepriama diskriminácia v rámci EÚ a ESLP podlieha všeobecnej obhajobe objektívneho odôvodnenia.
- Rozdielne zaobchádzanie môže byť odôvodnené, ak sleduje legitímny cieľ a ak prostriedky na uskutočnenie tohto cieľa sú primerané a nevyhnutné.
- Okrem všeobecnej obhajoby nepriamej diskriminácie na základe antidiskriminačného práva EÚ, existujú špecifickejšie zamerané obhajoby: i) skutočná požiadavka na výkon povolania, ii) výnimky vo vzťahu k náboženským inštitúciám a iii) výnimky týkajúce sa najmä diskriminácie na základe veku.
- Diskriminácia na základe veku je jediným chráneným dôvodom na úrovni EÚ, keď priamu diskrimináciu možno objektívne odôvodniť.

Ďalšie informácie

Bamforth a O'Conneide, *Discrimination Law: Theory and Context* (London, Sweet a Maxwell, 2008), kapitoly 4, 5, 6, 8.

Barnard, *EC Employment Law* (Oxford, Oxford University Press, 2009), kapitoly 6, 7, 8, 9, 10.

Bercusson, *European Labour Law* (Cambridge, Cambridge University Press, 2009), kapitoly 10, 11, 22.

Dubout, „L'interdiction des discriminations indirectes par la Cour européenne des droits de l'homme: rénovation ou révolution? Epilogue dans l'affaire D.H. et autres c. République tchèque, Cour européenne des droits de l'homme (Grande Chambre), 13 novembre 2007“, 75 *Revue trimestrielle des droits de l'homme* (2008).

Ellis, *EU Anti-Discrimination Law* (Oxford, Oxford University Press, 2005), kapitola 6.

ERRC/Interights/MPG, *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* (Nottingham, Russell Press, 2004), príloha 5.

Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie, *Beyond Formal Equality: Positive Action under Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2007).

Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie, *The Limits and Potential of the Concept of Indirect Discrimination* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2008).

Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie, *Beyond Formal Equality: Positive Action under Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2007) – dostupné aj vo francúzskom a nemeckom jazyku.

Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie, *Age Discrimination and European Law* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2005) – dostupné aj vo francúzskom a nemeckom jazyku.

Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie, *Religion and Belief in Employment* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2006) – dostupné aj vo francúzskom a nemeckom jazyku.

Fredman, *Discrimination Law* (Oxford, Oxford University Press, 2001), kapitola 4.

Heyden a von Ungern-Sternberg, „Ein Diskriminierungsverbot ist kein Fördergebot – Wider die neue Rechtsprechung des EGMR zu Art. 14 EMRK“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2009).

Interights, *Non-Discrimination in International Law* (London, Interights, 2005), kapitoly 3 a 4.

Marguénaud, „L'affaire Burden ou l'humiliation de la fratrie: Cour européenne des droits de l'homme (Gde Ch.), Burden et Burden c. Royaume Uni, 29 avril 2008“, 78 *Revue trimestrielle des droits de l'homme* (2009).

Mowbray, *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights* (Oxford, Hart Publishing, 2004), kapitola 7.

Schiek, Waddington a Bell (eds.), *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law* (Oxford, Hart Publishing, 2007), kapitoly 2, 3 a 7.

3

Rozsah pôsobnosti európskeho antidiskriminačného práva

3.1. Úvod

Aj keď európske antidiskriminačné právo zakazuje priamu a nepriamu diskrimináciu, je tomu tak len v určitých súvislostiach. Antidiskriminačné právo bolo v EÚ zavedené v záujme umožnenia fungovania vnútorného trhu, a preto sa tradične obmedzovalo na oblasť zamestnanosti. Zavedením smernice o rasovej rovnosti v roku 2000 sa táto oblasť rozširuje o prístup k tovaru a službám a prístup k systému sociálnej starostlivosti štátu vzhľadom na to, že v záujme zabezpečenia rovnosti v zamestnaní bolo potrebné tiež zabezpečiť rovnosť v ďalších oblastiach, ktoré môžu mať vplyv na zamestnanosť. Potom sa zaviedla smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám s cieľom rozšíriť oblasť rovnosti na základe pohlavia na tovar a služby. Smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní z roku 2000, ktorá zakazuje diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie, zdravotného postihnutia, veku a náboženského vyznania alebo viery, sa však uplatňuje len v rámci zamestnania. Ako je uvedené v kapitole 1.1.2, rozšírenie ochrany týchto dôvodov na oblasť tovarov a služieb a prístup k systému sociálnej starostlivosti v súčasnosti posudzuje zákonodarca.

Na rozdiel od toho sa v článku 14 EDĽP zaručuje rovnosť vo vzťahu k užívaniu hmotných práv zaručených EDĽP. Okrem toho sa protokolom č. 12 EDĽP, ktorý nadobudol platnosť v roku 2005, rozširuje rozsah pôsobnosti zákazu diskriminácie na každé právo, ktoré je zaručené na vnútroštátnej úrovni, aj keď nespadá do rozsahu pôsobnosti práva EDĽP. K protokolu sa však pripojilo len 17 zo 47 členov Rady Európy, medzi ktorými je šesť členských štátov EÚ. To znamená, že v rámci členských štátov EÚ existujú rôzne úrovne záväzkov v oblasti európskeho antidiskriminačného práva.

V tejto kapitole bude stanovený rozsah pôsobnosti európskeho antidiskriminačného práva. Začne všeobecným výkladom pôsobnosti článku 14 a protokolu č. 12 k EDLP a metódy, ktorú ESLP prijal na určenie oblasti uplatňovania. Ďalej sa bude zaoberať konkrétnymi vecnými oblasťami, na ktoré sa vzťahujú smernice o antidiskriminácii, a uvedie sa, kde zodpovedá oblasti, na ktorú sa vzťahuje aj článok 14. Napokon bude uvedený prehľad tých oblastí, kde sa EDLP uplatňuje nad rámec osobitných súvislostí právnych predpisov EÚ, napríklad v oblasti presadzovania práva a „súkromnej sféry“.

3.2. Kto je chránený podľa európskeho antidiskriminačného práva?

Na úvod sa treba zamerať na problematiku osôb chránených podľa práva EÚ a EDLP. EDLP zaručuje ochranu všetkým v rámci jurisdikcie členského štátu bez ohľadu na to, či sú občanmi alebo nie a dokonca aj mimo územia štátu v tých oblastiach, ktoré sú pod efektívnou kontrolou štátu (napr. okupované územia).⁸² Na rozdiel od toho rozsah pôsobnosti ochrany podľa práva EÚ je viac obmedzený. Zákaz diskriminácie na základe štátnej príslušnosti v práve EÚ sa uplatňuje v súvislosti s voľným pohybom osôb a vzťahuje sa len na občanov členských štátov EÚ. Okrem toho smernice o antidiskriminácii obsahujú rôzne výnimky z uplatňovania v prípade štátnych príslušníkov tretích krajín. Štátny príslušník tretej krajiny je osoba, ktorá je občanom štátu, ktorý nie je členom EÚ.

Smernice o zákaze diskriminácie výslovne vylučujú, aby sa uplatňovali v prípade diskriminácie na základe štátnej príslušnosti, ktorú upravuje smernica o voľnom pohybe.⁸³ Podľa tejto smernice právo vstupu do iných členských štátov EÚ a pobytu v nich majú len občania členských štátov EÚ. Po piatich rokoch legálneho pobytu v inom členskom štáte EÚ, je občan EÚ oprávnený získať právo na trvalý pobyt, čím získa rovnocenné práva s osobami v kategórii „pracovník“. To samozrejme neznamená, že štátni príslušníci iných členských štátov nie sú chránení smernicami o antidiskriminácii. Homosexuálny nemecký občan prepustený zo zamestnania v Grécku na základe svojej sexuálnej orientácie sa teda bude môcť odvolať na smernicu o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní. Znamená to jedno- ducho, že pri podávaní sťažnosti na diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti,

⁸² ESLP, *Loizidou proti Turecku* (č. 15318/89), 18. decembra 1996.

⁸³ Smernica 2004/38/ES o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, Ú. v. EÚ L 158, 30. apríla 2004, s. 77.

sa obeť bude musieť snažiť, aby sa riešila buď na základe rasy alebo etnického pôvodu, alebo sa bude musieť odvolať na smernicu o voľnom pohybe.

V smernici o rasovej rovnosti aj smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sa uvádza, že z nich nevyplýva žiadne právo na rovnaké zaobchádzanie pre štátnych príslušníkov tretích krajín v súvislosti s podmienkami na vstup a pobyt. V smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sa ďalej uvádza, že nezakladá právo na rovnaké zaobchádzanie pre štátnych príslušníkov tretích krajín, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu a povolaniu. V smernici o rasovej rovnosti sa uvádza, že sa nevzťahuje na „akékoľvek zaobchádzanie v súvislosti s právnym postavením príslušníkov tretích krajín“. Zjavne by to však nemalo umožňovať, aby členské štáty úplne vylúčili ochranu štátnych príslušníkov tretích krajín, pretože v preambule sa uvádza, že štátni príslušníci tretích krajín musia byť smernicou chránení okrem súvislosti s prístupom k zamestnaniu. V smernici o rodovej rovnosti (prepracované znenie) a smernici o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám sa ochrana štátnych príslušníkov tretích krajín nevylučuje.

Štátni príslušníci tretích krajín však majú právo na rovnaké zaobchádzanie približne v rovnakých oblastiach, na ktoré sa vzťahujú smernice o antidiskriminácii, ak sa kvalifikujú ako „osoby s dlhodobým pobytom“ podľa smernice o štátnych príslušníkoch tretích krajín (čo si vyžaduje, okrem iných podmienok, päť rokov legitímneho pobytu).⁸⁴ Okrem toho smernica o zlúčení rodiny umožňuje štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sa legitímne zdržiavajú v niektorom členskom štáte, aby sa k nim za určitých podmienok pripojili rodinní príslušníci.⁸⁵

Samozrejme, že tieto pravidlá podľa práva EÚ nebránia členským štátom, aby v rámci svojho vnútroštátneho práva zaviedli priaznivejšie podmienky. Okrem toho z judikatúry týkajúcej sa EDLP, ako je uvedené v kapitole 4.7, vyplýva, že aj keď štát môže usudzovať, že štátni príslušníci a cudzí štátni príslušníci nie sú v porovnateľnej situácii (a považovať za prípustné, aby sa s nimi za určitých okolností zaobchádzalo rozdielne), v zásade musia byť rovnako zaručené všetky práva v EDLP pre všetky osoby, ktoré spadajú do jeho jurisdikcie. V tejto súvislosti EDLP ukladá členským štátom povinnosti, pokiaľ ide o štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré v niektorých oblastiach idú nad rámec požiadaviek práva EÚ.

84 Smernica Rady 2003/109/ES o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom, Ú. v. EÚ L 16, 23. januára 2004, s. 44.

85 Smernica 2003/86/ES o práve na zlúčenie rodiny, Ú. v. EÚ L 251, 3. októbra 2003, s. 12.

3.3. Rozsah pôsobnosti európskeho dohovoru: článok 14 a protokol č. 12

3.3.1. Charakter zákazu diskriminácie v dohovore

Článok 14 zaručuje rovnosť pri „[u]žívaní. .. práv a slobôd uvedených v EDLP. ESĽP preto nebude kompetentný na posudzovanie sťažností na diskrimináciu, pokiaľ nepatria do rozsahu niektorého z práv chránených podľa EDLP.

Vždy, keď ESĽP posudzuje údajné porušenie článku 14, dochádza k tomu v spojení s hmotným právom. Navrhovateľ často bude tvrdiť, že došlo k porušeniu hmotného práva a ešte aj k porušeniu hmotného práva v spojení s článkom 14. To znamená, že zásah do jeho práva bol okrem toho, že sa nedodržali normy požadované v hmotnom práve, aj diskriminačný v tom, že osoby v porovnateľných situáciách nečelili podobnej nevýhode. Ako sa uvádza v kapitole 4, často sa stáva v prípade, keď ESĽP zistí porušenie hmotného práva, že nepokračuje v posudzovaní sťažnosti na diskrimináciu, ak sa domnieva, že to bude zahŕňať skúmanie v podstate rovnakej sťažnosti.

V tomto oddiele sa najskôr stručne uvedú práva, ktoré zaručuje EDLP, a potom sa vysvetlí, ako ESĽP vyložil rozsah pôsobnosti EDLP na účely uplatňovania článku 14.

3.3.1.1. Práva, na ktoré sa vzťahuje dohovor

Keďže článok 14 celkove závisí od diskriminácie na základe jedného z hmotných práv zaručených v EDLP, potrebné je posúdiť práva, na ktoré sa vzťahuje EDLP. EDLP obsahuje zoznam práv charakterizovaných prevažne ako „občianske a politické“, chráni však aj niektoré „hospodárske a sociálne práva.

Hmotné práva obsiahnuté v EDLP zahŕňajú mimoriadne širokú oblasť: zahŕňajú, napríklad, právo na život, právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života a na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva.

Kedykoľvek sa problém diskriminácie týka niektorej z oblastí, na ktorú sa vzťahuje právo EDLP, ESĽP bude posudzovať sťažnosti na údajné porušenie článku 14.

V tomto panuje výrazne veľký rozdiel medzi právom EÚ a ESĽP, a to, že EDLP poskytuje ochranu pred diskrimináciou nad rámec záležitostí, ktoré antidiskriminačné právo EÚ neupravuje. Aj keď Charta základných práv EÚ zaväzuje

EÚ neporušovať ľudské práva v opatreniach, ktorá prijíma (vrátane zákazu diskriminácie), charta platí pre členské štáty len pri uplatňovaní práva EÚ. Charta pre ne platí v takomto obmedzenom prípade jednoducho preto, lebo samotná EÚ reálne nemá v členských štátoch správny aparát na vykonávanie právnych predpisov EÚ – namiesto toho právo EÚ implementujú správy členských štátov. Charta preto nemá účinkov v tých oblastiach, kde členské štáty nedelegovali právomoci na EÚ.

Od zavedenia smerníc o antidiskriminácii a rozšírenia ochrany na prístup k tovaru a službám a systému sociálnej starostlivosti sa rozdiel v rozsahu ochrany poskytovanej na základe EDLP a smernicami zmenšil. Dajú sa však identifikovať konkrétne oblasti, kde ESLP poskytuje ochranu nad rámec práva EÚ. Tieto oblasti sa budú skúmať ďalej v texte.

3.3.1.2. Rozsah práv podľa dohovoru

Pri uplatňovaní článku 14 sa ESLP prijal široký výklad rozsahu práv EDLP:

- po prvé, ESLP vysvetlil, že môže skúmať sťažnosti podľa článku 14 v spojení s hmotným právom, aj keď nedošlo k porušeniu samotného hmotného práva,⁸⁶
- po druhé, ESLP má za to, že rozsah pôsobnosti EDLP presahuje skutočnú listinu zaručených práv. Bude postačujúce, ak sa skutkový stav veci v širšom rozsahu týka problémov, ktoré sú chránené podľa EDLP.

Príklad: vo veci *Zarb Adami proti Malta* sa navrhovateľ sťažoval na diskrimináciu na základe pohlavia z dôvodu neúmerne vysokého počtu mužov vyzvaných na výkon funkcie porotcu.⁸⁷ Článkom 4 ods. 2) EDLP sa zakazuje nútená práca. V článku 4 ods. 3 písm. d) sa uvádza, že „bežné občianske povinnosti“ sa nepovažujú za „nútenú prácu“. ESLP konštatoval, že aj keď sa na „bežné občianske povinnosti“ tento článok nevzťahuje (inak povedané, že EDLP nepriznáva právo na oslobodenie od výkonu funkcie porotcu), skutkový stav veci spadal do rozsahu pôsobnosti práva. Svoje odôvodnenie založil na skutočnosti, že to, čo predstavuje „bežné občianske povinnosti“ sa môže stať „neobvyklým“, keď sa tieto povinnosti uplatňujú diskriminačným spôsobom.

⁸⁶ Pozri napríklad ESLP, *Sommerfeld proti Nemecku* [veľký senát] (č. 31871/96), 8. júla 2003.

⁸⁷ ESLP, *Zarb Adami proti Malte* (č. 17209/02), 20. júna 2006.

Príklad: vo veci *E.B. proti Francúzsko* vnútroštátne orgány zamietli žiadosť o adopciu, ktorú podala lesbická žena žijúca s partnerkou.⁸⁸ Navrhovateľka tvrdila, že došlo k porušeniu článku 8 v spojení s článkom 14. ESĽP konštatoval, že nebol požiadany, aby rozhodol o tom, či samotný článok 8 bol porušený, čo považoval za významné, pretože samotným článkom 8 sa nepriznáva právo na založenie rodiny alebo adopciu. ESĽP však zdôraznil, že sťažnosť na diskrimináciu mohla spadať do pôsobnosti konkrétneho práva, a to aj v prípade, keď sa daná záležitosť netýkala konkrétneho nároku priznaného Európskym dohovorom pre ľudské práva. Keďže Francúzsko založilo vo svojich vnútroštátnych právnych predpisoch právo na adopciu, konštatoval, že skutkový stav veci nepochybne spadá do pôsobnosti článku 8. Na základe skutkového stavu veci tiež konštatoval, že sexuálna orientácia navrhovateľky zohrala rozhodujúcu úlohu pri zamietnutí povolenia na adopciu zo strany orgánov, čo predstavovalo diskriminačné zaobchádzanie v porovnaní s inými neženatými/nevydatými osobami, ktoré mali podľa vnútroštátnych právnych predpisov právo na adopciu.

Príklad: vo veci *Sidabras a Džiautas proti Litva* sa navrhovatelia sťažovali, že štát zasahoval do ich práva na rešpektovanie súkromného života tým, že im nepovolil prístup k zamestnaniu v štátnej službe a určitým aspektom zamestnanosti v súkromnom sektore.⁸⁹ EDĽP nezaručuje žiadne právo na prácu. Napriek tomu ESĽP konštatoval, že toto patrí do pôsobnosti článku 8, pretože to „vo veľmi významnej miere ovplyvnilo ich schopnosť rozvíjať vzťahy s vonkajším svetom a spôsobilo im to vážne problémy z hľadiska zarábania si na živobytie s jasnými dôsledkami na uspokojenie súkromného života“⁹⁰.

Príklad: vo veci *Carson a ostatní proti Spojené kráľovstvo* sa navrhovatelia sťažovali, že vláda ich diskriminovala na základe bydliska tým, že odmietla povoliť, aby sa ich dôchodky revidovali smerom nahor na rovnakom základe ako dôchodcom s bydliskom v Spojenom kráľovstve alebo v niektorej z krajín, s ktorými Spojené kráľovstvo uzavrelo v tomto smere dvojstrannú dohodu.⁹¹ ESĽP konštatoval, že aj keď ESĽP nezakladá žiadne právo na sociálne zabezpečenie alebo dôchodky, v prípade, keď sa tak samotný štát rozhodol, to by mohlo viesť k vlastníckemu záujmu, ktorý môže byť chránený podľa článku 1 protokolu č. 1.

88 ESĽP, *E.B. proti Francúzsku* [veľký senát] (č. 43546/02), 22. januára 2008.

89 ESĽP, *Sidabras a Džiautas proti Litve* (č. 55480/00 a 59330/00), 27. júla 2004.

90 *Tamže*, bod 48.

91 ESĽP, *Carson a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 42184/05), 16. marca 2010.

ESLP obdobne konštatoval vo viacerých iných veciach, keď išlo o vyplácanie niektorej formy štátnej dávky, že na účely uplatnenia článku 14 to bude spadať buď do rozsahu pôsobnosti článku 1 protokolu č. 1⁹² (pretože sa to považuje za majetok),⁹³ alebo článku 8 (pretože to ovplyvňuje rodinu alebo súkromný život).⁹⁴ Obzvlášť dôležité je to vo vzťahu k diskriminácii na základe štátnej príslušnosti, ktorá sa uvádzala v oddiele 3.1.2, keďže právo EÚ je v týchto súvislostiach oveľa reštriktívnejšie.

3.3.1.3. Protokol č. 12

Protokol č. 12 zakazuje diskrimináciu v súvislosti s „užívaním všetkých práv ustanovených zákonom“ a jeho rozsah pôsobnosti je teda väčší než rozsah pôsobnosti článku 14, ktorý sa vzťahuje len na práva zaručené Európskym dohovorom pre ľudské práva. V komentári poskytnutom k významu týchto pojmov v dôvodovej správe Rady Európy sa uvádza, že toto ustanovenie sa týka diskriminácie:

- „i. v užívaní akéhokoľvek práva výslovne udeleného osobe podľa vnútroštátnych právnych predpisov,
- ii. v užívaní práva, ktoré môže byť odvodené z jasnej povinnosti orgánu verejnej správy podľa vnútroštátneho práva, t. j. ak verejný orgán je podľa vnútroštátneho práva povinný správať sa určitým spôsobom,
- iii. verejným orgánom pri uplatňovaní práva rozhodnúť podľa vlastného uváženia (napríklad pri poskytovaní určitých dotácií),
- iv. iným konaním alebo opomenutím verejného orgánu (napríklad správanie policajtov pri potláčaní nepokojov).“⁹⁵

92 Úplné posúdenie článku 1 protokolu č. 1 sa nachádza na webovej stránke Rady Európy pre vzdelávanie právnych odborníkov v oblasti ľudských práv (Human Rights Education for Legal Professionals: Grgić, Mataga, Longar a Vilfan), *The right to property under the ECHR* [Majetkové právo podľa EDLP], Human Rights Handbook, č. 10, 2007, k dispozícii na: www.coehelp.org/course/view.php?id=54.

93 Napríklad ESLP, *Stec a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 65731/01 a 65900/01), 12. apríla 2006 (dôchodky a dávky v invalidite); ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [veľký senát] (č. 55707/00), 18. februára 2009 (dôchodky); ESLP, *Koua Poirrez proti Francúzsku* (č. 40892/98), 30. septembra 2003 (dávky v invalidite); ESLP, *Gaygusuz proti Rakúsku* (č. 17371/90), 16. septembra 1996 (dávky v nezamestnanosti).

94 Napríklad ESLP, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. marca 2009 (platba sociálneho zabezpečenia na účely podpory rodín s deťmi).

95 Protokol č. 12 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ETS č. 177), dôvodová správa, ods. 22. K dispozícii na: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm>.

V komentári sa tiež uvádza, že aj keď protokol v prvom rade chráni osoby pred diskrimináciou zo strany štátu, bude sa týkať aj tých vzťahov medzi súkromnými osobami, v prípade ktorých sa obvykle očakáva regulácia zo strany štátu, „alebo napríklad svojvoľné odmietnutie prístupu k práci, prístupu do reštaurácií alebo k službám, ktoré súkromné osoby môžu poskytovať verejnosti, ako napríklad zdravotná starostlivosť alebo verejnoprospešné služby, napríklad voda a elektrina“.⁹⁶ Vo všeobecnosti sa protokolom č. 12 zakáže diskriminácia mimo čisto osobných súvislostí, keď osoby vykonávajú úlohy, na základe ktorých sú v pozícii, že môžu rozhodovať o tom, ako sa má poskytovať verejne dostupný tovar a služby.

V jedinej veci, ktorú skúmal EŠLP podľa článku 1 protokolu č. 12, *Sejdić a Finca proti Bosna a Hercegovina*, ktorá sa rozoberá v kapitole 4.6, EŠLP uviedol, že týmto dokumentom sa „zavádza všeobecný zákaz diskriminácie“. Uviedol tiež, že analýza prípadov diskriminácie by mala byť totožná s analýzou Európskeho súdu pre ľudské práva v súvislosti s článkom 14.

3.4. Rozsah pôsobnosti smerníc EÚ o antidiskriminácii

Podľa smerníc o antidiskriminácii sa rozsah pôsobnosti zákazu diskriminácie vzťahuje na tri oblasti: zamestnanosť, systém sociálnej starostlivosti a tovar a služby. Smernica o rasovej rovnosti sa v súčasnosti vzťahuje na všetky tri oblasti. Keďže o právnej úprave, ktorou sa smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní rozšíri na všetky tri oblasti, sa práve diskutuje, táto smernica sa v súčasnosti uplatňuje len v súvislosti so zamestnaním. Smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie) a smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám sa uplatňujú v súvislosti so zamestnaním a prístupom k tovaru a službám, ale nie s prístupom k systému sociálnej starostlivosti.

3.4.1. Zamestnanie

Ochrana proti diskriminácii v oblasti zamestnania je rozšírená na všetky chránené dôvody uvedené v smerniciach o antidiskriminácii.

⁹⁶ *Tamže*, bod 28.

3.4.1.1. Prístup k zamestnaniu

ESD poskytol široký výklad pojmu „prístup k zamestnaniu“.

Príklad: vo veci *Meyers proti Adjudication Officer* ESD rozhodol, že prístup k zamestnaniu zahŕňa „nielen získanie podmienok pred vznikom pracovného pomeru“, ale aj všetky tie faktory, ktoré je potrebné zohľadniť predtým, ako sa osoba rozhodne, či prijme alebo neprijme ponúkanú prácu.⁹⁷ Vo veci *Meyers* poskytnutie konkrétneho štátneho príspevku (vyplácaného v závislosti od výšky príjmu) mohlo spadať do tejto oblasti z toho dôvodu, že uchádzačka mohla byť pri rozhodovaní, či prijme pracovné miesto, ovplyvnená tým, či by mala nárok na tento príspevok. Takýto aspekt preto mal vplyv na prístup k zamestnaniu.

Príklad: vo veci *Schnorbus proti Land Hessen* navrhovateľka požiadala o prijatie do vzdelávacieho zariadenia v rámci svojej kvalifikácie s cieľom získať prácu v súdnictve.⁹⁸ Podľa vnútroštátnych právnych predpisov bolo potrebné zložiť štátnu skúšku, po ktorej nasledovalo obdobie prípravy a druhá skúška. Navrhovateľka zložila prvú skúšku, ale nebola prijatá do vzdelávacieho zariadenia z dôvodu nedostatku voľných miest. Jej prijatie sa následne odložilo až do ďalšieho kola, keď budú voľné miesta. Navrhovateľka tvrdila, že bola diskriminovaná, pretože boli uprednostnení muži, ktorí ukončili vojenskú službu. ESD konštatoval, že vnútroštátne právne predpisy upravujúce dátum prijatia do vzdelávacieho zariadenia spadajú do rozsahu pôsobnosti „prístupu k zamestnaniu“, pretože samotné takéto obdobie vzdelávania sa považovalo za „zamestnanie“, a to tak vo svojej podstate, ako aj v rámci procesu na získanie pracovného miesta v oblasti súdnictva.

3.4.1.2. Podmienky zamestnania vrátane prepúšťania a odmeňovania

ESD pri výklade toho, čo patrí do tejto oblasti, opäť uplatnil pomerne široké ponímanie. To nakoniec viedlo k tomu, že sa každá podmienka odvodená z pracovného vzťahu považovala za prvok, ktorý spadá do tejto kategórie.

Príklad: Vo veci *Meyers* sa navrhovateľka, ako osamelý rodič, sťažovala na nepriamu diskrimináciu na základe pohlavia z dôvodu metódy použitej

97 ESD, *Meyers proti Adjudication Officer*, vec C-116/94 [1995] Zb. I-2131, 13. júla 1995.

98 ESD, *Schnorbus proti Land Hessen*, vec C-79/99 [2000] Zb. I-10997, 7. decembra 2000.

na výpočet oprávnenosti osamelých rodičov na rodinné dávky (*family credit*).⁹⁹ Európskemu súdnemu dvoru prináležalo objasniť, či poskytovanie rodinnej dávky (štátneho príspevku) je čisto záležitosť týkajúca sa sociálneho zabezpečenia, alebo či predstavuje podmienku na zamestnanie. Dôležité pre určenie tohto aspektu je, že ESD zohľadnil, že predmetná rodinná dávka bola vyplácaná, ak boli splnené tieto tri podmienky: príjem žiadateľa nepresahuje určitú sumu, žiadateľ alebo jeho partner pracovali, žiadateľ alebo jeho partner mali zodpovednosť za dieťa. ESD rozhodol, že smernica o rovnakom zaobchádzaní (teraz nahradená smernicou o rodovej rovnosti (prepracované znenie)) by sa nemala považovať za nepoužiteľnú len preto, že daný príspevok bol súčasťou systému sociálneho zabezpečenia. Namiesto toho bol prijatý širší prístup pri zohľadnení, či sa dávka poskytovala v súvislosti s pracovným vzťahom. V tomto prípade na získanie dávky zo systému podporujúceho rodinu žiadateľ musel preukázať, že on alebo jeho partner vykonával platené zamestnanie. Touto požiadavkou na uzavretie pracovného pomeru sa vniesol systém podpory rodiny do kategórie pracovných podmienok.

Uplatnenie takého širokého vymedzenia pojmu zamestnania a pracovných podmienok viedlo ESD k záveru, že poskytnutie miest v zamestnaneckých škôlkach¹⁰⁰ a skrátenie pracovného času tiež spadá do jej rámca.¹⁰¹

ESD prijal tiež pomerne inkluzívny prístup k problematike prepúšťania a odmeňovania. V súvislosti s oblasťou prepúšťania sa toto vzťahuje takmer na všetky situácie, keď dochádza k ukončeniu pracovného pomeru. Rozhodol, aby sa to napríklad vzťahovalo na prípady, keď sa pracovný pomer ukončil v rámci systému dobrovoľného odchodu zamestnancov,¹⁰² alebo keď bol tento vzťah ukončený povinným odchodom do dôchodku.¹⁰³

Pojem odmena podľa vymedzenia v článku 157 Zmluvy o fungovaní EÚ znamená „obvyklú základnú alebo minimálnu mzdu alebo plat a všetky dávky, ktoré zamestnávateľ vypláca priamo alebo nepriamo, v hotovosti alebo v naturáliách, pracovníkovi v pracovnom pomere“. Zahŕňa to celý rad výhod, ktoré má zamestnanec na základe

99 ESD, *Meyers proti Adjudication Officer*, vec C-116/94 [1995] Zb. I-2131, 13. júla 1995.

100 ESD, *Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*, vec C-476/99 [2002] Zb. I-2891, 19. marca 2002.

101 ESD, *Jämställldhetsombudsmannen v. Örebro läns landsting*, vec C-236/98 [2000] Zb. I-2189, 30. marca 2000.

102 ESD, *Burton proti British Railways Board*, vec 19/81 [1982] Zb. 555, 16. februára 1982.

103 ESD, *Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA*, vec C-411/05 [2007] Zb. I-8531, 16. októbra 2007.

toho, že nadviazal pracovný pomer. Rozsah tohto vymedzenia ESD posudzoval v celom rade vecí, ktoré mu boli predložené a rozhodol, že sa bude vzťahovať na všetky výhody spojené so zamestnaním vrátane železničného režijného lístka,¹⁰⁴ príspevkov na vystaňovanie,¹⁰⁵ vianočných prémie,¹⁰⁶ a zamestnaneckého dôchodkového systému.¹⁰⁷ Pri určovaní, či záležitosť spadá pod pojem odmena, sa v zásade hľadá určitá forma výhody, ktorá je založená na existencii pracovného pomeru.

3.4.1.3. Prístup k poradenstvu pre voľbu povolania a odbornej príprave

ESD sa zaoberal vymedzením „poradenstva pre voľbu povolania a odbornej prípravy“ v rámci voľného pohybu osôb¹⁰⁸ a prijal obširne vymedzenie.

Príklad: vo veci *Gravier* študentka, francúzska štátna príslušníčka, chcela študovať komiksové umenie na Académie de Beaux-Arts v Liege.¹⁰⁹ Bol jej účtovaný poplatok za zápis, zatiaľ čo študentom z hostiteľského štátu nie. ESD uviedol, že do toho patrí:

„akákoľvek forma vzdelávania, ktorá pripravuje na kvalifikáciu pre určitú profesiu, remeslo alebo zamestnanie, alebo ktorá poskytuje potrebnú odbornú prípravu a zručnosti pre takúto profesiu, remeslo alebo zamestnanie, je odbornou prípravou bez ohľadu na vek a úroveň vzdelania žiakov alebo študentov, a to i v prípade, keď vzdelávací program zahŕňa prvok všeobecného vzdelávania“.

Príklad: toto vymedzenie bolo použité vo veci *Blaizot*, kde sa navrhovateľ prihlásil na štúdium veterinárneho lekárstva.¹¹⁰ ESD konštatoval, že vo všeobecnosti sa na akademický titul bude tiež vzťahovať význam „odbornej prípravy“, aj keď záverečná kvalifikácia na konci programu neposkytuje priamo

104 ESD, *Garland proti British Rail Engineering Limited*, vec 12/81 [1982] Zb. 455, 9. februára 1982.

105 ESD, *Sabbatini proti Európskemu parlamentu*, vec 20/71 [1972] Zb. 345, 7. júna 1972.

106 ESD, *Lewen proti Denda*, vec C-333/97 [1999] Zb. I-7243, 21. októbra 1999.

107 ESD, *Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group*, vec C-262/88 [1990] Zb. I-1889, 17. mája 1990.

108 Podľa článku 7 ods. 3 nariadenia 1612/68 o slobode pohybu pracovníkov v rámci Spoločenstva (Ú. v. ES L 271, 19. októbra 1968, s. 2) pracovník má „prístup k príprave v odborných školách a rekvalifikačných strediskách“ bez toho, aby podliehal menej priaznivým podmienkam v porovnaní s vlastnými pracovníkmi členského štátu.

109 ESD, *Gravier proti Ville de Liege a ostatným*, vec 293/83 [1985] Zb. 593, 13. februára 1985.

110 ESD, *Blaizot a ostatní proti Université de Liège a ostatným*, vec 24/86 [1988] Zb. 379, 2. februára 1988.

kvalifikáciu potrebnú k určitej profesii, remeslu alebo zamestnaniu. Stačilo, aby príslušný program poskytoval poznatky, vzdelanie alebo zručnosti potrebné v rámci konkrétnej profesie, remesla alebo zamestnania. Preto, ak sa pre určité remeslá nevyžaduje formálna kvalifikácia, alebo ak akademický titul sám o sebe nepredstavuje formálnu požiadavku na prístup k profesii, nebude to brániť tomu, aby sa program mohol považovať za „odbornú prípravu“. Jedinou výnimkou z tohto sú „určité študijné kurzy, ktoré sú svojím osobitným charakterom určené pre osoby, ktoré si chcú skôr zlepšiť svoje všeobecné vedomosti, než sa pripravovať na povolanie“.

3.4.1.4. Organizácie zamestnancov a zamestnávateľov

V tomto prípade ide nielen o členstvo v organizáciách zamestnancov a zamestnávateľov a prístup do týchto organizácií, ale aj o zapájanie osôb v rámci týchto organizácií. Podľa usmernenia vydaného Európskou komisiou ide o zabezpečenie odstránenia diskriminácie v súvislosti buď s členstvom, alebo výhodami v súvislosti s týmito orgánmi.¹¹¹

3.4.1.5. Európsky dohovor a súvislosti týkajúce sa zamestnania

Aj keď samotný EDLP nezahŕňa právo na zamestnanie, za určitých okolností sa článok 8 vykladá, ako keby zahŕňal oblasť zamestnanosti. Vo vyššie uvedenej veci *Sidabras a Džiautas proti Litve* ESĽP rozhodol, že vládny zákaz prístupu k zamestnaniu vo verejnom sektore a častiach súkromného sektora týkajúci sa bývalých agentov KGB spadá do pôsobnosti článku 8 v spojení s článkom 14, keďže to „vo veľmi významnej miere ovplyvnilo ich schopnosť rozvíjať vzťahy s vonkajším svetom a spôsobilo im to vážne problémy z hľadiska zarábania si na živobytie s jasnými dôsledkami na uspokojenie súkromného života“.¹¹² Obdobne aj vo veci *Bigaeva proti Grécko* ESĽP rozhodol, že článok 8 môže zahŕňať aj oblasť zamestnanosti, napríklad zahŕňať právo na prístup k povolaniu.¹¹³

ESĽP zakáže aj diskrimináciu na základe členstva v odborovej organizácii. Okrem toho právo zakladať odborové organizácie je zaručené ako samostatné právo v EDLP.¹¹⁴

¹¹¹ Proposal for a Council Directive implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin [Návrh smernice Rady, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na ich rasový alebo etnický pôvod], KOM(1999) 566 v konečnom znení, 25. novembra 1999.

¹¹² ESĽP, *Sidabras a Džiautas proti Litve* (č. 55480/00 a č. 59330/00), 27. júla 2004, EDLP 2004-VIII.

¹¹³ ESĽP, *Bigaeva proti Grécko* (č. 26713/05), 28. mája 2009.

¹¹⁴ Napríklad ESĽP, *Demir a Baykara proti Turecku* (č. 34503/97), 12. novembra 2008.

Príklad: vo veci *Danilenkov a ostatní proti Rusku* navrhovatelia tvrdili, že zo strany ich zamestnávateľa boli obťažovaní a dochádzalo k menej priaznivému zaobchádzaniu na základe ich členstva v odborovej organizácii.¹¹⁵ Ich občianskoprávne sťažnosti na vnútroštátnych súdoch boli zamietnuté, pretože diskrimináciu možno preukazovať len v rámci trestného konania. Verejný prokurátor však odmietol začať trestné konanie, pretože v rámci dôkaznej normy sa vyžadovalo, aby štát „nepochybne“ preukázal, že diskriminácia bola úmyselná zo strany niektorého z manažérov spoločnosti. ESĽP konštatovalo, že absencia účinnej právnej ochrany slobody združovania pre odbory vo vnútroštátnom práve predstavovala porušenie článku 11 v spojení s článkom 14.

3.4.2. Prístup k systému sociálneho zabezpečenia a k jeho formám

Zo smerníc o antidiskriminácii len smernica o rasovej rovnosti poskytuje rozsiahlu ochranu pred diskrimináciou v prístupe k systému sociálnej starostlivosti a k iným formám sociálneho zabezpečenia. V tomto prístupe sú zahrnuté vecné dávky, ktoré sa zo strany štátu považujú za „spoločné“, ako napríklad verejná zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a systém sociálneho zabezpečenia. V smernici o rodovej rovnosti v oblasti sociálneho zabezpečenia sa však stanovuje právo na rovnaké zaobchádzanie na základe pohlavia vo vzťahu k užšej oblasti „sociálneho zabezpečenia“.

3.4.2.1. Sociálna ochrana vrátane sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti

Presný rozsah tejto oblasti je neurčitý, pretože v smernici o rasovej rovnosti nie je vysvetlený a je ho potrebné ešte vysvetliť prostredníctvom judikatúry ESD. Ako už bolo uvedené, v smernici o rodovej rovnosti sa v oblasti sociálneho zabezpečenia zaručuje rovnaké zaobchádzanie na základe pohlavia vo vzťahu k „zákonným systémom sociálneho zabezpečenia“.¹¹⁶ V článku 1 ods. 3 sú tieto systémy vymedzené ako systémy, ktoré poskytujú ochranu pre prípad choroby, invalidity, staroby, pracovných úrazov a chorôb z povolenia a nezamestnanosti, okrem „sociálnej pomoci, pokiaľ je jej cieľom doplniť alebo nahradiť“ prechádzajúce systémy.

¹¹⁵ ESĽP, *Danilenkov a ostatní proti Rusku* (č. 67336/01), 30. júla 2009.

¹¹⁶ V porovnaní s „podnikovými“ systémami, ktoré sú klasifikované ako „odmena“ podľa smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie).

Nie je jasné, čo sa rozumie pod pojmom „sociálna ochrana“, aj keď v dôvodovej správe k návrhu Komisie pre smernicu o rasovej rovnosti, ako aj v znení smernice samotnej, to znamená, že bude mať širší význam ako „sociálna istota“.¹¹⁷ Vzhľadom k zamýšľanému rozsahu tohto ustanovenia by malo byť jasné, že každá forma výhody ponúkaná zo strany štátu, či už hospodárska alebo vecná by mala spadať do kategórie sociálnej ochrany v rozsahu, ktorý nie je podchytený sociálnym zabezpečením. V tomto zmysle je veľmi pravdepodobné, že jednotlivé oblasti uplatňovania smernice o rasovej rovnosti sa navzájom prekrývajú.

Nejasný zostáva aj rozsah ochrany pred diskrimináciou v oblasti zdravotnej starostlivosti. Zdalo by sa, že sa bude týkať prístupu k verejne poskytovanej zdravotnej starostlivosti v mieste poskytovania, ako je zaobchádzanie zo strany administratívneho a zdravotníckeho personálu. Pravdepodobne sa bude vzťahovať aj na poistenie, ak sa zdravotné služby poskytujú súkromne, ale pacientom sú preplácané prostredníctvom systému povinného poistenia. Tu by podľa všetkého odmietnutie poistiť osobu alebo účtovanie zvýšeného poistného na základe rasy alebo etnického pôvodu mohlo spadať do rozsahu pôsobnosti tohto ustanovenia. Prípadne by to mohlo spadať do oblasti poskytovania tovaru a služieb.

3.4.2.2. Sociálne výhody

Rozsah „sociálnych výhod“ je dobre rozpracovaný prostredníctvom judikatúry ESD v rámci práva o voľnom pohybe osôb a je veľmi široko vymedzený.

Príklad: vo veci *Cristini* bola navrhovateľkou talianska štátna príslušníčka žijúca so svojimi deťmi vo Francúzsku, pričom jej zosnulý manžel bol podľa práva EÚ „pracovníkom“.¹¹⁸ Francúzske železnice ponúkali železničné režijné lístky pre veľké rodiny, ale pani Cristiniovej odmietli taký vydať na základe jej štátnej príslušnosti. Tvrdilo sa, že „sociálnymi výhodami“ na účely práva EÚ, boli len tie výhody, ktoré vyplývali z pracovnej zmluvy. ESD s tým nesúhlasil a konštatoval, že pojem by mal zahŕňať všetky výhody bez ohľadu na akúkoľvek pracovnú zmluvu vrátane železničného režijného lístka na zľavnené cestovné.

117 Proposal for a Council Directive implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin [Návrh smernice Rady, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na ich rasový alebo etnický pôvod], KOM(1999) 566 v konečnom znení, 25. novembra 1999.

118 ESD, *Cristini proti Société nationale des chemins de fer français (SNCF)*, vec 32/75 [1975] Zb. 1085, 30. septembra 1975.

ESD vymedzil „sociálne výhody“ vo veci *Even* ako výhody:

*„ktoré bez ohľadu na to, či sa spájajú s pracovnou zmluvou, sa všeobecne priznávajú domácim pracovníkom, predovšetkým na základe ich objektívneho postavenia pracovníkov alebo na základe len skutočnosti, že majú bydlisko na území štátu a ktorých rozšírenie na pracovníkov, ktorí sú štátnymi príslušníkmi iných členských štátov, sa preto javí vhodné na uľahčenie ich mobility v rámci Spoločenstva.“*¹¹⁹

Pojem sa týka prakticky všetkých práv, pokiaľ splňajú vymedzenie vo veci *Even*: neexistuje žiadny rozdiel medzi právom, ktoré je poskytované absolútne alebo právami udelenými na základe práva rozhodnúť podľa vlastného uváženia. Okrem toho toto vymedzenie nebráni, aby sa tieto priznané práva po skončení pracovného pomeru považovali za sociálne výhody, ako napríklad právo na dôchodok.¹²⁰ V zásade v rámci voľného pohybu sa sociálna výhoda vzťahuje na každú výhodu, ktorá môže pomôcť migrujúcemu pracovníkovi integrovať sa do spoločnosti hostiteľského štátu. Súdy však boli pomerne liberálne pri konštatovaní toho, čo je sociálna výhoda, napríklad:

- vyplatenie bezúročnej „pôžičky pri narodení dieťaťa“. Napriek logickému základu v pozadí udelenia pôžičky, a to stimulovať pôrodnosť, ESD ju považoval za sociálnu výhodu, keďže na ňu hľadel ako na prostriedok zmiernenia finančnej záťaže rodín s nízkymi príjmami,¹²¹
- poskytnutie grantu v rámci kultúrnej dohody na podporu domácich pracovníkov, aby študovali v zahraničí;¹²²
- právo na trestné konanie proti osobe v jazyku jej domovského štátu.¹²³

3.4.2.3. Vzdelávanie

Ochrana pred diskrimináciou v prístupe k vzdelávaniu bola pôvodne vypracovaná v súvislosti s voľným pohybom osôb podľa článku 12 nariadenia 1612/68, konkrétne

¹¹⁹ ESD, *Trestné konanie vo veci Even*, vec 207/78 [1979] Zb. 2019, 31. mája 1979, bod 22.

¹²⁰ ESD, *Komisia proti Francúzsku*, vec C-35/97 [1998] Zb. I-5325, 24. septembra 1998.

¹²¹ ESD, *Reina proti Landeskreditbank Baden- Württemberg*, vec 65/81 [1982] Zb. 33, 14. januára 1982.

¹²² ESD, *Matteucci proti Communaute Francaise de Belgique*, vec 235/87 [1988] Zb. 5589, 27. septembra 1988.

¹²³ ESD, *Trestné konanie vo veci Mutsch*, vec 137/84 [1985] Zb. 2681, 11. mája 1985.

so zameraním na deti zamestnancov. Oblasť vzdelávania sa bude pravdepodobne prekrývať s oblasťou odbornej prípravy. Nie je jasné, či bude zahŕňať aj tie vysokoškolské programy, ktoré boli vylúčené z oblasti odbornej prípravy, ktoré sú určené len na účely zlepšenia všeobecných znalostí.

Príklad: vo veci *Casagrande proti Landeshauptstadt München* bola navrhovateľka dcérou talianskeho štátneho príslušníka, ktorý pracoval v Nemecku.¹²⁴ Nemecké orgány vyplácali mesačný príspevok (štipendium) na pokrytie životných nákladov žiakov, ktorí boli v školskom veku, na účely uľahčenia „účasti na vzdelávaní“. ESD rozhodol, že všetky všeobecné opatrenia určené na uľahčenie účasti na vzdelávaní spadali do oblasti vzdelávania.

3.4.2.4. Európsky dohovor a oblasť sociálneho zabezpečenia a vzdelania

Aj keď sa v rámci EDLP neuvádza právo na sociálne zabezpečenie, z judikatúry ESLP vyplýva, že formy sociálneho zabezpečenia, ako napríklad dávky a dôchodky, budú spadať do pôsobnosti článku 1 protokolu č. 1 alebo článku 8.¹²⁵

Aj keď sa v rámci EDLP neuvádza právo na zdravotnú starostlivosť, ESLP rozhodol, že otázky týkajúce sa zdravotnej starostlivosti, ako napríklad prístup k lekárskeým záznamom,¹²⁶ budú spadať pod článok 8 alebo článok 3, ak neexistencia prístupu k zdraviu je taká závažná, že predstavuje neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie.¹²⁷ Na základe toho by sa teda dalo tvrdiť, že sťažnosti týkajúce sa diskriminácie v súvislosti s prístupom k zdravotnej starostlivosti by mohli spadať do rozsahu pôsobnosti článku 14.

Nie je jasné, či prístup k sociálnym výhodám v podobe vecných dávok, ako sú režijné cestovné lístky, by mali spadať do rozsahu pôsobnosti EDLP, ale z obsiahleho výkladu článku 8 zo strany ESLP vyplýva, že tomu tak môže byť a to najmä, ak tieto výhody sú určené na podporu rodiny.

124 ESD, *Casagrande proti Landeshauptstadt München*, vec 9/74 [1974] Zb. 773, 3. júla 1974.

125 Konkrétne pozri tieto veci: ESLP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [veľký senát] (č. 55707/00), 18. februára 2009; ESLP, *Gaygusuz proti Rakúsku* (č. 17371/90), 16. septembra 1996 a ESLP, *Koua Poirrez proti Francúzsku* (č. 40892/98), 30. septembra 2003, všetky uvedené v kapitole 4.7.

126 ESLP, *K.H. a ostatní proti Slovensku* (č. 32881/04), 28. apríla 2009.

127 ESLP, *Sławomir Musiał proti Poľsku* (č. 28300/06), 20. januára 2009.

Článok 2 protokolu č. 1 EDLP obsahuje samostatné právo na vzdelanie, a preto by ESLP mal posudzovať sťažnosti na diskrimináciu v súvislosti so vzdelávaním ako patriace do pôsobnosti článku 14. Diskriminácia na základe vzdelania podľa EDLP sa rozoberá vo veci *D.H. a ostatní/Česká republika*¹²⁸ v kapitole 2 oddiele 4.1 a vo veci *Oršuš a ostatní/Chorvátsko*¹²⁹ v kapitole 5 oddiele 3.

3.4.3. Prístup k poskytovaniu tovaru a služieb vrátane bývania

Ochrana pred diskrimináciou v oblasti prístupu k poskytovaniu tovaru a služieb vrátane bývania na základe rasy sa uplatňuje podľa smernice o rasovej rovnosti a na základe pohlavia podľa smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám. Článok 3 ods. 1 preambuly smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám presnejšie vysvetľuje toto ustanovenie a uvádza sa v ňom, že sa vzťahuje na všetok tovar a služby, „ku ktorým má verejnosť prístup bez ohľadu na dotknutú osobu, pokiaľ ide o verejný a súkromný sektor vrátane orgánov verejnej moci, a ktoré sa poskytujú mimo oblasti súkromného a rodinného života a na transakcie vykonávané v tejto súvislosti“. V odseku 13 preambuly a článku 3 ods. 3 výslovne vylučuje uplatnenie na „obsah médií alebo reklamy“ a „verejné alebo súkromné vzdelávanie“, aj keď toto posledne menované vylúčenie nezužuje rozsah pôsobnosti smernice o rasovej rovnosti, ktorá sa výslovne týka vzdelávania. Smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám tiež odkazuje na článok 57 Zmluvy o fungovaní Európskej únie:

„V zmysle tejto zmluvy sa služby považujú za „plnenia“, ktoré sa bežne poskytujú za odplatu...

„Služby“ zahŕňajú najmä:

- a) činnosti priemyselnej povahy,*
- b) činnosti obchodnej povahy,*
- c) činnosti remeselnej povahy,*
- d) činnosti v oblasti slobodných povolání.“*

¹²⁸ ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007.

¹²⁹ ESLP, *Oršuš a ostatní proti Chorvátsku* [veľký senát] (č. 15766/03), 16. marca 2010.

Podľa všetkého sa teda táto oblasť vzťahuje na všetky súvislosti, v ktorých sa tovar alebo služby bežne poskytujú spravidla za odplatu, pokiaľ to nebude prebiehať v úplne osobných súvislostiach a s vylúčením verejného alebo súkromného vzdelávania.

Z judikatúry vnútroštátnych orgánov vyplýva, že sa to bude týkať takých scenárov, ako napríklad získanie prístupu k úrovni služieb poskytnutých v baroch,¹³⁰ reštauráciách a nočných kluboch,¹³¹ obchodoch,¹³² zakúpenia poistenia,¹³³ ako aj úkonov „súkromných“ predajcov, ako napríklad chovateľov psov.¹³⁴ Aj keď sa na zdravotnú starostlivosť osobitne vzťahuje smernica o rasovej rovnosti, môže spadať aj do rozsahu pôsobnosti služieb, najmä, ak ide o súkromnú zdravotnú starostlivosť, alebo ak osoby majú povinnosť platiť povinné zdravotné poistenie na účely uhradenia nákladov za zdravotnú starostlivosť. V tomto zmysle ESD poskytol výklad služieb v rámci voľného pohybu služieb na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, ktorá je poskytovaná za odplatu ziskovou organizáciou.¹³⁵

V smernici o rasovej rovnosti nie je vymedzené bývanie. Odporúča sa však, že by sa malo vykladať so zreteľom na medzinárodné právo v oblasti ľudských práv, najmä na právo na rešpektovanie obydľia každej osoby podľa článku 7 Charty

¹³⁰ Orgán pre rovnaké zaobchádzanie (Maďarsko), vec č. 72, apríl 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 322-1; Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts on the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009), *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 49.

¹³¹ Najvyšší súd (Švédsko), *Escape Bar and Restaurant proti ombudsmanovi proti diskriminácii na základe etnického pôvodu* T-2224-07, 1. októbra 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 365-1; Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009), *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 68.

¹³² Bezirksgericht Döbling (Rakúsko), GZ 17 C 1597/05f-17, 23. januára 2006. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 1-1. Originálny text: <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=1>.

¹³³ Odvolací súd v Nîmes (Francúzsko), *Lenormand proti Balenci*, č. 08/00907, 6. novembra 2008 a Trestný senát kasačného súdu, č. M 08-88.017 a č. 2074 zo 7. apríla 2009. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii prostredníctvom Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 9 (december 2009), *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 59.

¹³⁴ Odvolací súd vo Svea (Švédsko), *Ombudsman proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie proti A.S.*, vec č. T-3562-06, 11. februára 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii prostredníctvom Európskej siete právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 69.

¹³⁵ ESD, *Kohll proti Union des Caisses de Maladie*, vec C-158/96, [1998] Zb. I-1931, 28. apríla 1998; ESD, *Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen*, vec C-157/99 [2001] Zb. I-5473, 12. júla 2001 a ESD, *Müller Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij*, vec C-385/99 [2003] Zb. I-4509, 13. mája 2003.

základných práv a článku 8 EDLP (vzhľadom na to, že všetky členské štáty sú zmluvnými stranami a že EÚ k EDLP pristúpi v budúcnosti) a na právo na primerané bývanie uvedené v článku 11 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ktorého zmluvnými stranami sú všetky členské štáty). ESĽP vyložil právo na obydlie obširne tak, aby sa mohli zahrnúť mobilné domy, napríklad karavany alebo privesy, a to aj v situáciách, keď sú umiestnené nelegálne.¹³⁶ Podľa Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva primerané bývanie musí spĺňať rad požiadaviek, predovšetkým by malo: byť dostatočne kvalitné, aby zabezpečilo ochranu pred prírodnými živlami, malo by odrážať kultúrne požiadavky obyvateľov (a teda zahŕňať vozidlá, karavany, tábory a iné stavby, ktoré nie sú pevne spojené so zemou), malo by byť napojené na verejné siete, kanalizáciu a prívod čistej vody a malo by byť spojené s verejnými službami a pracovnými príležitosťami prostredníctvom zodpovedajúcej infraštruktúry. Malo by zahŕňať aj primeranú ochranu proti násilnému alebo hromadnému vysťahovaniu a byť finančne únosné.¹³⁷ Toto chápanie bývania sa objavuje aj v prístupe Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA) v jej súhrnnej správe *Podmienky bývania Rómov a Travellerov v Európskej únii: kroky smerom k rovnosti*.¹³⁸

Pri uplatnení tohto prístupu by bývanie zahŕňalo nielen zabezpečenie existencie rovnosti zaobchádzania zo strany verejných alebo súkromných prenajímateľov a realitných maklérov pri rozhodovaní, či prenajať alebo predať nehnuteľnosti určitým osobám. Malo by tiež zahŕňať právo na rovnaké zaobchádzanie v spôsobe, akým sa bývanie prideluje (napríklad pridelovanie bývania nízkej kvality alebo vzdialeného bývania určitej etnickej skupine), udržiava (napríklad nezabezpečovanie údržby nehnuteľností obývaných určitými skupinami) a prenajíma (napríklad nedostatočná istota nájmu alebo vyššie nájomné alebo zálohy pre osoby, ktoré patria do osobitných skupín).

Príklad: v Belgicku bol prenajímateľ odsúdený podľa trestného práva a sankcionovaný podľa občianskeho práva za odmietnutie prenajať ubytovanie osobám konzského pôvodu. Napriek uspokojivým referenciám od bývalých prenajímateľov a dôkazoch o zodpovedajúcom príjme, prenajímateľ

¹³⁶ ESĽP, *Buckley proti Spojenému kráľovstvu* (č. 20348/92), 25. septembra 1996.

¹³⁷ Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, General comment No. 4: The right to adequate housing (Art.11 (1)) [Všeobecný komentár č. 4: právo na primerané bývanie (článok 11 ods.1)], Dok. OSN E/1992/23, 13. decembra 1991.

¹³⁸ FRA, *Podmienky bývania Rómov a Travellerov v Európskej únii: kroky k rovnosti (The State of Roma and Traveller Housing in the European Union: Steps Towards Equality)*, súhrnná správa, (Viedeň, FRA, marec 2010).

odmietol uzavrieť dohodu na základe toho, že v minulosti mal problémy s platením v prípade cudzích štátnych príslušníkov.¹³⁹

3.4.3.1. Európsky dohovor a oblasť tovaru a služieb vrátane bývania

Podľa výkladu ESLP článok 8 zahŕňa prípady týkajúce sa činností, ktoré môžu mať dôsledky na súkromný život vrátane vzťahov hospodárskeho a sociálneho charakteru. ESLP tiež prijal rozsiahly prístup k výkladu práva na rešpektovanie obydlia podľa článku 8. Ako už bolo uvedené, bude to zahŕňať menej „konvenčné“ stále ubytovania, ako napríklad karavany a mobilné domy. ESLP tiež rozhodol v prípade obzvlášť zlého stavu obydlia poskytnutého štátom, ktoré spôsobuje obyvateľom ťažkosti po dlhšie obdobie, že to môže predstavovať neludské zaobchádzanie.

Príklad: vo veci *Moldovan a ostatní proti Rumunsko* (č. 2) navrhovatelia boli vyhnaní zo svojich obydí, ktoré boli následne zdemolované za obzvlášť traumatických okolností.¹⁴⁰ Proces obnovy ich obydí bol mimoriadne pomalý a ubytovanie, ktoré im bolo dočasne pridelené bolo mimoriadne nekvalitné. ESLP konštatoval:

„životné podmienky navrhovateľov v posledných desiatich rokoch, najmä mimoriadne preplnené a nehygienické prostredie a jeho škodlivý vplyv na zdravie a blaho navrhovateľov v kombinácii s dĺžkou obdobia, počas ktorého žiadatelia museli žiť v takýchto podmienkach, a všeobecným postojom orgánov, im museli spôsobovať značné duševné utrpenie, a tým ponížovať ich ľudskú dôstojnosť a vyvolávať v nich pocity zneváženia a poníženia“.

Toto zistenie, okrem iných faktorov, viedlo ESLP k záveru, že došlo k ponížujúcemu zaobchádzaniu v rozpore s článkom 3 EDLP, aj keď z vyššie uvedeného úryvku vyplýva, že podmienky ubytovania, v ktorých museli žiť, by samé o sebe boli dostatočné pre toto zistenie.¹⁴¹

139 Correctionele Rechtbank van Antwerpen (Belgicko), Rozhodnutie zo 6. decembra 2004. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 15-1, originálny text na: <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=15>.

140 ESLP, *Moldovan a ostani proti Rumunsku* (č. 2) (č. 41138/98 a 64320/01), 12. júla 2005.

141 V judikatúre ESLP sa uvádza, že v určitých situáciách môže diskriminačné zaobchádzanie predstavovať ponížujúce zaobchádzanie. Napríklad, pozri ESLP, *Smith a Grady proti Spojenému kráľovstvu* (č. 33985/96 a 33986/96), 27. septembra 1999.

Príklad: vo veci *Đokić proti Bosna a Hercegovina* navrhovateľ tvrdil, že došlo k zásahu do jeho vlastníckeho práva.¹⁴² Pred rozpadom bývalej Juhoslávie navrhovateľ prednášal na vojenskej škole a bol príslušníkom ozbrojených síl tejto krajiny. Kúpil si byt v Sarajeve, ale po vypuknutí vojny v Bosne a Hercegovine a presťahovaní jeho vojenskej školy do dnešného Srbska, ktorú žiadateľ nasledoval, sa pripojil k ozbrojeným silám dnešného Srbska. Po konflikte úrady odmietli reštitúciu jeho majetku, pretože slúžil v cudzích ozbrojených silách. Na vnútroštátnej úrovni sa konštatovalo, že to bolo odôvodnené, pretože sa to zakladalo na úvahe, že navrhovateľ bol „nelojálnym“ občanom, keďže slúžil v cudzích ozbrojených silách, ktoré sa podieľali na vojenských operáciách v Bosne a Hercegovine. Aj keď ESLP výslovne neposudzoval vec podľa článku 14 EDLP, dospel k záveru, že toto rozhodnutie bolo prijaté výlučne na základe etnického pôvodu navrhovateľa (keďže služba v určitých ozbrojených silách bola príznačná pre etnický pôvod osoby), najmä preto, že sa nedalo preukázať, že navrhovateľ sa v skutočnosti dopustil iných činov „nelojalnosti“, ako toho, že formálne bol príslušníkom týchto ozbrojených síl. V prípade neuskutočnenia reštitúcie, kompenzácie alebo poskytnutia náhradného bytu to predstavovalo neprimeraný zásah do jeho vlastníckeho práva.

3.4.4. Prístup k spravodlivosti

Aj keď sa prístup k spravodlivosti osobitne neuvádza v smerniciach o antidiskriminácii medzi príkladmi v oblasti tovaru a služieb je možné, že spadá do takéhoto rozsahu pôsobnosti v tej miere, že súdny systém predstavuje službu štátu poskytovanú verejnosti za odplatu. V smerniciach o antidiskriminácii sa prinajmenšom vyžaduje, aby členské štáty ustanovili súdne a/alebo správne postupy, ktoré umožnia osobám uplatňovať svoje práva v rámci smerníc.¹⁴³ Okrem toho je zavedená zásada práva EÚ, že osoby by mali využívať „právo na efektívnu súdnu ochranu“ práv odvodených z práva EÚ.¹⁴⁴ Z tohto dôvodu, aj keď nemožno povedať, že „tovar a služby“ zahŕňajú „prístup k spravodlivosti“, s určitosťou sa dá povedať, že prístup k spravodlivosti existuje ako samostatné právo (bez nutnosti preukazovať diskrimináciu) v súvislosti s presadzovaním samotných smerníc.

¹⁴² ESLP, *Đokić proti Bosne a Hercegovine* (č. 6518/04), 27. mája 2010.

¹⁴³ Článok 9 ods. 1 smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní, článok 17 ods. 1 smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie), článok 8 ods. 1 smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám, článok 7 ods. 1 smernice o rasovej rovnosti.

¹⁴⁴ Pozri napríklad ESD, *Vassilakis a ostatní proti Dimos Kerkyras*, vec C-364/07 [2008] Zb. I-90, 12. júna 2010; ESD, *Sahlstedt a ostatní proti Komisii*, vec C-362/06 [2009] Zb. I-2903, 23. apríla 2009; ESD, *Angelídaki a ostatní proti Organismos Nomarkhiaki Aftodiikisi Rethimnis*, vec C-378/07 [2009] Zb. I-3071, 23. apríla 2009.

3.4.4.1. Európsky dohovor a oblasť prístupu k spravodlivosti

Právo na prístup k spravodlivosti je v EDĽP zaručené ako samostatné právo v súvislosti s právom na spravodlivý proces podľa článku 6. ESĽP riešil niekoľko prípadov, ktoré sa týkali diskriminácie v prístupe k spravodlivosti.

Príklad: vo veci *Paraskeva Todorova proti Bulharsko* vnútroštátny súd odmietol pozastaviť potrestanie navrhovateľky s pripomienkami, že je potrebné riešiť kultúru beztrietnosti prevládajúcu medzi etnickými menšinami, čo predstavovalo porušenie článku 6 v spojení s článkom 14.¹⁴⁵

Príklad: vo veci *Moldovan a ostatní proti Rumunsko* (č. 2), ktorá sa už rozoberala, ESĽP konštatoval, že nadmerné prieťahy pri riešení trestnoprávných a občianskoprávných konaní (vynesenie prvého rozsudku trvalo sedem rokov) predstavovali porušenie článku 6.¹⁴⁶ Konštatoval, že prieťahy boli spôsobené veľkým množstvom procesných chýb a v súvislosti so všadeprítomným diskriminačným postojom úradov voči rómskych navrhovateľom konštatoval, že to tiež predstavovalo porušenie článku 6 v spojení s článkom 14.

Príklad: vo veci *Anakomba Yula proti Belgicko* vnútroštátne právo, podľa ktorého nebolo možné, aby navrhovateľka získala štátnu podporu na financovanie žaloby o určenie otcovstva na základe toho, že nebola štátnou príslušníčkou Belgicka, ESĽP konštatoval, že to predstavovalo porušenie článku 6 v spojení s článkom 14.¹⁴⁷ Nemá z toho vyplývať, že cudzí štátni príslušníci majú absolútne právo na verejné financovanie. V tejto situácii bol ESĽP ovplyvnený viacerými faktormi vrátane toho, že navrhovateľke nebolo vyhovené, pretože nemala platné povolenie na pobyt, aj keď v tom čase prebiehalo obnovenie jej povolenia. Okrem toho ESĽP bol tiež motivovaný skutočnosťou, že existovala jednoročná premlčacia lehota vo vzťahu k prípadom určenia otcovstva, čo znamenalo, že nebolo primerané čakať, pokým dôjde k obnoveniu povolenia navrhovateľky, aby sa uchádzala o podporu.

145 ESĽP, *Paraskeva Todorova proti Bulharsku* (č. 37193/07), 25. marca 2010.

146 ESĽP, *Moldovan a ostatní proti Rumunsku* (č. 2) (č. 41138/98 a č. 64320/01), 12. júla 2005.

147 ESĽP, *Anakomba Yula proti Belgicko* (č. 45413/07), 10. marca 2009, uvedené v kapitole 4.7.

3.5. Uplatňovanie dohovoru nad rámec práva EÚ

Okrem už uvedených vecí, v prípade ktorých sa ochrana podľa EDLP zhoduje s ochranou podľa smerníc o antidiskriminácii, existujú významné oblasti, v ktorých sa podľa EDLP poskytuje ďalšia ochrana.

3.5.1. „Osobná“ sféra: súkromný a rodinný život, adopcia, domov a manželstvo¹⁴⁸

Mimoriadne významnou oblasťou je rodinný a súkromný život, v ktorej členské štáty neposkytli EÚ rozsiahle právomoci na vydávanie právnych predpisov. Veci predložené ESLP v tejto súvislosti sa týkali posúdenia rozdielneho zaobchádzania vo vzťahu k pravidlám o dedičstve, prístupu rozvedených rodičov k deťom a záležitostiam týkajúcim sa určenia otcovstva.

Ako sa uvádza v ďalšom oddiele a v kapitole 4, veci *Mazurek proti Francúzsko*,¹⁴⁹ *Sommerfeld proti Nemecko*¹⁵⁰ a *Rasmussen proti Dánsko*¹⁵¹ sa týkali posúdenia rozdielneho zaobchádzania vo vzťahu k pravidlám o dedičstve, prístupu rozvedených rodičov k deťom a záležitostiam týkajúcim sa určenia otcovstva. Rozsah pôsobnosti článku 8 sa rozšíri aj na záležitosti adopcie. Vo vyššie uvedenej veci *EB proti Francúzsko* sa tiež poukazuje na to, že adopcia môže spadať do rozsahu pôsobnosti EDLP, aj keď v EDLP sa v skutočnosti neuvádza právo na adopciu. Okrem toho ESLP ustanovuje všeobecný dosah článku 8 s odkazom na predchádzajúcu judikatúru:

„pojem ‚súkromný život‘ v zmysle článku 8 dohovoru je široký pojem, ktorý zahŕňa okrem iného právo nadväzovať a rozvíjať vzťahy s inými ľuďmi ... právo na ‚osobný rozvoj‘ ... alebo právo na sebaurčenie ako také. Zahŕňa také prvky, ako mená ... rodová identifikácia, sexuálna orientácia a sexuálny život,

¹⁴⁸ Vysvetlenie rozsahu pôsobnosti článku 8 ESLP sa nachádza na webovej stránke Rady Európy pre vzdelávanie právnych odborníkov v oblasti ľudských práv: Kilkelly (Human Rights Education for Legal Professionals: Kilkelly), *The Right to Respect for Private and Family Life [Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života]*, Human Rights Handbooks, č. 1, 2001, k dispozícii na: www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=1636.

¹⁴⁹ ESLP, *Mazurek proti Francúzsku* (č. 34406/97), 1. februára 2000.

¹⁵⁰ ESLP, *Sommerfeld proti Nemecku* [veľký senát] (č. 31871/96), 8. júla 2003.

¹⁵¹ ESLP, *Rasmussen proti Dánsku* (č. 8777/79), 28. novembra 1984.

ktoré patria do súkromnej sféry chránenej článkom 8 ... a právo rešpektovať rozhodnutie mat', ako aj nemať dieťa".¹⁵²

Rozsah pôsobnosti článku 8 je teda mimoriadne široký. EDLP má vplyv aj na ďalšie oblasti, ako napríklad manželstvo, ktoré je osobitne chránené podľa článku 12.

Príklad: vo veci *Muñoz Díaz proti Španielsko* navrhovateľka uzavrela sobáš so svojim manželom podľa rómskych zvyklostí, ktorý však nebol v súlade s požiadavkami vnútroštátneho práva, a teda nebol formálne uzavretý.¹⁵³ Napriek tomu orgány zaobchádzali s navrhovateľkou, ako keby bola vydatá, pokiaľ ide o doklady totožnosti, ktoré jej boli vydané, a vyplácané dávky a evidenciu jej tzv. rodinnej knihy [family book]. Po úmrtí manžela si navrhovateľka uplatňovala nárok na pozostalostný dôchodok od štátu, ale bol zamietnutý, pretože nebola právoplatne zosobášená podľa vnútroštátneho práva. ESLP konštatoval, že na základe toho, že štát zaobchádzal s navrhovateľkou, ako keby jej manželstvo bolo platné, bola v porovnateľnej situácii s inými manželskými partnermi „v dobrej viere“ (osoby, ktoré neboli právoplatne zosobášené z technických dôvodov, ale verili, že je tomu tak), ktorí by mali nárok na pozostalostný dôchodok. Aj keď ESLP konštatoval, že nedošlo k diskriminácii v odmietnutí uznať právoplatnosť manželstva (na základe článku 12 s článkom 14) došlo k diskriminácii v tom, že odmietli zaobchádzať s navrhovateľkou podobne ako s inými manželskými partnermi „v dobrej viere“ a priznať jej dôchodok (na základe protokolu č. 1, článku 1 v spojení s článkom 14).

Z tohto dôvodu, aj keď ochrana podstaty ľudskej dôstojnosti si obvykle vyžaduje užšiu právo rozhodnúť podľa vlastného uváženia zo strany ESLP, musí byť v rovnováhe so záujmami ochrany iných v zraniteľnom postavení, ktorých práva by mohli byť zneužitá.

Príklad: vec *Sommerfeld proti Nemecko* sa týkala nemeckého práva upravujúceho prístup otca k jeho dieťaťu.¹⁵⁴ Podľa vnútroštátneho práva, ak rodičia dieťaťa neboli zosobášení, matka mala právo odmietnuť otcovi prístup k jeho

¹⁵² ESLP, *E.B. proti Francúzsku* [veľký senát] (č. 43546/02), 22. januára 2008, bod 43.

¹⁵³ ESLP, *Muñoz Díaz proti Španielsku* (č. 49151/07), 8. decembra 2009.

¹⁵⁴ ESLP, *Sommerfeld proti Nemecku* [veľký senát] (č. 31871/96), 8. júla 2003, bod 93. Na základe veľmi podobných skutočností: ESLP, *Sahin proti Nemecku* [veľký senát] (č. 30943/96), 8. júla 2003. Pozri tiež ESLP, *Mazurek proti Francúzsku* (č. 34406/97), 1. februára 2000, týka sa aj rozdielneho zaobchádzania s deťmi narodenými mimo manželského zväzku, uvedené v kapitole 4 (chránené dôvody).

dieťaťu. V takejto situácii by sa potom otec musel obrátiť na súd, aby rozhodol o zrušení takejto odmietnutia. Vláda tvrdila, že zákon nebol diskriminačný, pretože odlúčení otcovia spravidla prejavovali malý záujem o svoje deti. ESĽP konštatoval, že právo rozhodnúť podľa vlastného uváženia štátu je obzvlášť obmedzené v prípadoch týkajúcich sa práva na prístup rodičov k svojim deťom. Okrem toho uviedol, že „je nutné predložiť veľmi závažné dôvody na to, aby sa rozdiel v zaobchádzaní z dôvodu narodenia mimo alebo v rámci manželstva mohol považovať za zlučiteľný s EDĽP [...] To isté platí o rozdiel v zaobchádzaní s otcom dieťaťa narodeného zo vzťahu, keď partneri žili v nemanželskom zväzku, v porovnaní s otcom dieťaťa narodeného v manželstve“. ESĽP nebol názoru, že by takéto rozdielne zaobchádzanie bolo možné odôvodniť vysvetlením vlády.

V uvedenej veci ESĽP dospel k záveru, že záujmy otca boli v súlade so záujmami dieťaťa, t. j. bolo v záujme dieťaťa, aby malo kontakt s otcom. Ak však záujmy dieťaťa sú prípadne v rozpore so záujmami otca, štátu sa poskytne širší priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia pri určovaní, ako najlepšie chrániť dieťa.

Príklad: vo veci *Rasmussen proti Dánsko* sa otec sťažoval na zákon o premlčaní, ktorý mu zabráňoval spochybníť otcovstvo.¹⁵⁵ ESĽP konštatoval, že to predstavovalo rozdielne zaobchádzanie na základe pohlavia, ale bolo oprávnené. Týmto sa sleduje legitímny cieľ, a síce poskytnúť dieťaťu bezpečnosť a istotu v jeho postavení tým, že bráni otcom zneužívať možnosť napadnúť otcovstvo v neskoršom živote. Keďže prístup k tejto otázke v jednotlivých účastníckych štátoch EDĽP nebol úplne jednotný, ESĽP priznáva štátu široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia na odôvodnenie rozdielneho zaobchádzania.

Uvedená vec *EB proti Francúzsko* je príkladom, že aj adopcia môže spadať do rozsahu pôsobnosti EDĽP, aj keď sa v EDĽP samotné právo na adopciu neuvádza. Okrem toho ESĽP stanovil všeobecný dosah článku 8 s odkazom na predchádzajúcu judikatúru:

„pojem ‚súkromný život‘ v zmysle článku 8 dohovoru je široký pojem, ktorý zahŕňa okrem iného právo nadväzovať a rozvíjať vzťahy s inými ľuďmi ... právo na ‚osobný rozvoj‘ ... alebo právo na sebaurčenie ako také. Zahŕňa také prvky, ako mená. ... rodová identifikácia, sexuálna orientácia a sexuálny život, ktoré patria do súkromnej sféry chránenej článkom 8 ... a právo rešpektovať rozhodnutie mať, ako aj nemať dieťa“¹⁵⁶

¹⁵⁵ ESĽP, *Rasmussen proti Dánsku* (č. 8777/79), 28. novembra 1984.

¹⁵⁶ *Tamže*.

3.5.2. Politická účasť: sloboda prejavu, zhromažďovania a združovania a slobodné voľby

Jedným z hlavných cieľov Rady Európy je podpora demokracie. Je to premietnuté do mnohých práv v EDLP, ktoré umožňujú podporu politickej účasti. Aj keď právo EÚ priznáva obmedzený rozsah práv v tejto oblasti (najmä právo pre občanov EÚ zúčastniť sa na komunálnych voľbách a voľbách do Európskeho parlamentu), EDLP obsahuje širšie záruky, ktoré zakladajú právo nielen voliť a byť volený vo voľbách, ale aj pri pridružených práva na slobodu prejavu a právo na slobodu zhromažďovania a združovania.

Príklad: vo veci *Bączkowski a ostatní proti Poľsko* uvedenej vyššie odmietnutie udeliť povolenie na pochod na zvýšenie povedomia o diskriminácii na základe sexuálnej orientácie, spojené s verejnými homofóbnymi poznámkami starostu, predstavovalo porušenie práva na slobodu zhromažďovania (článok 11) spolu s článkom 14.¹⁵⁷

Právo na slobodu združovania sa tiež zohľadnilo s cieľom zahrnúť ochranu pre zakladanie politických strán, čomu ESLP priznalo vysokú úroveň ochrany proti porušeniu.¹⁵⁸ Obdobne, ako sa uvádza v kapitole 4 oddiele 8, sa veľmi dôkladne skúma akýkoľvek zásah do práva na slobodu prejavu v kontexte politickej diskusie.¹⁵⁹

3.5.3. Presadzovanie práva

Okrem zaručenia základného práva na život (článok 2) a práva na ochranu pred mučením, neludským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním (článok 3) tieto články zavádzajú aj povinnosť pre štát, aby vyšetril okolnosti, keď dôjde k strate života alebo takémuto zaobchádzaniu. Vo veci *Nachova a ostatní* a vo veci *Turan Cakir* ESLP konštatoval, že ide o osobitnú povinnosť vykonať pri porušení článkov 2 a 3 vyšetrovanie možných rasistických motívov a že ak tak neurobí, znamenalo by to porušenie týchto článkov spojení s článkom 14.¹⁶⁰

¹⁵⁷ ESLP, *Bączkowski a ostatní proti Poľsku* (č. 1543/06), 3. mája 2007.

¹⁵⁸ Napr., ESLP, *Socialistická strana a ostatní proti Turecku* (č. 21237/93), 25. mája 1998.

¹⁵⁹ ESLP, *Castells proti Španielsku* (č. 11798/85), 23. apríla 1992.

¹⁶⁰ ESLP, *Nachova a ostatní proti Bulharsku* [veľký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. júla 2005; ESLP, *Turan Cakir proti Belgicku* (č. 44256/06), 10. marca 2009; obdobne ESLP, *Šečić proti Chorvátsku* (č. 40116/02), 31. mája 2007.

Príklad: vo veci *Turan Cakir proti Belgicko* sa navrhovateľ sťažoval na policajnú brutalitu počas svojho zatknutia, pri ktorom utrpel vážne a trvalé zranenia spre-vádzané hrozbami a rasistickými nadávkami.¹⁶¹ EŠLP konštatoval, že spáchaným násilím bolo porušené právo navrhovateľa na ochranu pred neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním (podľa článku 3 EDLP). Konštatoval tiež, že tým, že štát riadne nevyšetрил sťažnosti navrhovateľa na zlé zaobchádzanie, boli porušené procedurálne povinnosti štátu podľa toho istého článku. Okrem toho sa konštatovalo, že nevyšetrenie sťažností predstavovalo porušenie článku 3 v spojení s právom na ochranu pred diskrimináciou, keďže štát bol povinný nielen vyšetriť tvrdenia o zlom zaobchádzaní, ale aj tvrdenia, že toto zlé zaobchádzanie bolo samé o sebe diskriminačné a rasovo motivované.

Príklad: vec *Nachova a ostatní proti Bulharsko* sa týkala dvoch rómskych mužov, ktorí boli zastrelení na úteku z vojenskej polície pri zatýkaní za to, že odišli bez dovolenia.¹⁶² V čase incidentu dôstojník, ktorý obe zabil, kričal na suseda „Vy prekliati cigáni“. EŠLP konštatoval, že štát porušil právo na život obetí (podľa článku 2 EDLP), a to nielen obsahovo, ale aj procedurálne, lebo úmrtia dostatočne nevyšetрил. EŠLP konštatoval, že nedostatočné vyšetrenie predstavovalo aj porušenie článku 2 v spojení s právom na ochranu pred diskrimináciou, pretože štát bol povinný osobitne vyšetriť prípadné diskriminačné motívy.

Aj keď obe tieto veci zahŕňali konanie štátnych zamestnancov, povinnosť štátu zasiahnuť v záujme ochrany obetí trestných činov a povinnosť ich následne vyšetriť platí aj v súvislosti s konaním súkromných osôb.

Príklad: vo veci *Členovia kongregácie Svedkov Jehovových z Gldani a ostatní proti Gruzínsko*¹⁶³ skupina Svedkov Jehovových bola napadnutá ultra ortodoxnou skupinou. Napriek oznámeniu polícia nezasiahla, aby zabránila násiliu. Následné vyšetrovanie bolo prerušené po vyhlásení polície, že nebolo možné zistiť totožnosť páchatelov. EŠLP konštatoval, že skutočnosť, že polícia nezasiahla na ochranu obetí rasovo motivovaného násilia, ako aj následné nedostačujúce vyšetrovanie predstavovalo porušenie článku 3 (právo na ochranu pred neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním) a článku 9 (právo na slobodu náboženského vyznania) v spojení s článkom 14, pretože bolo založené na náboženských dôvodoch.

¹⁶¹ EŠLP, *Turan Cakir proti Belgicko* (č. 44256/06), 10. marca 2009.

¹⁶² EŠLP, *Nachova a ostatní proti Bulharsku* [veľký senát] (č. 43577/98 a 43579/98), 6. júla 2005.

¹⁶³ EŠLP, *Členovia kongregácie Svedkov Jehovových z Gldani (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses) a ostatní proti Gruzínsku* (č. 71156/01), 3. mája 2007.

Právo EÚ by zrejme mohlo uložiť podobné povinnosti v kontexte rámcového rozhodnutia Rady o boji s určitými formami a prejavmi rasizmu a xenofóbie pomocou trestného práva (uvedené v kapitole 4.6).¹⁶⁴ Rámcové rozhodnutie však neukladá osobitnú povinnosť skúmať, či existujú rasistické motívy v prípade trestných činov proti osobe.

3.5.4. Trestnoprávne veci

Okrem vecí týkajúcich sa presadzovania práva v oddiele 3.5.3 sa EDLP týka trestnoprávnych vecí, pokiaľ ide o rôzne práva vrátane práva na spravodlivý proces, právo na ochranu pred svojvoľným pozbavením slobody, zákazu retroaktívneho postrestania a dvojitého ohrozenia, práva na život a práva na ochranu pred neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním).

Príklad: vo veci *Opuz proti Turecko* ESLP konštatoval, že došlo k nepriamej diskriminácii na základe pohlavia v spojení s právom na život a právom na ochranu pred neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním, pretože polícia a justícia nedokázali dostatočne presadiť právo týkajúce sa domáceho násilia.¹⁶⁵

Príklad: vo veciach *D.G. proti Írsko* a *Bouamar/Belgicko* (uvedených v kapitole 4.5) boli navrhovatelia vnútroštátnymi orgánmi umiestnení vo väzby.¹⁶⁶ V tomto prípade ESLP konštatoval, že aj keď došlo k porušeniu práva na slobodu, nedošlo k diskriminácii, pretože rozdielne zaobchádzanie bolo odôvodnené v záujme ochrany maloletých.

164 Rámcové rozhodnutie Rady 2008/977/SVV z 27. novembra 2008 o ochrane osobných údajov spracúvaných v rámci policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, Ú. v. EÚ L 328, 6. decembra 2008, s. 55. Malo by sa uviesť, že ESLP uznal, že podnecovanie k násiliu alebo nenávisť k skupine ľudí na základe ich pôvodu alebo príslušnosti alebo nepríslušnosti k osobitnej etnickej skupine, národu, rase alebo náboženstvu je osobitným obmedzením slobody prejavu chráneným EDLP. Pozri napríklad: ESLP *Le Pen proti Francúzsku* (rozh.) (č. 18788/09), 20. apríla 2010; ESLP *Féret proti Belgicku* (č. 15615/07), 16. júla 2009; ESLP *Willem proti Francúzsku*, (č. 10883/05), 16. júla 2009 a ESLP *Balsytė-Lideikienė proti Litve* (č. 72596/01), 4. novembra 2008.

165 ESLP, *Opuz proti Turecku* (č. 33401/02), 9. júna 2009.

166 ESLP, *D.G. proti Írsku* (č. 39474/98), 16. mája 2002; ESLP, *Bouamar proti Belgicku* (č. 9106/80), 29. februára 1988.

Hlavné body

- Smernice EÚ o antidiskriminácii poskytujú ochranu len občanom členských štátov EÚ, zatiaľ čo EDLP poskytuje ochranu všetkým, ktorí sa nachádzajú v jurisdikcii signatárskeho štátu.
- Štátni príslušníci tretích krajín tiež požívajú právo na rovnaké zaobchádzanie spravidla v podobných oblastiach, na ktoré sa vzťahujú smernice EÚ o antidiskriminácii, kde sa kvalifikujú ako „osoby s dlhodobým pobytom“ podľa smernice o štátnych príslušníkoch tretích krajín.
- Ak sa štátni príslušníci tretích krajín nekvalifikujú ako „osoby s dlhodobým pobytom“, podľa smerníc o antidiskriminácii požívajú len obmedzenú ochranu:
 - na základe sexuálnej orientácie, veku, zdravotného postihnutia alebo náboženstva alebo viery, pokiaľ ide o ich právo na prístup k odbornej príprave a pracovné podmienky. Nemajú však rovnaké právo na prístup k zamestnaniu,
 - podľa smernice o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a smernice o rodovej rovnosti (prepracované znenie) štátni príslušníci tretích krajín požívajú ochranu pred diskrimináciou na základe pohlavia v prístupe k zamestnaniu a tovarom a službám.
- Ochrana pred diskrimináciou podľa smerníc EÚ o antidiskriminácii má rôznorodý rozsah:
 - rasový a etnický pôvod požíva najrozsiahlejšiu ochranu, chránený je vo vzťahu k prístupu k zamestnaniu, systému sociálnej starostlivosti a tovaru a službám,
 - diskriminácia na základe pohlavia je zakázaná v súvislosti s prístupom k zamestnaniu, sociálnemu zabezpečeniu (ktoré je viac obmedzené ako širší systém sociálnej starostlivosti) a tovaru a službám,
 - sexuálna orientácia, zdravotné postihnutie, náboženstvo alebo viera a vek sú v súčasnosti chránené len v súvislosti s prístupom k zamestnaniu.
- EDLP obsahuje otvorený zoznam chránených dôvodov. Každý sa môže odvolať na EDLP pred vnútroštátnymi orgánmi, súdmi a nakoniec aj ESLP.
- Pri konfrontácii so sťažnosťou, ktorá obsahuje tvrdenia o diskriminácii súdu, ESLP môže preskúmať sťažnosť výlučne podľa hmotného práva alebo podľa tohto práva v spojení s článkom 14.
- Sťažnosť len na základe článku 14 nemožno predložiť, musí byť kombinovaná so sťažnosťou na základe jedného z hmotných práv EDLP. Postačí, ak sa sťažnosť bude všeobecne týkať predmetnej oblasti uplatňovania daného práva.
- Protokolom č. 12 k EDLP sa zakladá samostatné právo na antidiskrimináciu. Bude sa týkať všetkých práv založených na vnútroštátnom práve alebo postupoch alebo práv, ktoré možno od nich odvodiť, a význam „diskriminácie“ je totožný s významom podľa článku 14.

- Prístup ESD spočíva vo veľmi širokej interpretácii oblastí aplikácie, aby sa práva osôb garantované právom EU mohli plne uplatniť.
- V porovnaní so smernicami EÚ o antidiskriminácii je rozsah EDLP tak z hľadiska hmotných práv, ktoré obsahuje, ako aj spôsobu ich interpretácie na účely článku 14, obzvlášť široký.
- Osobitne dôležité oblasti, ktoré sú mimo rámca smerníc o antidiskriminácii a do značnej miery nad rámec právomoci EÚ (a teda aj nad rámec Charty základných práv) zahŕňajú záležitosti týkajúce sa práva na súkromný a rodinný život, práv spojených s politickou účasťou a trestnoprávnymi záležitosťami.
- Preto je mimoriadne dôležité, aby obeť diskriminácie pri formulovaní svojho prístupu k súdnym sporom starostlivo zvažili, či ich sťažnosti spadajú do pôsobnosti zákazu smerníc o antidiskriminácii alebo EDLP.

Ďalšie informácie

Bell, „Beyond European Labour Law? Reflections on the EU Racial Equality Directive“, 8.3 *European Law Journal* (2002) 384.

Boccardo, „Housing Rights and Racial Discrimination“, v European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, 9 *European Anti-Discrimination Law Review* (december 2009), s. 21.

Brosius-Gersdorf, „Ungleichbehandlung von Imam-Ehe und Zivilehe bei der Gewährung von Sozialversicherungsleistungen in der Türkei aus völkerrechtlicher Sicht: der Fall Serfie Yigit vor dem *Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte*“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2009).

Cousins, „The European Convention on Human Rights and Social Security Law“, 10.1 *Human Rights Law Review* (2010) 191.

Edel, *The prohibition of discrimination under the European Convention on Human Rights*, Human Rights Files, č. 22, 2010.

Equinet, *Combating Discrimination in Goods and Services* (Equinet, 2004).

ERRC/Interights/MPG, *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* (Nottingham, Russell Press, 2004), príloha 5.c.

Kapuy, „Social Security and the European Convention on Human Rights: How an Odd Couple has Become Presentable“, 9.3 *European Journal of Social Security* (2007) 221.

Sanchez-Rodas Navarro, „El Tribunal Europeo de Derechos Humanos y la pensión de viudedad en caso de unión celebrada conforme al rito gitano“, 18 *Aranzadi Social* (2009).

Sudre (ed.), *Le droit à la non-discrimination au sens de la Convention européenne des droits de l'homme: actes du colloque des 9 et 10 novembre 2007* (Brusel: Bruylant/Nemesis, 2008).

4

Chránené dôvody

4.1. Úvod

Európske smernice o antidiskriminácii zakazujú rozdielne zaobchádzanie založené na určitých „chránených dôvodoch“ a obsahujú stanovený a obmedzený zoznam chránených dôvodov zahŕňajúci pohlavie (smernica o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a smernica o rodovej rovnosti (prepracované znenie)), sexuálnu orientáciu, zdravotné postihnutie, vek alebo náboženské vyznanie alebo vieru (smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní), rasový alebo etnický pôvod (smernica o rasovej rovnosti). EDLP na rozdiel od toho obsahuje otvorený zoznam, ktorý sa zhoduje so smernicami, ale ide nad ich rámec. V článku 14 je ustanovené, že nemá dochádzať k diskriminácii založenej „na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie“. Kategória „iné postavenie“ umožňuje ESLP zahrnúť také dôvody (okrem iných), ktoré sú výslovne chránené smernicami o antidiskriminácii, a to: zdravotné postihnutie, vek alebo sexuálna orientácia.

V kapitole 1 bolo uvedené, že článok 21 Charty základných práv tiež obsahuje zákaz diskriminácie. Chartou sú viazané inštitúcie Európskej únie, ako aj členské štáty pri výklade a uplatňovaní práva EÚ. Ustanovenie Charty týkajúce sa diskriminácie obsahuje kombináciu dôvodov podľa EDLP ako aj podľa smerníc o antidiskriminácii, avšak neobsahuje otvorený dôvod „iné postavenie“.

„Chránený dôvod“ je charakteristikou osoby, ktorá by sa nemala považovať za relevantný dôvod pre rozdielne zaobchádzanie alebo požívanie určitého prospechu.

4.2. Pohlavie

Diskriminácia na základe pohlavia je pomerne zrejmá v tom, že sa týka diskriminácie, ktorá sa zakladá na skutočnosti, že osoba je buď ženského alebo mužského pohlavia. Toto je najviac rozvinutý aspekt sociálnej politiky EÚ a dlho bol považovaný za základné právo. Rozvoj ochrany na základe tohto dôvodu slúžil na dvojaký účel: po prvé, slúžil na ekonomické účely v tom, že pomohol odstrániť narušenie hospodárskej súťaže na trhu, ktorý sa stával čoraz integrovanejším, a po druhé, na politickej úrovni, kde poskytol Spoločenstvu aspekt zameraný na sociálny pokrok a zlepšenie životných a pracovných podmienok. Následne ochrana proti diskriminácii na základe pohlavia bola a zostáva základnou úlohou Európskej únie. Uznanie sociálneho a hospodárskeho významu zabezpečenia rovnakého zaobchádzania sa ďalej vykryštalizovalo na základe ústredného postavenia, ktoré mu bolo priznané v Charte základných práv. Ochrana proti diskriminácii na základe pohlavia je obdobne dobre rozvinutá podľa EDLP.

Aj keď prípady diskriminácie na základe pohlavia sa spravidla týkajú žien, ktorým sa dostáva menej priaznivého zaobchádzania ako mužom, nie je tomu vždy tak.

Príklad: vo veci *Defrenne proti Sabena* sa navrhovateľka sťažovala, že mala nižší plat ako jej mužskí kolegovia, a to napriek tomu, že plnili rovnaké pracovné úlohy.¹⁶⁷ ESD rozhodol, že v tejto veci išlo o jasný prípad diskriminácie na základe pohlavia. ESD pred prijatím tohto rozhodnutia poukázal na hospodársky aj sociálny rozmer Únie, a na to, že antidiskriminácia pomáha EÚ pri plnení týchto cieľov.

Vo veci *Bilka*, uvedenej vyššie, ESD riešil rozdielne zaobchádzanie na základe hospodárskeho záujmu zamestnávateľa, ktorý odôvodňoval vylúčenie pracovníkov na čiastočný úväzok z podnikového penzijného pripoistenia, aby ich motivoval k práci na plný úväzok s cieľom zabezpečiť primerané personálne obsadenie. V tejto veci ESD výslovne neuviedol, či považoval takéto opatrenie za primerané vzhľadom na rozdielne zaobchádzanie, ku ktorému dochádzalo. V nasledujúcej veci sa vyjadril jednoznačnejšie.

Príklad: vo veci *Hill a Stapleton* vláda zaviedla v štátnych službách systém spoločných pracovných miest, kde pracovné miesto bolo dočasne spoločné pre dve osoby, pričom odpracovali 50 % plného pracovného času a dostali 50 %

¹⁶⁷ ESD, *Defrenne proti Sabena*, vec 43/75 [1976] Zb. 455, 8. apríla 1976.

svojho obvyklého platu.¹⁶⁸ Pracovníci sa mohli potom, keď boli tieto pracovné miesta k dispozícii, vrátiť k svojej práci na plný úväzok. Pravidlá umožňovali, aby osobám zamestnaným na plný úväzok bol raz za rok zvýšený plat o jeden stupeň na stupnici mzdových taríf. V prípade osôb, ktoré sa delili o spoločné pracovné miesto, bol platový prírastok podľa stupnice len polovičný, pričom dva roky spoločného pracovného miesta sa rovnali jednému stupňu. Dve navrhovateľky v prejednávanej veci sa vrátili na svoje pracovné miesta na plný úväzok a sťažovali sa na spôsob uplatňovania zvýšenia platu v ich prípade. ESD konštatoval nepriamu diskrimináciu na základe pohlavia, pretože na systéme spoločných pracovných miest sa podieľali prevažne ženy. Vláda tvrdila, že rozdielne zaobchádzanie bolo odôvodnené, pretože bolo založené na zásade uplatnenia zvýšenia vo vzťahu ku skutočnej dĺžke práce. ESD rozhodol, že toto predstavovalo len tvrdenie, ktoré nebolo podložené objektívnymi kritériami (v tom, že neexistovali žiadne dôkazy, že dĺžka práce iných osôb bola vypočítaná na základe skutočného počtu odpracovaných hodín). ESD ďalej konštatoval, že „zamestnávateľ nemôže ospravedlniť diskrimináciu vyplývajúcu zo systému spoločných miest iba z toho dôvodu, že zabránenie takejto diskriminácii by znamenalo zvýšené náklady“.

Zdá sa teda, že odôvodnenia diskriminačného zaobchádzania na základe pohlavia, ktoré sú založené jednoducho na finančných alebo hospodárskych záujmoch zamestnávateľov, nie je ESD pripravený uznávať.

Príklad: vo veci *Ünal Tekeli proti Turecko* sa navrhovateľka sťažovala, že na základe vnútroštátneho práva ženy museli po uzavretí manželstva prevziať meno svojho manžela.¹⁶⁹ Aj keď zákon povoľuje, aby si žena ponechala svoje rodné meno spolu s manželovým priezviskom, ESLP konštatoval, že to predstavuje diskrimináciu na základe pohlavia, pretože vnútroštátne právne predpisy manželovi neukladajú zmeniť si priezvisko.

Príklad: vo veci *Zarb Adami proti Malta* sa navrhovateľ sťažoval, že skutočnosť, že bol prizvaný do poroty, predstavovala diskrimináciu, pretože na základe praxe, podľa ktorej boli zostavované zoznamy poroty, bola oveľa väčšia pravdepodobnosť, že budú prizvaní muži.¹⁷⁰ Štatistické údaje potvrdzovali, že viac

¹⁶⁸ ESD, Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance, vec C-243/95 [1998] Zb. I-3739, 17. júna 1998.

¹⁶⁹ ESLP, *Ünal Tekeli proti Turecku* (č. 29865/96), 16. novembra 2004.

¹⁷⁰ ESLP, *Zarb Adami proti Malte* (č. 17209/02), 20. júna 2006.

než 95 % porotcov počas päťročného obdobia boli muži a ESLP konštatoval, že keďže muži a ženy boli v porovnateľnej situácii, pokiaľ ide o ich občianske povinnosti, predstavovalo to diskrimináciu.

Pojem „pohlavie“ bol tiež vykladaný v tom zmysle, aby zahŕňal situácie, keď diskriminačné zaobchádzanie súvisí s „pohlavím“ navrhovateľa v abstraktnejšom zmysle, čo umožňuje určitú obmedzenú ochranu rodovej identity.

„Rodová identita označuje hlboko vnímané vnútorné a individuálne pociťovanie rodu každým jednotlivcom, ktoré môže alebo nemusí korešpondovať pohlavím nadobudnutým pri narodení vrátane osobného vnímania tela (ktoré môže na základe slobodného rozhodnutia zahŕňať úpravu telesného vzhľadu alebo funkcie lekáarskymi, chirurgickými alebo inými spôsobmi) a iné vyjadrenia rodu, vrátane obliekania, prejavu a spôsobov“.

Všeobecne uznávaná definícia rodovej identity zahŕňa teda nielen osoby, ktoré podstúpia chirurgickú zmenu pohlavia („transsexuálov“), ale aj tie, ktoré volia iné prostriedky na vyjadrenie svojho rodu, ako napríklad transvetizmus alebo cross-dressing alebo jednoducho spôsoby ústneho prejavu alebo kozmetiku, ktoré sa bežne spájajú s príslušníkmi opačného pohlavia.

V nadväznosti na vec *P proti S a Cornwall County Council* dôvod týkajúci sa „pohlavia“ podľa smerníc o antidiskriminácii sa bude vzťahovať aj na diskrimináciu osoby na základe toho, že má v úmysle podstúpiť alebo podstúpila zmenu pohlavia“. Na základe toho sa

teda ukazuje, že dôvod týkajúci sa pohlavia interpretovaný v rámci práva EÚ v súčasnosti chráni rodovú identitu len v úzkom slova zmysle.

Príklad: vec *K.B. proti NHS Pensions Agency* sa týkala zamietnutia priznať vdovský dôchodok transsexuálnemu partnerovi osoby K.B.¹⁷² Toto zamietnutie bolo založené na tom, že transsexuálny pár nemohol splniť požiadavku uzavretia manželstva, keďže v tom čase transsexuáli nemohli podľa anglického práva uzatvárať manželstvo.

Pri posudzovaní otázky diskriminácie ESD rozhodol, že nedošlo k diskriminácii na základe pohlavia, pretože pri určovaní, kto má nárok na pozostalostný

171 Toto je všeobecne uznávaná definícia prevzatá z „Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity“ [Zásady z Yogyakarta pre uplatňovanie medzinárodných právnych predpisov v oblasti ľudských práv v súvislosti s otázkou sexuálnej orientácie a pohlavnej identity], marec 2007, k dispozícii na: www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm. Tieto zásady prijal nezávislý orgán expertov v medzinárodnom práve o ľudských právach.

172 ESD, *K.B. proti NHS Pensions Agency*, vec C-117/01 [2004] Zb. I-541, 7. januára 2004.

dôchodok, nedošlo k menej priaznivému zaobchádzaniu na základe mužského alebo ženského pohlavia. ESD sa potom posunul vo svojich úvahách a sústredil sa na otázku manželstva. Poukázal na to, že transsexuáli nemohli uzatvárať manželstvo, a preto nemohli poberať pozostalostný dôchodok, zatiaľ čo heterosexuáli mohli. Prihliadol pritom na vec *Christine Goodwin*,¹⁷³ ktorú rozhodoval ESLP. Na základe týchto úvah ESD dospel k záveru, že predmetná britská právna úprava nebola kompatibilná so zásadou rovnakého zaobchádzania, pretože bránila transsexuálom v získaní časti dávok ich partnerov.

Príklad: podobné úvahy sa objavili vo veci *Richards*.¹⁷⁴ Richardsová, ktorá sa narodila ako muž, podstúpila chirurgickú zmenu pohlavia. Vec sa týkala nároku na starobný dôchodok od štátu v Spojenom kráľovstve, keďže v tom čase ženy mali nárok na dôchodok od štátu vo veku 60 rokov, zatiaľ čo muži vo veku 65 rokov. Keď Richardsová požiadala o štátny dôchodok vo veku 60 rokov, jej žiadosť bola zamietnutá s vysvetlením, že z právneho hľadiska bola mužom, a preto nemohla požadovať dôchodok od štátu, kým nedosiahne 65 rokov. ESD rozhodol, že došlo k nerovnakému zaobchádzaniu na základe zmeny jej pohlavia a na základe toho sa to považuje za diskrimináciu v rozpore s článkom 4 ods. 1 smernice o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením.¹⁷⁵

ESLP zatiaľ nerozhodol o tom, či sa rodová identita má chápať ako chránený dôvod podľa článku 14 a taktiež sa ešte len bude musieť vyjadriť k tomu, či sa rodová identita má týkať len „transsexuálov“, alebo či sa bude môcť vysvetľovať v širšom zmysle. Neznamená to však, že sa vôbec nezaoberal otázkou rodovej identity. ESLP v skutočnosti rozhodol, že rodová identita, tak ako aj sexuálna orientácia, je súčasťou sféry súkromného života, a preto by štát nemal do nej zasahovať.

Príklad: veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* a *I proti Spojenému kráľovstvu* sa týkali veľmi podobných skutočností.¹⁷⁶ Navrhovateľky, ktoré obidve

173 ESPL, *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu*, [veľký senát] (č. 28957/95), 11. júla 2002.

174 ESD, *Richards proti Secretary of State for Work and Pensions*, vec C-423/04 [2006] Zb. I-3585, 27. apríla 2006.

175 Smernica Rady 79/7/EHS z 19. decembra 1978 o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením, Ú. v. ES L 6, 10. januára 1979, s. 24.

176 ESPL, *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu*, [veľký senát] (č. 28957/95), 11. júla 2002; ESPL, *I proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 25680/94), 11. júla 2002, bod 26. Obdobne ESPL, *L proti Litve* (č. 27527/03), 11. septembra 2007.

podstúpili chirurgickú zmenu mužského pohlavia na ženské, sa sťažovali, že štát odmietol povoliť zmenu ich rodných listov tak, aby mohli vyjadrovať ich pohlavie. Aj keď iné dokumenty a meno žiadateľky mohli byť zmenené, rodné listy sa ešte stále používali na niektoré účely, kde rod bol právne relevantným, ako napríklad oblasť zamestnania alebo dôchodok, čo znamená, že žiadateľka by mohla čeliť rozpakom a ponížovaniu, ak by musela odhaliť právne uznávané mužské pohlavie. ESLP rozhodol (čím zmenil predchádzajúcu judikatúru), že toto predstavovalo porušenie práva na rešpektovanie súkromného života a právo uzavrieť manželstvo podľa článku 12, ale neposudzoval, či došlo k porušeniu článku 14.

Príklad: vo veci *Van Kück* navrhovateľke, ktorá podstúpila chirurgickú zmenu pohlavia a hormonálnu terapiu, jej súkromná zdravotná poisťovňa zamietla úhradu nákladov, ktoré vynaložila za tieto úkony.¹⁷⁷ Nemecký odvolací súd, ktorý prejednával sťažnosť navrhovateľky voči poisťovni, rozhodol, že lekárske postupy neboli podľa dohody „nevyhnutné“, a navrhovateľka nemala preto nárok na úhradu. ESLP konštatoval, že vzhľadom na charakter rodovej identity a závažnosť rozhodnutia podstúpiť nezvratné lekárske procedúry, prístup vnútroštátneho súdu navrhovateľke nielenže nezabezpečil spravodlivé súdne konanie, čím porušil článok 6 EDLP, ale bolo porušené aj jej právo na rešpektovanie súkromného života zaručeného článkom 8 ESLP. ESLP však nepokračoval v skúmaní súladu s článkom 14, pretože v podstate boli sporné rovnaké skutočnosti.

Vo všeobecnosti sa ukazuje, že je potrebné podrobne vysvetliť právo týkajúce sa dôvodu „rodovej identity“ tak na európskej, ako aj vnútroštátnej úrovni. Nedávne štúdie vnútroštátnych právnych predpisov v tejto oblasti vykazujú nekonzistentný prístup v celej Európe, pričom štáty sa zväčša rozdeľovali medzi tie, ktoré riešia „rodovú identitu“ v rámci „sexuálnej orientácie“, a tie, ktoré ju riešia v rámci „diskriminácie na základe pohlavia“.¹⁷⁸

177 ESLP, *Van Kück proti Nemecku* (č. 35968/97), 12. júna 2003, body 30, 90-91.

178 Agentúra pre základné práva, *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States: Part I – Legal Analysis [Homofóbia a diskriminácia na základe sexuálnej orientácie v členských štátoch Európskej únie: časť I – právna analýza]* (Viedeň, FRA, 2009), s. 129-144; komisár RE pre ľudské práva, *Human Rights and Gender Identity [Ľudské práva a pohlavná identita]* (tematická správa Thomasa Hammarberga, Komisarša pre ľudské práva, Štrasburg, 29. júla 2009) CommDH/ IssuePaper(2009)2.

Z radu vecí týkajúcich sa rozdielov v zaobchádzaní na základe pohlavia v súvislosti s vekom odchodu do dôchodku vyplýva, že ESLP poskytne štátu široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia v oblasti fiškálnej a sociálnej politiky.¹⁷⁹

Príklad: vo veci *Stec a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* sa navrhovatelia sťažovali, že v dôsledku rozdielneho veku odchodu do dôchodku mužov a žien boli znevýhodnení v dôsledku prispôsobenia výšky dávok, ktoré sa im vyplácali, ktoré boli určené podľa veku odchodu do dôchodku.¹⁸⁰ ESLP konštatoval, že v zásade diskriminácia na základe pohlavia môže byť odôvodnená len v prípade existencie „veľmi závažných dôvodov“. Avšak, „štátu sa obvykle poskytne široký priestor podľa EDLP, pokiaľ ide o všeobecné opatrenia hospodárskej a sociálnej stratégie... Vnútroštátne orgány sú vzhľadom na svoje priame znalosti o spoločnosti a jej potrebách v zásade v lepšej pozícii ako medzinárodný sudca, aby vedeli posúdiť, čo je vo verejnom záujme zo sociálnych alebo ekonomických dôvodov a súd spravidla bude rešpektovať politickú voľbu zákonodarcu, pokiaľ nestojí ... zjavne na neprimeranom základe. ESLP konštatoval, že rôzny dôchodkový vek spočiatku bol vlastne formou „špeciálnych opatrení“ v tom, že bol navrhnutý tak, aby kompenzoval finančné ťažkosti, ktorými by mohli byť ženy postihnuté na základe svojej tradičnej úlohy v domácnosti, ktorá by ich ponechala bez nezávislého peňažného príjmu. ESLP konštatoval, že vláda začala postupne vykonávať úpravy na vyrovnanie dôchodkového veku mužov a žien a že nekonala nad rámec práva rozhodnúť podľa vlastného uváženia pri voľbe, či to uskutočniť za niekoľko rokov, alebo či nerealizovať zmeny skôr.¹⁸¹

Podobný prístup prijal ESD v súvislosti s prípadmi rozdielneho zaobchádzania odôvodneného na základe širších úvah v oblasti politiky zamestnanosti.

Príklad: vo veci *Schnorbus* postup hesenského ministra spravodlivosti spočívajúci v uprednostnení prijatia mužských uchádzačov, ktorí ukončili povinnú vojenskú alebo civilnú službu, na právnu prax, sa považoval za nepriamu diskri-

179 Tieto veci umožňujú tiež užitočnú diskusiu týkajúcu sa odôvodnenia rozdielneho zaobchádzania a poskytujú tak ďalšie vysvetlenie tohto konceptu na podporu diskusie o odôvodnení, ktorá sa už uvádzala v príručke.

180 ESLP, *Stec a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 65731/01 a 65900/01), 12. apríla 2006.

181 Obdobne pozri: ESLP, *Barrow proti Spojenému kráľovstvu* (č. 42735/02), 22. augusta 2006, body 20-24, 37; ESLP, *Pearson proti Spojenému kráľovstvu* (č. 8374/03), 22. augusta 2006, XE „*Pearson proti Spojenému kráľovstvu* (č. 8374/03), 22. augusta 2006“ body 12-13, 25; ESLP, *Walker proti Spojenému kráľovstvu* (č. 37212/02), 22. augusta 2006, body 21-22, 37.

mináciu na základe pohlavia.¹⁸² ESD však konštatoval, že postup bol objektívne odôvodnený, pretože úmyslom bolo len bojovať proti účinkom oneskorenia, ktoré by absolvovanie povinnej vojenskej služby malo na kariéru uchádzačov.

Príklad: vec *Megner a Scheffel* sa týkala nemeckých právnych predpisov, v rámci ktorých bolo krátke (menej ako pätnásť hodín týždenne) a krátkodobé zamestnanie oslobodené od povinného nemocenského a dôchodkového poistenia, ako aj od povinnosti prispievať do systému poistenia v nezamestnanosti.¹⁸³ ESD konštatoval, že pravidlo je potenciálne nepriamo diskriminačné voči ženám, ktoré prirodzene častejšie pracujú na čiastočný úväzok alebo krátkodobo. ESD uznal tvrdenie vlády, že ak by mala zahrnúť zamestnancov v krátkom a krátkodobom zamestnaní do systému, náklady s tým spojené by viedli k celkovej revízii systému, pretože by už nemohli byť financované na základe príspevkov. Uznal tiež, že po zamestnancoch na krátkodobé a krátke zamestnanie bol dopyt, ktorý vláda mohla ulahčiť len oslobodením od systému sociálneho zabezpečenia. Ak by sa neprijal tento postup, bolo by pravdepodobné, že by sa tieto práce vykonávali aj tak, ale ilegálne. ESD uznal, že vláda sledovala legitímny cieľ sociálnej politiky a že štátu by sa mal ponechať „široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia“ pri výbere, aké opatrenia sú vhodné na vykonávanie „sociálnej politiky a politiky zamestnanosti“. Na základe toho rozdielne zaobchádzanie bolo odôvodnené.

Môže sa to porovnať s nasledujúcou vecou, keď ESD konštatoval, že diskriminácia na základe pohlavia nebola odôvodniteľná v súvislosti so sociálnou politikou, napriek významným fiškálnym dopadom, na ktoré sa vláda odvolávala.

Príklad: vec *De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní* sa týkala vnútroštátnych právnych predpisov týkajúcich dávok v práceneschopnosti.¹⁸⁴ V roku 1975 sa v rámci vnútroštátnych právnych predpisov zaviedla dávka v práceneschopnosti pre mužov a nevydaté ženy bez ohľadu na ich príjem pred práceneschopnosťou. V roku 1979 došlo k zmene a dávka bola priznaná aj vydatým ženám. Zavedená však bola požiadavka, aby príjemca mal určitú úroveň príjmov

182 ESD, *Schnorbus proti Land Hessen*, vec C-79/99 [2000] Zb. I-10997, 7. decembra 2000.

183 ESD, *Megner a Scheffel proti Innungskrankenkasse Vorderpfalz*, vec C-444/93 [1995] Zb. I-4741, 14. decembra 1995. Obdobne ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, vec C-317/93 [1995] Zb. I-4625, 14. decembra 1995.

184 ESD, *De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a ostatní*, vec C-343/92 [1994] Zb. I-571, 24. februára 1994.

v predchádzajúcom roku. Právny predpis bol spochybnený (okrem iného) z toho dôvodu, že požiadavka na príjem bola nepriamo diskriminačná proti ženám (v prípade ktorých bola menšia pravdepodobnosť, že budú mať požadovaný príjem než v prípade mužov). Štát tvrdil, že rozdielne zaobchádzanie bolo odôvodnené z rozpočtových dôvodov v záujme znižovania štátnych výdavkov. ESD konštatoval, že aj keď právne predpisy EÚ nebránia štátu v úprave, ktoré kategórie osôb využívajú dávky sociálneho zabezpečenia, nemôže tak robiť diskriminačným spôsobom.

Tieto dve veci možno porovnať na základe ich skutkovej podstaty a vec *De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní* by sa mohla považovať za „pravidlo“ a *Megner a Schefel* za výnimku. Právne predpisy EÚ nezaväzujú členské štáty prijať konkrétne systémy sociálneho zabezpečenia, ale ak tak urobia, súd nedovolí vylúčenie určitých skupín len na základe fiškálnych dôvodov, pretože by to mohlo vážne oslabiť zásadu rovnakého zaobchádzania a umožnilo by to zneužívanie. Rozdielne zaobchádzanie však možno tolerovať, ak je jediným prostriedkom na zabránenie kolapsu celého systému nemocenského poistenia a poistenia v nezamestnanosti – najmä, ak by takéto opatrenie spôsobilo, že ľudia by boli nútení pracovať nelegálne.

4.3. Sexuálna orientácia

Prípady týkajúce sa diskriminácie na základe sexuálnej orientácie spravidla zahŕňajú menej priaznivé zaobchádzanie z dôvodu, že osoba je gej, lesba alebo bisexuál, ale v prípade takéhoto dôvodu sa zakazuje aj diskriminácia na základe heterosexuality.

Sexuálna orientácia označuje schopnosť „každého jednotlivca“ pociťovať hlbokú emocionálnu, citovú a sexuálnu náklonnosť k osobám odlišného rodu alebo rovnakého rodu alebo k osobám viac než jedného rodu a udržiavať s nimi intímne a sexuálne vzťahy.

Príklad: vo veci predloženej švédskemu ombudsmanovi proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie („HomO“) sa heterosexuálna žena sťažovala na diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie, keď nebola prijatá na pracovné miesto informačného úradníka pre bezpečnejší sex v švédskej národnej federácii pre práva lesbičiek, gejev a transgenderov.¹⁸⁶ Organizácia jej oznámila, že chcú

¹⁸⁵ Toto je všeobecne uznávaná definícia prevzatá z Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity [Zásady z Yogyakarta pre uplatňovanie medzinárodných právnych predpisov v oblasti ľudských práv v súvislosti s otázkou sexuálnej orientácie a pohlavnej identity], marec 2007, k dispozícii na: www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm.

¹⁸⁶ HomO (Švédsko), rozhodnutie z 21. júna 2006, spis č. 262/06. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na webovej stránke HomO: www.homo.do.se.oas.funcform.se/o.o.i.s?id=3662&template=.print.t.

zamestnať homosexuálneho alebo bisexuálneho muža, ktorý sa priznáva k svojej sexuálnej orientácii, aby sa umožnil prístup k informáciám prostredníctvom osoby z rovnakej skupiny. Konštatovalo sa, že navrhovateľka nemohla tvrdiť, že je v situácii porovnateľnej so situáciou gejev alebo bisexuálnych mužov pre účely tejto práce (a teda nemohla preukázať, že sa jej dostalo menej priaznivého zaobchádzania), ani v žiadnom prípade to, že diskriminácia bola opodstatnená na základe skutočnej požiadavky na výkon povolania.

Aj keď sa v článku 14 EDLP výslovne neuvádza „sexuálna orientácia“ ako chránený dôvod, ESLP výslovne uviedol, že v rade prípadov je zaradený medzi „iné dôvody“ chránené článkom 14.¹⁸⁷

Príklad: vo veci *S.L. proti Rakúsko* sa navrhovateľ sťažoval, že vnútroštátne právo v platnom znení kriminalizuje konsenzuálne sexuálne vzťahy medzi mužmi, ak jeden z účastníkov má menej ako osemnásť rokov.¹⁸⁸ Na rozdiel od toho sa ženám povoľovalo zapájanie do sexuálnych aktov (lesbického alebo aj heterosexuálneho charakteru) od štrnástich rokov. ESLP konštatoval, že to predstavovalo diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie.

Príklad: vo veci *EB proti Francúzsko* navrhovateľke bola zamietnutá žiadosť o adopciu dieťaťa na základe toho, že v jej domácnosti neexistuje žiadny mužský vzor.¹⁸⁹ Vnútroštátne právne predpisy osamelým rodičom umožňovali adopciu detí a ESLP konštatoval, že rozhodnutie orgánov sa primárne zakladalo na skutočnosti, že mala vzťah s inou ženou, s ktorou žila. Na základe toho ESLP konštatoval, že došlo k diskriminácii na základe sexuálnej orientácie.

Je potrebné poznamenať, že ESLP poskytuje ochranu aj vo veci zasahovania vlády v súvislosti so sexuálnou orientáciou ako takou v súlade s článkom 8 EDLP, ktorý sa týka práva na súkromný život. Keby aj dochádzalo k diskriminačnému zaobchádzaniu na základe tohto dôvodu, môže sa jednoducho tvrdiť porušenie článku 8 bez potreby dokazovania existencie diskriminačného zaobchádzania.

Príklad: vec *Dudgeon proti Spojené kráľovstvo* sa týkala vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré kriminalizujú konsenzuálne homosexuálne sexu-

¹⁸⁷ Pozri napríklad ESLP, *Fretté proti Francúzsku* (č. 36515/97), 26. februára 2002, bod 32.

¹⁸⁸ ESLP, *S.L. proti Rakúsko* (č. 45330/99), 9. januára 2003.

¹⁸⁹ ESLP, *E.B. proti Francúzsku* [veľký senát] (č. 43546/02), 22. januára 2008.

álne vzťahy medzi dospelými.¹⁹⁰ Navrhovateľ sa sťažoval, že ako homosexuál bol ohrozený rizikom trestného stíhania. ESLP konštatoval, že toto samé o sebe predstavuje porušenie jeho práva na rešpektovanie jeho súkromného života, pretože k tomu patrí aj „sexuálny život“. ESLP tiež konštatoval, že aj keď ochrana verejnej morálky predstavuje legitímny cieľ, môže sa realizovať bez takejto miery zásahu do súkromného života.

ESLP má mimoriadny záujem na zabezpečení ochrany osôb, ak zasahovanie zo strany štátu súvisí so záležitosťami, o ktorých sa usudzuje, že sa týkajú základných prvkov ľudskej dôstojnosti, ako napríklad sexuálny život alebo rodinný život osoby. Nasledujúca vec ilustruje, že je ťažké odôvodniť zasahovanie do súkromného života, ak sa týka sexuality.

Príklad: vec *Karner proti Rakúsko* sa týkala interpretácie vnútroštátnych predpisov (oddiel 14 zákona o prenájme), ktorými sa zakladalo právo pre príbuzného alebo „životného partnera“, aby automaticky zdedil nájomnú zmluvu ak hlavný nájomca zomrel.¹⁹¹ Navrhovateľ žil v spoločnej domácnosti so svojím partnerom, hlavným nájomcom, ktorý zomrel. Vnútroštátne sudy interpretovali právne predpisy tak, aby boli vylúčené homosexuálne páry, aj keď sa to mohlo vzťahovať na heterosexuálne páry, ktoré neboli zosobášené. Vláda uznala, že dochádzalo k rozdielnemu zaobchádzaniu na základe sexuálnej orientácie, ale tvrdila, že to bolo odôvodnené v záujme ochrany osôb v tradičných rodinách pred stratou bývania. ESLP konštatoval, že aj keď ochrana tradičnej rodiny mohla predstavovať legitímny cieľ „právomoc rozhodnúť podľa vlastného uváženia... je malá..., ak sa rozdiel v zaobchádzaní zakladá na pohlaví alebo sexuálnej orientácii“. ESLP ďalej uviedol, že „v zásade proporcionality sa jednoducho nepožaduje len to, aby vybrané opatrenie bolo v zásade vhodné na realizáciu sledovaného cieľa. Takisto je potrebné preukázať, že bolo nevyhnutné v záujme dosiahnutia tohto cieľa vylúčiť určité kategórie ľudí – v tomto prípade osoby žijúce v homosexuálnom vzťahu – z pôsobnosti oddielu 14 zákona o nájme“. ESLP teda konštatoval, že došlo k diskriminácii, pretože štát mohol použiť opatrenia na ochranu tradičnej rodiny bez toho, aby takto znevýhodnil homosexuálne páry.

¹⁹⁰ ESLP, *Dudgeon proti Spojenému kráľovstvu* (č. 7525/76), 22. októbra 1981.

¹⁹¹ ESLP, *Karner proti Rakúsku* (č. 40016/98), 24. júla 2003, body 34-43.

4.4. Zdravotné postihnutie

Vymedzenie zdravotného postihnutia sa neuvádza ani v EDLP, ani v smernici o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní. Vzhľadom na charakter úlohy ESD, vnútroštátne súdy často určujú, čo predstavuje zdravotné postihnutie a predkladajú to v rámci skutkovej podstaty k sporom postúpeným ESD. ESD však mal určitú možnosť poskytnúť obmedzené usmernenia k tomu, čo predstavuje zdravotné postihnutie v jeho judikatúre.

Príklad: vo veci *Chacón Navas* ESD mal možnosť posúdiť všeobecný rozsah ustanovení o diskriminácii na základe zdravotného postihnutia a využil túto príležitosť, aby naznačil, že vymedzenie pojmu „zdravotné postihnutie“ by sa malo harmonizovať na úrovni EÚ.¹⁹² ESD uviedol, že zdravotné postihnutie na účely smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní by sa malo vzťahovať na „obmedzenie vyplývajúce z fyzických, mentálnych alebo psychických postihnutí, ktoré bránia účasti dotknutej osoby na profesijnom živote“ a musí byť „pravdepodobné, že potrvá dlhý čas“. Pri uplatnení tohto vymedzenia na pani Navas sa konštatovalo, že nie je zdravotne postihnutá, keď predložila sťažnosť na španielske súdy s tvrdením diskriminácie na základe zdravotného postihnutia potom, ako bola prepustená za to, že bola práceneschopná počas 8 mesiacov. ESD vysvetlil, že je potrebné rozlišovať medzi chorobou a postihnutím, pričom v prípade choroby sa ochrana neposkytuje.

Ako bolo uvedené v kapitole 1, očakáva sa, že EÚ sa stane stranou Dohovoru OSN o právach zdravotne postihnutých (CRPD) z roku 2006 s tým, že ESD sa bude s najväčšou pravdepodobnosťou riadiť samotným dohovorom, ako aj interpretáciami Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím, ktorý bude poverený jeho monitorovaním a výkladom.¹⁹³

Podľa článku 1 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím: „Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.“

Potom, ako sa EÚ a jej inštitúcie (a členské štáty EÚ pri výklade a uplatňovaní právnych predpisov EÚ) stanú stranou dohovoru CRPD, budú povinné dodržiavať tento široký a inkluzívny prístup k výkladu významu „zdravotného postihnutia“.

¹⁹² ESD, *Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA*, vec C-13/05 [2006] Zb. I-6467, 11. júla 2006.

¹⁹³ Dok. OSN A/61/611, 13. decembra 2006.

Aj keď zdravotné postihnutie výslovne nie je uvedené v zozname chránených dôvodov EDLP, bolo zahrnuté do výkladu ESLP „iných“ dôvodov podľa článku 14.

Príklad: vo veci *Glor proti Švajčiarsku* ESLP konštatoval, že navrhovateľ, ktorý bol diabetikom, by sa mohol považovať za zdravotne postihnutú osobu – bez ohľadu na skutočnosť, že podľa vnútroštátneho práva to bolo klasifikované ako „menšie“ zdravotné postihnutie.¹⁹⁴ Navrhovateľ bol povinný zaplatiť daň ako kompenzáciu za to, že nedokončil svoju vojenskú službu, ktorú museli zaplatiť všetci, ktorí boli vhodní pre vojenskú službu. Aby osoba mohla byť oslobodená od tejto dane, musí mať zdravotné postihnutie dosahujúce úroveň „40 %“ (rovnocenné strate jednej končatiny), alebo byť odporcom vojenskej služby z dôvodu výhrady svedomia. Odporcovia z dôvodu výhrady svedomia boli povinní vykonávať „civilnú službu“. Zdravotné postihnutie navrhovateľa bolo také, že bol uznaný ako nespôsobilý slúžiť v armáde, ale toto postihnutie nedosiahlo hranicu závažnosti požadovanú podľa vnútroštátneho práva na oslobodenie od dane. Ponúkol sa, že bude vykonávať „civilnú službu“, ale to bolo zamietnuté. ESLP konštatoval, že štát zaobchádzal s navrhovateľom porovnateľne s tými, ktorí neukončili svoju vojenskú službu bez platného odôvodnenia. Predstavovalo to diskriminačné zaobchádzanie, pretože navrhovateľ sa ocitol v odlišnej pozícii (pre vojenskú službu bol odmietnutý, ale bol ochotný a schopný vykonávať civilnú službu), a štát by na základe toho mal ustanoviť výnimku z platných pravidiel.

Tak ako v prípade iných chránených dôvodov podľa EDLP nie je nezvyčajné, že sa veci riešia skôr podľa iných hmotných práv, než podľa kumulatívneho prístupu hmotného práva a článku 14, ktorý zakazuje diskrimináciu.

Príklad: vo veci *Price proti Spojené kráľovstvo* bola navrhovateľka odsúdená na trest odňatia slobody na dobu siedmich dní. Bola telesne postihnutá v dôsledku toho, že jej matka užívala počas tehotenstva talidomid, výsledkom čoho bolo, že jej chýbali končatiny alebo boli podstatne kratšie a trpela tiež poruchou činnosti obličiek.¹⁹⁵ Na základe toho musela používať invalidný vozík, potrebovala pomoc, keď chcela ísť na záchod alebo sa umyť a potrebovala špeciálne úpravy na spanie. Počas prvej noci vo väzbe bola umiestnená v cele, ktorá nebola upravená pre osoby s telesným postihnutím, a preto sa nemohla riadne vyspať, trpela značnými bolesťami a bola podchladená. Po prevoze

¹⁹⁴ ESLP, *Glor proti Švajčiarsku* (č. 13444/04), 30. apríla 2009.

¹⁹⁵ ESLP, *Price proti Spojenému kráľovstvu* (č. 33394/96), 10. júla 2001.

do väzenia bola umiestnená v nemocničnom krídle, kde bolo možné urobiť niektoré úpravy, ale trpela podobnými problémami. Nebolo jej povolené, aby si nabila vybitú batériu elektrického invalidného vozíka. EŠLP konštatoval, že navrhovateľka bola vystavená ponižujúcemu zaobchádzaniu v rozpore s článkom 3. Otázka diskriminácie na základe niektorého z hmotných práv EDLP podľa článku 14 nebola v tejto veci vznesená.

Príklad: vo veci *Pretty proti Spojené kráľovstvo* navrhovateľka, ktorá trpela degeneratívnym ochorením, chcela získať záruku od vlády, že bude môcť bez trestného stíhania podstúpiť asistovanú samovraždu, k určitému budúcemu dátumu, keď sa jej stav zhorší tak, že nebude schopná vykonať tento čin sama.¹⁹⁶ Podľa vnútroštátnych právnych predpisov pomoc pri páchaní samovraždy predstavuje trestný čin sám o sebe a znamená vraždu alebo zabitie. Navrhovateľka okrem iného tvrdila, že jej právo rozhodovať o svojom vlastnom tele - chránené v rámci práva na súkromný život (podľa článku 8) - bolo porušené diskriminačným spôsobom, pretože štát uplatnil jednotný zákaz na asistovanú samovraždu, čo malo neprímerane negatívny vplyv na tých, ktorí sa stali zdravotne nespôsobilými, a preto nie sú schopní ukončiť svoj život sami. EŠLP konštatoval, že odmietnutie rozlišovať medzi tými „ktorí sú a ktorí nie sú fyzicky schopní spáchať samovraždu“ bolo odôvodnené tým, že zavedenie výnimiek do právneho predpisu by v praxi umožnilo zneužitie a oslabenie ochrany práva na život.

4.5. Vek

Vek ako chránený dôvod sa vzťahuje len na rozdielne zaobchádzanie alebo požívanie práv, ktoré sú založené na veku obete. Aj keď diskriminácia na základe veku sama o sebe nepatrí do rámca konkrétneho práva v EDLP (na rozdiel od náboženstva alebo sexuálnej orientácie), záležitosti diskriminácie na základe veku sa môžu objaviť v súvislosti s rôznymi právami. EŠLP ako taký rozhodoval tak ako v iných oblastiach o veciach, ktorých skutková podstata naznačovala diskrimináciu na základe veku, bez toho, aby skutočne analyzoval vec z tohto hľadiska – najmä vo vzťahu k zaobchádzaniu s deťmi v systéme trestného súdництва. EŠLP konštatoval, že „vek“ je zaradený pod pojem „iné postavenie“.¹⁹⁷

¹⁹⁶ EŠLP, *Pretty proti Spojenému kráľovstvu* (č. 2346/02), 29. apríla 2002.

¹⁹⁷ EŠLP, *Schwizgebel proti Švajčiarsku* (č. 25762/07), 10. júna 2010.

Príklad: vo veci *Schwizgebel proti Švajčiarsko* sa štyridsaťsedemročná osamelá matka sťažovala na zamietnutie žiadosti o adopciu dieťaťa.¹⁹⁸ Vnútroštátne orgány pri svojom rozhodnutí vychádzali z vekového rozdielu medzi navrhovateľkou a dieťaťom a z toho, že adopcia bude znamenať značnú finančnú záťaž vzhľadom na to, že navrhovateľka už mala jedno dieťa. EŠLP konštatoval, že sa s navrhovateľkou zaobchádzalo na základe jej veku inak ako s mladšími ženami uchádzajúcimi sa o adopciu. Nejednotnosť medzi štátmi, pokiaľ ide o prijateľnú vekovú hranicu na adopciu, umožňovala štátu široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia. Okrem toho zohľadnenie vekového rozdielu zo strany vnútroštátneho orgánu nebolo svojvoľné, ale bolo založené na posúdení najlepších záujmov dieťaťa a finančnej záťaže, ktorú by druhé dieťa mohlo predstavovať pre navrhovateľku, čo by zase mohlo ovplyvniť blaho dieťaťa. Na základe toho EŠLP konštatoval, že rozdiel v zaobchádzaní je odôvodnený.

Príklad: vo veciach *T proti Spojené kráľovstvo* a *V. proti Spojené kráľovstvo* išlo o dvoch chlapcov, ktorí boli súdení a uznaní vinnými za vraždu spáchanú, keď mali desať rokov.¹⁹⁹ Navrhovatelia sa sťažovali, okrem iného, že nebol voči nim vedený spravodlivý proces, pretože na základe ich veku a nedostatku zrelosti sa nemohli aktívne zúčastňovať na svojej obhajobe. EŠLP konštatoval, že v súdnom konaní s maloletým by štát mal „plne zohľadniť jeho vek, úroveň vyspelosti a intelektuálne a emocionálne schopnosti“ a prijať opatrenia „na podporu jeho schopnosti porozumieť a zúčastniť sa konania“. EŠLP bez toho, aby skúmal prípad z pohľadu článku 14, konštatoval, že štát toto nesplnil a porušil tak článok 6 EDĽP.

Príklad: vo veciach *D.G. proti Írsko* a *Bouamar proti Belgicko* vnútroštátne orgány umiestnili navrhovateľov do väzby.²⁰⁰ EŠLP konštatoval, že v tomto prípade bolo porušené právo na ochranu pred svojvoľným pozbavením slobody. V oboch veciach navrhovatelia tiež tvrdili, že zaobchádzanie bolo diskriminačné v porovnaní so zaobchádzaním v prípade dospelých, pretože vnútroštátne právo za takýchto okolností nepovoľuje pozbaviť dospelých slobody. EŠLP konštatoval, že aj keď došlo k rozdielu v zaobchádzaní medzi dospelými a deťmi, bol tento rozdiel odôvodnený, pretože cieľom zbavenia osobnej slobody bola ochrana maloletých, čo sa v prípade dospelých nezohľadňovalo.

198 Tamže.

199 EŠLP, *T. proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 24724/94), 16. decembra 1999.

200 EŠLP, *D.G. proti Írsku* (č. 39474/98), 16. mája 2002; EŠLP, *Bouamar proti Belgicku* (č. 9106/80), 29. februára 1988.

4.6. Rasa, etnický pôvod, farba pleti a príslušnosť k národnostnej menšine

Rozsah dôvodu „rasový a etnický pôvod“ sa podľa všetkého mierne líši medzi EÚ a EDĽP v tom, že v smernici o rasovej rovnosti sa výslovne vylučuje „štátna príslušnosť“ z konceptu rasy alebo etnického pôvodu. Aj keď sa v EDĽP „národnosť“ alebo „národnostný pôvod“ uvádza ako samostatný dôvod, z ďalej uvedenej judikatúry vyplýva, že štátnu príslušnosť možno chápať ako podstatný prvok etnicity. Nie je to preto, že diskriminácia na základe štátnej príslušnosti je povolená v práve EÚ, ale preto, lebo na základe vývoja práva EÚ je diskriminácia na základe štátnej príslušnosti upravená v rámci práva o voľnom pohybe osôb. Okrem výslovného vylúčenia štátnej príslušnosti samotná smernica o rasovej rovnosti neobsahuje vymedzenie „rasového alebo etnického pôvodu“. Existuje celá rada ďalších nástrojov, ktoré ponúkajú usmernenie k tomu, ako by sa mal chápať rasový a etnický pôvod. V smernici o rasovej rovnosti sa výslovne neuvádza ani „farba pleti“, ani príslušnosť k národnostnej menšine, ako samostatné dôvody sú však uvedené v EDĽP. Tieto pojmy sú podľa všetkého neoddeliteľné od vymedzenia rasy a/alebo etnického pôvodu, a takto sa tu budú posudzovať.

Rámcové rozhodnutie Rady EÚ o boji proti rasizmu a xenofóbii v rámci trestného práva vymedzuje rasizmus a xenofóbiu tak, že zahŕňa násilie alebo nenávisť voči skupine podľa „rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu“. Komisia proti rasizmu a intolerancii Rady Európy tiež prijala široký prístup k vymedzeniu „rasovej diskriminácie“, ktorá v sebe zahŕňa dôvody „rasy, farby pleti, jazyka, náboženstva, štátnej príslušnosti alebo národného alebo etnického pôvodu“.²⁰¹ Obdobne je v článku 1 Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1966 (ktorého stranami sú všetky členské štáty Európskej únie a Rady Európy) vymedzená rasová diskriminácia tak, že zahŕňa dôvody založené na „rase, farbe pleti, rodovom alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode“.²⁰² Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie, zodpovedný za interpretáciu a monitorovanie dodržiavania zmluvy ďalej uviedol, že pokiaľ neexistuje odôvodnenie o opaku, určenie, či osoba prináleží k určitej rase alebo etnic-

201 ECRI (RE), „Všeobecné politické odporúčanie ECRI č. 7 pre národnú legislatívu k boju proti rasizmu a rasovej diskriminácii“ (General Policy Recommendation No. 7 on National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination) Doc. CRI(2003)8, prijaté 13. decembra 2002, body 1 písm. b) a c).

202 660 UNTS 195.

kej skupine „sa... zakladá na sebaidentifikácii dotknutých osôb“²⁰³. Tým sa zabráni štátu, aby vylúčil z ochrany etnické skupiny, ktoré nepozná.

Aj keď v práve EÚ sa ako chránené dôvody výslovne neuvádzajú jazyk, farba pleti alebo pôvod, neznamená to, že tieto charakteristiky nemôžu byť chránené v rámci rasy alebo etnického pôvodu, pokiaľ jazyk, farba pleti a pôvod sú neodmysliteľne spojené s rasou a etnickým pôvodom. Zdalo by sa tiež, že v tej miere, v akej faktory tvoriace štátnu príslušnosť sú tiež relevantné pre rasu a etnický pôvod, môže štátna príslušnosť za príslušných okolností tiež spadať pod tieto dôvody.

Náboženstvo je výslovne chránené ako samostatný dôvod v rámci smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní. Údajná obeť náboženskej diskriminácie však, môže mať záujem na spojení náboženstva s dôvodom rasy, pretože podľa súčasného stavu práva EÚ, ochrana pred rasovou diskrimináciou je širšia čo do rozsahu pôsobnosti než ochrana pred diskrimináciou na základe náboženstva. Je tomu tak preto, lebo smernica o rasovej rovnosti sa vzťahuje na oblasť zamestnanosti, ale aj na prístup k tovaru a službám, zatiaľ čo smernica o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní sa týka len oblasti zamestnania.

Pri vysvetľovaní pojmov rasa a etnický pôvod ESLP rozhodol, že jazyk, náboženstvo, štátna príslušnosť a kultúra môžu byť neoddeliteľné od rasy. Vo veci *Timišev* navrhovateľovi čečenského pôvodu nebolo povolené prejsť cez kontrolné stanovište, pretože strážne dostali pokyn nepovoliť vstup osobám čečenského pôvodu. ESLP poskytol nasledovné vysvetlenie:

„Etnický pôvod a rasa sú príbuzné a prekrývajúce sa pojmy. Keďže pojem rasa má svoje korene v predstave biologickej klasifikácie ľudských bytostí do poddruhov podľa morfológických znakov, ako farba kože alebo charakteristické znaky tváre, etnická príslušnosť má svoj pôvod v predstave spoločenských skupín, pre ktoré je príznačná spoločná národnosť, kmeňová príslušnosť, náboženská viera, spoločný jazyk alebo kultúrny a tradičný pôvod a prostredie.“²⁰⁴

203 CERD, Všeobecné odporúčanie VIII k výkladu a použitiu článok 1 ods. 1 a 4 dohovoru (General Recommendation VIII concerning the interpretation and application of Article 1, paragraphs 1 and 4 of the Convention).

204 ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. decembra 2005, bod 55.

Príklad: vec *Sejdić a Finci proti Bosna a Hercegovina* bola prvou vecou, o ktorej sa rozhodovalo podľa protokolu č. 12. Navrhovatelia sa sťažovali, že nemohli kandidovať vo voľbách.²⁰⁵ V rámci mierového urovnania na ukončenie konfliktu v 90. rokoch sa dosiahla dohoda o rozdelení moci medzi tri hlavné etnické skupiny. Zahŕňalo to opatrenie, že každá osoba kandidujúca vo voľbách, musela deklarovvať svoju príslušnosť k bosnianskej, srbskej alebo chorvátskej komunite. Navrhovatelia, ktorí boli židovského a rómskeho pôvodu, tak odmietli urobiť a tvrdili diskrimináciu na základe rasy a etnického pôvodu. ESLP zopakoval svoje vysvetlenie vzťahu medzi rasou a etnickým pôvodom uvedené vyššie a dodal že „[d]iskriminácia z dôvodu etnického pôvodu je formou rasovej diskriminácie“. Konštatovanie rasovej diskriminácie zo strany ESLP ilustruje vzájomný súvis medzi etnickým pôvodom a náboženstvom. Ďalej ESLP konštatoval, že napriek delikátnym podmienkam mierovej dohody, to nemôže byť odôvodnením takejto diskriminácie.

Príklad: vo veci pred rakúskou Komisiou pre rovnaké zaobchádzanie sa sťažoval muž, ktorý patril k Sikhom, že mu bol odopretý vstup na viedenský dvor, pretože neodložil obradný meč, ktorý nosia príslušníci tejto náboženskej skupiny.²⁰⁶ Komisia to riešila ako prípad diskriminácie na základe etnického pôvodu. Komisia na základe skutkovej podstaty konštatovala, že rozdielne zaobchádzanie bolo odôvodnené z bezpečnostných dôvodov.

ESLP bol mimoriadne prísny v súvislosti s diskrimináciou na základe rasy alebo etnického pôvodu, keď uviedol: „žiadny rozdiel v zaobchádzaní, ktoré je založené výhradne alebo v rozhodujúcej miere na etnickom pôvode osoby, nemožno objektívne odôvodniť v súčasnej demokratickej spoločnosti postavenej na zásadách pluralizmu a rešpektovania odlišných kultúr“.²⁰⁷

Užitočná prípadová štúdia, v ktorej sa zdôrazňujú aspekty, ktoré sa budú zohľadňovať pri riešení sťažnosti na diskrimináciu na základe rasy podľa EDLP, sa

205 ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosne a Hercegovine* [veľký senát] (č. 27996/06 a 34836/06), 22. decembra 2009.

206 Komisia pre rovnaké zaobchádzanie, senát III (Rakúsko). Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 5-1. Originálny text: <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawDownloadFile.do?id=5>

207 ESLP, *Sejdić a Finci proti Bosne a Hercegovine* [veľký senát] (č. 27996/06 a 34836/06), 22. decembra 2009, bod 44. Obdobne ESLP, *Timishev proti Rusku* (č. 55762/00 a 55974/00), 13. decembra 2005, bod 58.

nachádza na webovej stránke Rady Európy pre vzdelávanie právnych odborníkov v oblasti ľudských práv (*Human Rights Education for Legal Professionals*).²⁰⁸

4.7. Štátna príslušnosť alebo národnostný pôvod

V článku z písm. a) Dohovoru Rady Európy o štátnom občianstve z roku 1996 je štátne občianstvo vymedzené ako „právna väzba medzi osobou a štátom“. Aj keď táto zmluva nebola v rozsiahlej miere ratifikovaná, toto vymedzenie je založené na uznávaných pravidlách medzinárodného práva verejného²⁰⁹ a schválila ju aj Európska komisia proti rasizmu a intolrancii.²¹⁰ „Národnostný pôvod“ sa môže použiť na označenie bývalej štátnej príslušnosti osoby, ktorá mohla o ňu prísť alebo ju mohla získať na základe naturalizácie, alebo sa vzťahovať na príslušnosť k „národu“ v rámci štátu (napríklad ako Škótsko v Spojenom kráľovstve).

Príklad: vec *Chen* sa týkala otázky, či dieťa sa má právo zdržiavať v niektorom členskom štáte, keď sa narodilo v inom členskom štáte, zatiaľ čo jeho matka, na ktorej je závislé, bola zo štátu, ktoré nie je členským štátom.²¹¹ ESD dospel k záveru, že ak členský štát stanoví požiadavky, ktoré musia byť splnené na to, aby mohlo byť udelené štátne občianstvo a ak tieto požiadavky boli splnené, nie je možné, aby iný členský štát potom spochybnil tento nárok, keď žiadajú o povolenie na pobyť.

A keď EDLP poskytuje väčšiu ochranu než právne predpisy EÚ na základe štátnej príslušnosti, prirodzene uznáva, že absencia právnej väzby v podobe štátnej príslušnosti ide často ruka v ruke s absenciou faktických spojení s určitým štátom, čo bráni údajnej obeti v tvrdení, že je v porovnateľnej situácii ako štátni príslušníci. Podstatou prístupu ESLP je, že čím je faktická väzba osoby k určitému štátu užšia, najmä

208 RE, „Prípádová štúdia 15, Arrest, pre trial detention, ill treatment of Roma man [zadržanie, vyšetrovacía väzba a zlé zaobchádzanie s rómskym mužom]“ je k dispozícii na: www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1.

209 MSD, *Nottebohm (Lichtenštajnsko proti Guatemale)* Zb. rozh. MSD [1955] 4, 23, 6. apríla 1955: „štátna príslušnosť je právna väzba, ktorej základom je sociálna skutočnosť príslušnosti, prirodzené spojenie existencie, záujmov a ctenia spolu s existenciou recipročných práv a povinností“ (ods. 23).

210 ECRI (RE), „General Policy Recommendation No. 7 on National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination“ (Všeobecné policke odporúčanie ECRI č. 7 pre národnú legislatívu k boji proti rasizmu a rasovej diskriminácii) Doc. CRI (2003)8, prijaté 13. decembra 2002, s. 6.

211 ESD, *Chen proti Secretary of State for the Home Department*, vec C-200/02 [2004] Zb. I-9925, 19. októbra 2004.

pokiaľ ide o platenie daní, tým je menšia pravdepodobnosť, že bude konštatovať, že rozdielne zaobchádzanie na základe štátnej príslušnosti je odôvodnené.

Príklad: vo veci *Zeibek proti Grécko* navrhovateľke bol zamietnutý nárok na dôchodok určený pre osoby s „veľkými rodinami“.²¹² Aj keď mala požadovaný počet detí, jedno z jej detí nemalo grécke štátne občianstvo v dobe, keď navrhovateľka dosiahla dôchodkový vek. Táto situácia bola výsledkom predchádzajúceho rozhodnutia vlády zbaviť štátnej príslušnosti celú rodinu (čo samé o sebe bolo poznamenané nezrovnalosťami), a potom opätovne priznať štátnu príslušnosť len trom z jej detí (keďže štvrté už uzavrelo manželstvo). ESLP konštatoval, že politika zbavenia štátnej príslušnosti sa uplatňovala najmä v prípade gréckych moslimov a že zamietnutie dôchodku nemožno odôvodniť na základe ochrany gréckeho národa, keďže samotné toto odôvodnenie predstavovalo diskrimináciu na základe národnostného pôvodu.

Príklad: vo veci *Anakomba Yula/Belgicko* konžská štátna príslušníčka mala nezákonný pobyt v Belgicku.²¹³ Krátko po pôrode uplynula platnosť jej povolenia na pobyt a požiadala o obnovenie. Žila odlúčene od svojho konžského manžela a ona aj prirodzený otec jej dieťaťa, belgický štátny príslušník, chceli určiť otcovstvo dieťaťa. Aby tak navrhovateľka mohla urobiť, musela začať konanie proti svojmu manželovi do jedného roka od narodenia dieťaťa. Navrhovateľka požiadala o právnu pomoc na účely pokrytia nákladov na konanie, pretože nemala dostatok finančných prostriedkov. Bolo jej to však zamietnuté, pretože takéto finančné prostriedky sa poskytovali len štátnym príslušníkom štátov, ktoré nie sú členmi Rady Európy, ak sa žiadosť týkala získania práva na pobyt. Navrhovateľke bolo odporučené, aby si obnovila povolenie na pobyt a potom opäť podala žiadosť. ESLP konštatoval, že za týchto okolností navrhovateľka bola zbavená svojho práva na spravodlivý proces a že to bolo na základe jej štátnej príslušnosti. Nebolo odôvodnené, aby štát rozlišoval medzi osobami, ktoré mali alebo nemali povolenie na pobyt v situácii, keď išlo o vážne záležitosti rodinného života, keď bola krátka lehota na určenie otcovstva a keď sa osoba nachádzala v procese obnovenia povolenia.

Ako je uvedené v kapitole 3.1.2, právo EÚ zakazuje diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti len v určitom kontexte voľného pohybu osôb. Predovšetkým právne predpisy EÚ o voľnom pohybe priznávajú obmedzené práva štátnym príslušníkom

²¹² ESLP, *Zeibek proti Grécko* (č. 46368/06), 9. júla 2009.

²¹³ ESLP, *Anakomba Yula proti Belgicku* (č. 45413/07), 10. marca 2009.

tretích krajín. EDLP však ukladá povinnosti všetkým členským štátom Rady Európy (ktoré zahŕňajú všetky členské štáty EÚ) zaručiť práva podľa EDLP všetkým osobám v rámci ich jurisdikcie (vrátane cudzích štátnych príslušníkov). ESLP udržuje rovnováhu medzi právom štátu kontrolovať, aké výhody môže ponúknuť osobám, ktoré majú právnu väzbu štátnej príslušnosti, voči potrebe predchádzať tomu, aby štáty diskriminovali tých, ktorí si vytvorili značné faktické väzby so štátom. ESLP spozorne skúmal záležitosti týkajúce sociálneho zabezpečenia, ak osoby vedia preukázať silnú faktickú väzbu na štát.

Nárok štátov regulovať vstup a výstup cudzích štátnych príslušníkov cez ich hranice je zavedený na základe medzinárodného práva verejného a ESLP ho uznal. V tejto súvislosti ESLP zasiahol predovšetkým v sťažnostiach týkajúcich sa vyhostenia osôb, ak čelia neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu alebo mučeniu v cieľovom štáte (podľa článku 3),²¹⁴ alebo si vytvorili silné rodinné väzby v hostiteľskom štáte, ktoré budú pretrhnuté, ak osoba bude nútená odísť (podľa článku 8).²¹⁵

Príklad: vo veciach *C. proti Belgicko a Moustaquim proti Belgicko* navrhovatelia, ktorí boli štátni príslušníci Maroka, boli usvedčení z trestných činov a boli vyhostení.²¹⁶ Sťažovali sa, že to predstavovalo diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti, pretože v podobnej situácii nemohli byť vyhostení ani štátni príslušníci Belgicka, ani cudzí štátni príslušníci z iných členských štátov EÚ. ESLP konštatoval, že navrhovatelia neboli v porovnateľnej situácii ako štátni príslušníci Belgicka, pretože štátni príslušníci majú právo zostať vo svojom domovskom štáte, ktoré je osobitne zakotvené v EDLP (na základe článku 3 protokolu č. 4). Okrem toho rozdielne zaobchádzanie medzi štátnymi príslušníkmi tretej krajiny a štátnymi príslušníkmi iných členských štátov EÚ bolo odôvodnené, pretože EÚ vytvorila osobitný právny poriadok, ako aj občianstvo EÚ.

Tieto veci by sa mali porovnať so situáciami, keď si žiadateľ vytvoril pevné faktické väzby k hostiteľskému štátu na základe dlhodobého pobytu alebo prispieval štátu prostredníctvom daní.

²¹⁴ Pozri napríklad ESLP, *Chahal proti Spojenému kráľovstvu* (č. 22414/93), 15. novembra 1996.

²¹⁵ Aj keď tieto veci sú s menšími vyhliadkami na úspech. Pozri napríklad ESLP, *Abdulaziz, Cabales and Balkandali proti Spojenému kráľovstvu* (č. 9214/80, 9473/81 a 9474/81), 28. mája 1985.

²¹⁶ ESLP, *C. proti Belgicku* (č. 21794/93), 7. augusta 1996; ESLP, *Moustaquim proti Belgicku* (č. 12313/86), 18. februára 1991.

Príklad: vo veci *Andrejeva proti Lotyšsko* navrhovateľka bola predtým občiankou bývalého Sovietskeho zväzu s právom trvalého pobytu v Lotyšsku.²¹⁷ Podľa klasifikácie na základe vnútroštátnych právnych predpisov počas obdobia pred nezávislosťou navrhovateľka pracovala mimo Lotyšska (napriek tomu, že bola na rovnakom pracovnom mieste na území Lotyšska pred i po nadobudnutí nezávislosti) a v súlade s tým jej bol vypočítaný dôchodok podľa obdobia stráveného na tom istom pracovnom mieste po nadobudnutí nezávislosti. Na rozdiel od toho štátni príslušníci Lotyšska na rovnakom pracovnom mieste mali nárok na dôchodok na základe celej doby služby vrátane práce pred nadobudnutím nezávislosti. ESĽP konštatoval, že navrhovateľka bola v porovnateľnej situácii ako štátni príslušníci Lotyšska, pretože podľa vnútroštátnych právnych predpisov bola „cudzím štátnym príslušníkom s trvalým pobytom“ a platila dane na rovnakom základe. ESĽP konštatoval, že by boli potrebné „veľmi závažné dôvody“ na odôvodnenie rozdielneho zaobchádzania len na základe štátnej príslušnosti, ktoré, ako uviedol, v tejto veci neexistujú. Aj keď pripustil, že štát má zvyčajne široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia v oblasti fiškálnej a sociálnej politiky, situácia navrhovateľky bola z faktického hľadiska príliš blízka situácii štátnych príslušníkov Lotyšska, aby sa dala odôvodniť diskriminácia na tomto základe.

Príklad: vo veci *Gaygusuz proti Rakúsko* štátnemu príslušníkovi Turecka, ktorý pracoval v Rakúsku, bola zamietnutá podpora v nezamestnanosti, pretože nemal rakúske občianstvo.²¹⁸ ESĽP konštatoval, že bol v porovnateľnej situácii ako štátni príslušníci Rakúska, pretože mal trvalý pobyt a prostredníctvom daní prispieval do systému sociálneho zabezpečenia. Konštatoval, že absencia recipročnej dohody o sociálnom zabezpečení medzi Rakúskom a Tureckom nemôže odôvodniť rozdielne zaobchádzanie, keďže situácia navrhovateľa bola z faktického hľadiska príliš blízka situácii štátnych príslušníkov Rakúska.

Príklad: vo veci *Koua Poirrez proti Francúzsko* štátny príslušník Pobrežia Slonoviny požiadal o príspevok poskytovaný osobám so zdravotným postihnutím. Jeho žiadosť bola zamietnutá z dôvodu, že sa poskytovala iba francúzskym štátnym príslušníkom alebo štátnym príslušníkom krajín, s ktorými malo Francúzsko recipročnú dohodu o sociálnom zabezpečení.²¹⁹ ESĽP konštatoval, že navrhovateľ bol v skutočnosti v podobnej situácii ako

²¹⁷ ESĽP, *Andrejeva proti Lotyšsku* [veľký senát] (č. 55707/00), 18. februára 2009.

²¹⁸ ESĽP, *Gaygusuz proti Rakúsku* (č. 17371/90), 16. septembra 1996.

²¹⁹ ESĽP, *Koua Poirrez proti Francúzsku* (č. 40892/98), 30. septembra 2003.

štátni príslušníci Francúzska, keďže splnil všetky ďalšie zákonné kritériá na to, aby dostával príspevok a dostával aj ďalšie sociálne dávky, ktoré nezáviseli od štátnej príslušnosti. ESLP konštatoval, že by boli potrebné „osobitne závažné dôvody“ na odôvodnenie rozdielu v zaobchádzaní medzi navrhovateľom a inými štátnymi príslušníkmi. Na rozdiel od vecí skúmaných vyššie, kde štátu bol poskytnutý široký priestor na rozhodnutie podľa vlastného uváženia, pokiaľ ide o záležitosti vo fiškálnej oblasti a oblasti sociálneho zabezpečenia, argument Francúzska ho nepresvedčil o potrebe vyváženosti štátnych príjmov a výdavkov, a nepresvedčil ho ani faktický rozdiel, že neexistovala recipročná dohoda medzi Francúzskom a Pobrežím Slonoviny. Zaujímavé bolo, že daný príspevok sa vyplácal bez ohľadu na to, či príjemca prispieval do vnútroštátneho systému sociálneho zabezpečenia (čo bol hlavný dôvod netolerovania diskriminácie na základe štátnej príslušnosti v prípadoch uvedených vyššie).

4.8. Náboženstvo alebo viera²²⁰

Aj keď právo EÚ obsahuje určitú obmedzenú ochranu proti diskriminácii na základe náboženstva alebo viery, rozsah pôsobnosti EDLP je podstatne širší než právo EÚ, pretože článok 9 obsahuje samostatné právo na slobodu svedomia, náboženského vyznania a viery.

Príklad: vo veci *Alujer Fernandez a Caballero García proti Španielsku* sa navrhovatelia sťažovali, že na rozdiel od katolíkov nemohli vyčleniť časť svojej dane z príjmov priamo na cirkev.²²¹ ESLP konštatoval, že táto vec je neprípustná na základe skutočností, že cirkev navrhovateľov nebola v porovnateľnom postavení ako katolícka cirkev v tom, že nepredložili vláde žiadnu takúto požiadavku, a pretože vláda mala uzavretú recipročnú dohodu so Svätou stolicou.

Príklad: vec *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francúzsko* sa týkala židovskej organizácie, ktorá certifikovala kóšer mäso, ktoré sa potom predávalo v sieti reštaurácií a mäsiarstiev jej členov.²²² Keďže sa domnievala, že mäso získava-

220 Vysvetlenie rozsahu pôsobnosti článku 9 EDLP možno nájsť na webovej stránke Rady Európy pre vzdelávanie právnych odborníkov v oblasti ľudských práv: Murdoch (Human Rights Education for Legal Professionals); Murdoch), *Freedom of Thought, Conscience and Religion* [Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania], Human Rights Handbooks, č. 2, 2007, dostupné na: www.coehelp.org/mod/resource/view.php?id=2122.

221 ESLP, *Alujer Fernandez a Caballero García proti Španielsku* (rozh.) (č. 53072/99), 14. júna 2001.

222 ESLP, *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francúzsko* [veľký senát] (č. 27417/95), 27. júna 2000.

né z porážok uskutočňovaných existujúcou židovskou organizáciou prestalo zodpovedať prísnyim pravidlám spojeným s kóšer mäsom, navrhovateľ žiadal o povolenie členského štátu na vykonávanie vlastných rituálnych porážok. Bolo to zamietnuté na základe nedostatočnej reprezentatívnosti v rámci francúzskej židovskej obce a na základe toho, že oprávnené rituálne porážky už existovali. ESLP konštatoval, že za daných okolností nedošlo k skutočnému znevýhodneniu organizácie, pretože sa stále dalo získať mäso z porážky požadovanou metódou z iných zdrojov.

Čo vlastne „náboženstvo“ alebo „viera“ predstavuje, aby boli oprávnené na ochranu podľa smernice o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní alebo EDLP, ESD alebo ESLP podrobne neskúmali, ale táto otázka bola podrobne analyzovaná vnútroštátnymi súdmi.²²³

Príklad: vo veci *Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)* bol odvolací súd Spojeného kráľovstva požiadaný, aby posúdil, či navrhovateľka, ktorá bola pracovníčkou matričného úradu pre narodenia, manželstvá, úmrtia, bola diskriminovaná na základe náboženského vyznania alebo viery, keď bola disciplinárne potrestaná za odmietnutie vykonávať obrady pre registrované partnerstvá.²²⁴ Toto odmietnutie sa zakladalo na jej kresťanskej viere. Odvolací súd rozhodol, že toto nebol prípad priamej náboženskej diskriminácie, pretože menej priaznivé zaobchádzanie nebolo založené na jej náboženskom vyznaní, ale na jej odmietnutí vyhovieť podmienke svojho zamestnania. Sťažnosť na nepriamu diskrimináciu bola tiež zamietnutá, pričom odvolací súd uviedol, že mestská rada mala všeobecnú povinnosť podporovať rovnosť a rozmanitosť tak v rámci komunity, ako aj interne a že takáto politika nezasahuje do práva navrhovateľky mať takéto vierovyznanie. Odvolací súd tiež usúdil, že ak by sa konštatoval opak, viedlo by to k diskriminácii na základe iného dôvodu, a to sexuálnej orientácie. Súd pripustil, že individuálne právo na antidiskrimináciu, musí byť v rovnováhe s právom komunity na antidiskrimináciu.

223 Právo na slobodu náboženstva a viery je tiež chránené ako samostatné právo v článku 18 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z roku 1966 (ku ktorému sa pripojili všetky členské štáty Európskej únie a Rady Európy). Pozri Výbor pre ľudské práva, „Všeobecná poznámka č. 22: článok 18 (Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania)“.

224 Odvolací súd (Spojené kráľovstvo), *Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)*, [2009] EWCA Civ 1357, 12. februára 2010.

V rade prípadov týkajúcich sa samotného práva na slobodu náboženstva a viery podľa EDLP, ESLP vysvetlil, že štát sa nemôže pokúsiť stanoviť, čo predstavuje náboženstvo alebo vieru, a že tieto pojmy chránia „ateistov, agnostikov, skeptikov a nezúčastnených“, a teda chránia tých, ktorí sa rozhodnú „pridržať alebo nepridržať náboženského presvedčenia a praktizovať alebo nepraktizovať náboženstvo“. Tieto veci tiež potvrdzujú, že náboženstvo alebo viera sú v podstate osobné a subjektívne záležitosti a nemusia mať nevyhnutne súvis s presvedčením týkajúcim sa inštitúcií.²²⁵ ESLP konštatoval, že aj novšie náboženstvá, ako napríklad scientológia, majú nárok na ochranu.²²⁶

ESLP rozvinul pojem „viera“ v súvislosti s právom na vzdelanie podľa článku 2 protokolu č. 1 k EDLP, v ktorom sa uvádza, že štát musí rešpektovať právo rodičov zabezpečiť vzdelanie ich dieťaťa „v zhode s ich vlastným náboženským a filozofickým presvedčením“. ESLP konštatoval:

„V bežnom význame slovo „presvedčenie“ samé o sebe nie je synonymom slov „názory“ a „myšlienky“, ako tie, ktoré sa používajú v článku 10. .. dohovoru, ktoré zaručujú slobodu prejavu, viac je podobné pojmu „viera“ (vo francúzskom znení: „convictions“) uvedené v článku 9. .. – a označuje názory, ktoré dosahujú určitú úroveň presvedčivosti, vážnosti, súdržnosti a dôležitosti.“²²⁷

ESLP boli nedávno predložené veci týkajúce sa náboženskej slobody v rámci štátov, ktoré chcú zachovať sekularizmus a minimalizovať prípadný vplyv náboženstva na fragmentáciu ich spoločností. Kládne sa tu osobitný dôraz na deklarovaný cieľ štátu, a to zabrániť neporiadku a chrániť práva a slobody iných.

Príklad: vec *Köse a ostatní proti Turecku* sa týka obliekania zakazujúceho dievčatám v škole nosenie šatiek, v ktorom sa tvrdilo, že to predstavuje diskrimináciu na základe náboženského vyznania, pretože nosenie šatky je moslimskou náboženskou praxou.²²⁸ ESLP uznal, že pravidlá týkajúce sa obliekania sa nespájajú s otázkami

²²⁵ ESLP, *The Moscow Branch of the Salvation Army proti Rusku* (č. 72881/01), 5. októbra 2006, body 57-58; ESLP, *Metropolitan Church of Bessarabia a ostatní proti Moldavsku* (č. 45701/99), 14. decembra 2001, body 114; ESLP, *Hasan a Chaush proti Bulharsku* [veľký senát] (č. 30985/96), 26. októbra 2000, body 62 a 78.

²²⁶ ESLP, *Scientologická cirkev v Moskve proti Rusku* (č. 18147/02), 5. apríla 2007.

²²⁷ ESLP, *Campbell a Cosans proti Spojenému kráľovstvu* (č. 7511/76 a č. 7743/76), 25. februára 1982, body 36.

²²⁸ ESLP, *Köse a ostatní proti Turecku* (rozh.) (č. 26625/02), 24. januára 2006.

príslušnosti k určitému náboženstvu, ale boli skôr určené na zachovanie neutrality a sekularizmu v školách, čo na druhej strane zabráni neporiadku, ako aj ochráni práva iných na nezasahovanie do ich vlastného náboženského presvedčenia. Táto sťažnosť sa preto považovala za zjavne nepodloženú a neprípustnú. Podobný prístup bol prijatý vo veci, ktorá sa týkala kódexu obliekania učiteľov.²²⁹

4.9. Jazyk

Potrebné je poznamenať, že tak Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín z roku 1995²³⁰ (ratifikovaný 39 členskými štátmi), ako aj Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov z roku 1992²³¹ (ratifikovaná 24 členskými štátmi) ukladajú špecifické povinnosti štátom v súvislosti s používaním menšinových jazykov. V žiadnom z dokumentov však nie je vymedzený význam pojmu „jazyk“. V článku 6 ods. 3 EDLP sa výslovne uvádzajú určité záruky v rámci trestného konania tak, že každý má právo, aby sa mu obvinenia proti nemu oznámili v jazyku, ktorému rozumie, ako aj právo na tlmočníka, ak nerozumie alebo nehovorí jazykom používaným na súde.

Jazyk samotný sa neuvádza v antidiskriminačných smerniciach ako samostatný chránený dôvod, aj keď v EDLP sa uvádza. Napriek tomu môže byť chránený podľa smernice o rasovej rovnosti, pokiaľ sa môže spájať s rasou alebo etnickým pôvodom a na základe tohto dôvodu ho tiež môže posudzovať ESLP. Jazyk bol taktiež chránený ESD na základe dôvodu štátnej príslušnosti v rámci práva o voľnom pohybe osôb.²³²

Ústredný prípad zahŕňajúci jazyk, ktorý bol predložený ESLP, sa týkal oblasti vzdelávania.

Príklad: vo veci týkajúcej sa *belgického lingvistického prípadu* sa združenie rodičov sťažovalo, že vnútroštátne právo týkajúce sa poskytovania vzdelávania bolo diskriminačné na základe jazyka.²³³ So zreteľom na francúzsky a holandsky

229 ESLP, *Dahlab proti Švajčiarsku* (rozh.) (č. 42393/98), 15. februára 2001.

230 CETS č.: 157.

231 CETS č.: 148.

232 ESD, *Groener proti Minister for Education a the City of Dublin Vocational Educational Committee*, vec C-379/87 [1989] Zb. 3967, 28. novembra 1989.

233 ESLP, *Prípad „týkajúci sa niektorých aspektov právnych predpisov o používaní jazykov vo vzdelávaní v Belgicku“ (Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“) proti Belgicku* (č. 1474/62 a ostatné), 23. júla 1968.

hovoriace komunity v Belgicku vnútroštátne právo stanovovalo, že štátom poskytované alebo dotované zabezpečenie vzdelávania bude poskytované buď vo francúzštine, alebo holandčine v závislosti od toho, či sa región považoval za francúzsky alebo holandský. Rodičia francúzsky hovoriacich detí žijúcich v holandsky hovoriacom regióne sa sťažovali, že to bránilo alebo výrazne sťažovalo, aby ich deti mohli byť vzdelávané vo francúzštine. ESLP konštatoval, že hoci dochádzalo k rozdielu v zaobchádzaní, bolo to odôvodnené. Rozhodnutie bolo založené na úvahe, že regióny sú prevažne jednojazyčné. Rozdiel v zaobchádzaní je teda odôvodnený, pretože by nebolo realizovateľné, aby výučba bola dostupná v oboch jazykoch. Okrem toho rodinám v holandsky hovoriacich regiónoch nebolo zakázané využívať súkromné vzdelávanie vo francúzštine.

Ďalšie vysvetlenie ako jazyk ako chránený dôvod funguje v praxi, je možné čerpať z dvoch prípadov, o ktorých rozhodoval Výbor OSN pre ľudské práva (HRC) zodpovedný za výklad a monitorovanie dodržiavania Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ku ktorému sa pripojili všetky členské štáty EÚ).

Príklad: vo veci *Diergaardt proti Namíbia* navrhovatelia patrili k menšinovej skupine európskeho pôvodu, ktorá predtým požívala politickú autonómiu a teraz patrí do štátu Namíbia.²³⁴ V tejto komunite sa ako jazyk používala afrikánčina. Navrhovatelia sa sťažovali, že počas súdneho konania boli povinní používať angličtinu a nie svoj materinský jazyk. Sťažovali sa aj na štátnu politiku odmietania odpovedať v afrikánčine na akúkoľvek písomnú alebo ústnu komunikáciu zo strany žiadateľov napriek tomu, že by tak boli schopní urobiť. Výbor OSN pre ľudské práva (HRC) konštatoval, že nedošlo k porušeniu práva na spravodlivý proces, pretože navrhovatelia nevedeli preukázať, že boli negatívne ovplyvnení používaním angličtiny v priebehu súdneho konania. Z toho vyplýva, že právo na tlmočníka v priebehu súdneho konania sa nevzťahuje na situácie, keď jazyk jednoducho nie je materinským jazykom údajnej obeť. Ale pôjde o situácie, kedy obeť nie je schopná dostatočne rozumieť alebo komunikovať v tomto jazyku. HRC zároveň konštatoval, že oficiálna politika štátu založená na odmietaní komunikácie v inom než úradnom jazyku (angličtina) predstavovala porušenie práva na rovnosť pred zákonom na základe jazyka. Aj keď štát si môže zvoliť svoj úradný jazyk, musí umožniť úradníkom reagovať v iných jazykoch, ak sú toho schopní.

234 HRC, *Diergaardt a ostatní proti Namíbi*, oznámenie č. 760/1997, 6. septembra 2000.

4.10. Sociálny pôvod, rod a majetok

Tieto tri dôvody možno považovať za vzájomne prepojené, pretože sa vzťahujú na postavenie prisudzované osobe na základe zdedenej sociálnej, hospodárskej alebo biologickej charakteristiky²³⁵. Môžu byť tiež ako také vo vzájomnom vzťahu s rasou a etnickým pôvodom. Okrem „rodu“ ako dôvodu bolo ESLP predložených len zopár, ak vôbec, vecí, ktoré sa týkali týchto dôvodov.

Príklad: vo veci *Mazurek proti Francúzsko* sa navrhovateľ, ktorý sa narodil mimo manželstva, sťažoval, že vnútroštátne právo mu bránilo (ako „nezákonnému“ dieťaťu) dediť viac ako štvrtinu majetku jeho matky.²³⁶ ESLP konštatoval, že tento rozdiel v zaobchádzaní len na základe skutočnosti, že sa narodil mimo manželstva by mohol byť odôvodnený len na základe obzvlášť „závažných dôvodov“. Aj keď zachovanie tradičnej rodiny je legitímnym cieľom, nemožno ho dosiahnuť trestaním dieťaťa, ktoré nemá žiadnu kontrolu nad okolnosťami svojho narodenia.

Príklad: vo veci *Chassagnou a ostatní proti Francúzsko* sa navrhovatelia sťažovali, že im nebolo dovolené použiť ich pozemok v súlade s ich želaním.²³⁷ Zákony v určitých regiónoch krajiny ukladali menším majiteľom pozemkov, aby previedli poľovnícke práva vzťahujúce sa na ich pozemok na verejnú oblasť, pričom vlastníci veľkého pozemku nemali takúto povinnosť a mohli využívať svoj pozemok podľa svojho želania. Navrhovatelia chceli zakázať poľovníctvo na svojom pozemku a použiť ho na ochranu voľne žijúcich živočíchov. ESLP konštatoval, že to predstavovalo diskrimináciu na základe majetku.

Sociálny pôvod, rod a majetok ako dôvody sa uvádzajú aj v článku 2 ods. 2 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966. Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva zodpovedný za monitorovanie a výklad zmluvy rozšíril ich význam vo svojej všeobecnej poznámke č. 20.

²³⁵ Sociálny pôvod, rod a majetok sa ako dôvody uvádzajú v článku 2 ods. 2 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966 (ktorého zmluvnou stranou sú všetky členské štáty EÚ). Pozri Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, „Všeobecná poznámka 20, Zákaz diskriminácie v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (Non-Discrimination in Economic, Social and Cultural Rights)“ Dok. OSN E/C.12/GC/20, 10. júna 2009, ods. 24-26, 35.

²³⁶ ESLP, *Mazurek proti Francúzsku* (č. 34406/97), 1. februára 2000.

²³⁷ ESLP, *Chassagnou a ostatní proti Francúzsku* (č. 25088/94), 29. apríla 1999.

Podľa výboru sú postavenia v rámci „sociálneho pôvodu“, „rodu“ a „majetku“ vzájomne prepojené. Sociálny pôvod „sa týka zdedeného sociálneho postavenia osoby“. Môže sa vzťahovať na postavenie získané na základe narodenia do určitej spoločenskej triedy alebo komunity (napríklad na základe etnického pôvodu, náboženstva alebo ideológie), alebo môže vyplývať zo sociálnej situácie osoby, ako napríklad chudoba a bezdomovstvo. Okrem toho rod ako dôvod sa môže vzťahovať na postavenie osoby, ktorá sa narodila mimo manželstva alebo bola adoptovaná. Majetok ako dôvod sa môže vzťahovať na postavenie vo vzťahu k pozemku (napríklad nájomca, vlastník alebo nelegálny užívateľ) alebo vo vzťahu k inému majetku.²³⁸

4.11. Politické alebo iné zmýšľanie

EDLP výslovne uvádza „politické alebo iné zmýšľanie“ ako chránený dôvod, hoci sa tieto neuvádzajú medzi dôvodmi chránenými antidiskriminačnými smernicami EÚ. ESLP zriedkavo rozhodoval o tomto dôvode. Ako iné oblasti EDLP aj „politické alebo iné zmýšľanie“ je chránené vo svojej podstate na základe práva na slobodu prejavu podľa článku 10 a z judikatúry v tejto oblasti možno získať informácie o tom, čo môže spadať do pôsobnosti tohto dôvodu. Prakticky by sa mohlo zdať, že ak sa údajná obeť domnieva, že došlo k rozdielnemu zaobchádzaniu na tomto základe, je pravdepodobnejšie, že ESLP bude posudzovať jednoducho sťažnosť podľa článku 10.

Vo všeobecnej rovine ESLP konštatoval vo veci *Handyside proti Spojené kráľovstvo*, že právo na slobodu prejavu bude chrániť nielen „informácie“ alebo „myšlienky“, ktoré sú prijímané priaznivo alebo sa považujú za neurážlivé alebo indiferentné, ale aj tie, ktoré sú urážlivé, šokujúce alebo znepokojujúce pre štát alebo časť populácie.²³⁹ Aj keď v tejto oblasti existuje rozsiahla judikatúra, v tomto oddiele sa bude skutočnosť, ako sa môže politickému zmýšľaniu dostať väčšej ochrany ako iným typom zmýšľaní, ilustrovať len na dvoch prípadoch.

Príklad: vo veci *Steel a Morris proti Spojené kráľovstvo* navrhovatelia boli aktivisti, ktorí distribuovali letáky obsahujúce nepravdivé tvrdenia o spoločnosti McDonalds.²⁴⁰ Navrhovatelia boli žalovaní za ohováranie pred vnútroštátnymi

²³⁸ Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, „Všeobecná poznámka 20, Zákaz diskriminácie v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (Non-Discrimination in Economic, Social and Cultural Rights)“ Dok. OSN E/C.12/GC/20, 10. júna 2009, ods. 24-26, 35.

²³⁹ ESLP, *Handyside proti Spojenému kráľovstvu* (č. 5493/72), 7. decembra 1976.

²⁴⁰ ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu* (č. 68416/01), 15. februára 2005.

súdmi a bolo im nariadené zaplatiť škodu. ESLP konštatoval, že žaloba za ohováranie predstavuje zásah do slobody prejavu, ale že slúžila legitímnemu účelu ochrany povesti osôb. Tiež však uviedol, že sloboda prejavu vo veciach verejného záujmu si zaslúži silnú ochranu, a vzhľadom na to, že McDonalds je vplyvná korporácia, ktorá nepreukázala, že by utrpela ujmu v dôsledku distribúcie niekoľkých tisícov letákov, a že náhrada škody boli pomerne vysoká v porovnaní s príjmom navrhovateľov, zásah do slobody prejavu sťažovateľov bol neprimeraný.

Príklad: vec *Castells proti Španielsko* sa týkala poslanca, ktorý bol stíhaný za „urážku“ vlády po kritike nečinnosti vlády pri riešení teroristických činov v Bas-kicku.²⁴¹ ESLP zdôraznil význam slobody prejavu v politických súvislostiach, a to najmä vzhľadom na jeho dôležitú úlohu v riadne fungujúcej demokratickej spoločnosti. V tejto súvislosti ESLP konštatoval, že akýkoľvek zásah by si vyžadoval „čo najpodrobnejšie preskúmanie“.

4.12. „Iné postavenie“

Ako vidno z uvedeného, ESLP ustanovil niekoľko dôvodov v rámci kategórie „iné postavenie“, z ktorých viaceré sa zhodujú s dôvodmi ustanovenými v práve EÚ, napríklad sexuálna orientácia, vek a zdravotné postihnutie.

Okrem zdravotného postihnutia, veku a sexuálnej orientácie ESLP uznal tiež, že v rámci kategórie „iné postavenie“ sú chránené tieto charakteristiky: otcovstvo,²⁴² rodinný stav,²⁴³ členstvo v organizácii,²⁴⁴ vojenská hodnosť,²⁴⁵ rodičovstvo dieťaťa narodeného mimo manželstva,²⁴⁶ miesto bydliska.²⁴⁷

Príklad: vec *Petrov proti Bulharsko* sa týkala praxe vo väzení, v rámci ktorej väzni mohli dvakrát do mesiaca telefonovať s manželskými partnermi.

²⁴¹ ESLP, *Castells proti Španielsku* (č. 11798/85), 23. apríla 1992.

²⁴² ESLP, *Weller proti Maďarsku* (č. 44399/05), 31. marca 2009.

²⁴³ ESLP, *Petrov proti Bulharsku* (č. 15197/02), 22. mája 2008.

²⁴⁴ ESLP, *Danilenkov a ostatní proti Rusku* (č. 67336/01), 30. júla 2009 (odborový zväz); ESLP, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Taliansku* (č. 2) (č. 26740/02), 31. mája 2007 (slobodomurári).

²⁴⁵ ESLP, *Engel a ostatní proti Holandsku* (č. 5100/71, č. 5101/71, č. 5102/71, č. 5354/72 a č. 5370/72), 8. júna 1976.

²⁴⁶ ESLP, *Sommerfeld proti Nemecku* [veľký senát] (č. 31871/96), 8. júla 2003; ESLP, *Sahin proti Nemecku* [veľký senát] (č. 30943/96), 8. júla 2003.

²⁴⁷ ESLP, *Carson a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* [veľký senát] (č. 42184/05), 16. marca 2010.

Navrhovateľ žil so svojou partnerkou štyri roky a mal s ňou dieťa pred svojím uväznením. ESLP konštatoval, že aj keď manželstvo má zvláštne postavenie, tak pre účely pravidiel týkajúcich sa komunikácie cez telefón bol navrhovateľ, ktorý si vytvoril rodinu so stabilnou partnerkou, v situácii porovnateľnej so situáciou manželských párov. ESLP konštatoval, že „[a]j, keď sa zmluvným štátom môže ponechať určité právo rozhodnúť podľa vlastného uváženia pri rozdielnom zaobchádzaní s manželskými a nemanželskými párami v takých oblastiach, ako napríklad dane, sociálne zabezpečenie alebo sociálna politika... nie je úplne zrejmé, prečo sa má so zosobášenými a nezosobášenými partnermi, ktorí majú stabilný rodinný život zaobchádzať rozdielne, pokiaľ ide o možnosť udržiavať kontakt po telefóne, kým je jeden z nich vo väzbe. Na základe toho ESLP konštatoval, že diskriminácia bola neodôvodnená.

Hlavné body

- Podľa smerníc EÚ o antidiskriminácii chránené dôvody sa výslovne viažu na: pohlavie, rasový alebo etnický pôvod, vek, zdravotné postihnutie, náboženstvo alebo vieru a sexuálnu orientáciu. Podľa EDLP sú chránené dôvody otvorené a budú závisieť od konkrétnych skutkových okolností prípadov.
- Podľa práva EÚ pohlavie môže v obmedzenej miere zahŕňať rodovú identitu za účelom ochrany osôb, ktoré chcú podstúpiť alebo podstúpili chirurgickú zmenu pohlavia. Rodová identita bola taktiež skúmaná ESLP.
- Znaky, ako farba pleti, pôvod, národnosť, jazyk alebo náboženstvo patria do chráneného dôvodu rasy alebo etnického pôvodu podľa EDLP, ale objasnenie skutočného rozsahu tohto dôvodu chráneného podľa práva EÚ sa ešte stále očakáva prostredníctvom judikatúry ESD.
- Diskriminácia na základe štátnej príslušnosti sa uvádza ako chránený dôvod podľa EDLP. Diskriminácia na základe štátnej príslušnosti je v práve EÚ zakázaná iba v rámci zákona o voľnom pohybe osôb.
- Pojem „náboženstvo“ by sa mal interpretovať pomerne široko a nemal by sa obmedzovať len na organizované alebo ustálené tradičné náboženstvá.
- Aj v prípadoch, keď mohlo dôjsť k diskriminácii, ESLP často skúma sťažnosti len na základe samostatných článkov EDLP. Môže to zmenšiť potrebu preukázať rozdielne zaobchádzanie alebo najst komparátora.

Ďalšie informácie

Boza Martinez, „Un paso más contra la discriminación por razón de nacionalidad“, 7 *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional* (2005).

Breen, *Age Discrimination and Children's Rights: Ensuring Equality and Acknowledging Difference* (Leiden, Martinus Nijhoff, 2006).

Bribosia, „Aménager la diversité : le droit de l'égalité face à la pluralité religieuse“, 78 *Revue trimestrielle des droits de l'homme* (2009), s. 319-373.

Cano Palomares, „La protección de los derechos de las minorías sexuales por el Tribunal Europeo de Derechos Humanos en Orientación sexual e identidad de género. Los derechos menos entendidos“ (Barcelona, Human Rights Institute of Catalonia, 2007), s. 35-57.

Demaret, „L'adoption homosexuelle à l'épreuve du principe d'égalité : l'arrêt E.B. contre France“, 6343128 *Journal des tribunaux* (2009), s. 145-149.

Evans, *Manual on the wearing of religious symbols in public areas* (Štrasburg, Rada Európy, 2009).

Flauss, „L'interdiction des minarets devant la Cour européenne des droits de l'homme: petit exercice de simulation contentieuse“, 8 *Recueil Dalloz* (2010), s. 452-455.

Interights, *Non-Discrimination in International Law* (London, Interights, 2005), kapitola 5.

Johnson, „An essentially private manifestation of human personality: constructions of homosexuality in the European Court of Human Rights“, 10.1 *Human Rights Law Review* (2010) s. 67-97.

Kastanas, „La protection des personnes appartenant à des minorités dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, v Auer, Flückiger, Hottelier (eds.), *Les droits de l'homme et la Constitution: études en l'honneur du Professeur Giorgio Malinverni* (Ženeva/Zürich/Bazilej, Schulthess 2007), s. 197-218.

Landau and Beigbeder, „From ILO Standards to EU Law: The Case of Equality Between Men and Women at Work“, 21.1 *European Journal of International Law* (2008) s. 264-267.

Laskowski, „Der Streit um das Kopftuch geht weiter, Warum das Diskriminierungsverbot nach nationalem und europäischem Recht immer bedeutsamer wird“, *Kritische Justiz* (2003) s. 420-444.

Lawson, „The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities: new era or false dawn?“, 34 *Syracuse Journal of International Law and Commerce* (2007) 563.

MacKay, „The United Nations Convention on the rights of persons with disabilities“, 34 *Syracuse Journal of International Law and Commerce* (2007) 323.

Pettiti, „L'égalité entre époux“, v Krenc, Puéchavy (eds.). *Le droit de la famille à l'épreuve de la Convention européenne des droits de l'homme: actes du colloque organisé le 4 mai 2007*, Institut des droits de l'homme du Barreau de Bruxelles et l'Institut des droits de l'homme du Barreau de Paris (Brusel, Bruylant/Nemesis, 2008), s. 29-46.

Presno Linera, „La consolidación europea del derecho a no ser discriminado por motivos de orientación sexual en la aplicación de disposiciones nacionales“, 1 *Repertorio Aranzadi del Tribunal Constitucional* (2008).

Rudyk, „A Rising Tide: the transformation of sex discrimination into gender discrimination and its impact on law enforcement“, 14.2 *International Journal of Human Rights* (2010) s. 189-214.

Shuibne, „Article 13 EC and Non-Discrimination on Grounds of Nationality: Missing or in Action?“, v Costello a Barry (eds.) *Equality in Diversity: The New Equality Directives* (Irish Centre for European Law, 2003).

Thürer a Dold, „Rassismus und Rule of Law/ Erstmalige Verurteilung wegen Rassendiskriminierung durch den EGMR? Gleichzeitige Besprechung des Urteils vom 26. Februar 2004 – Nachova u. a. gegen Bulgarien“, *Europäische Grundrechte-Zeitschrift* (2005) s. 1-12.

Tulkens, „Droits de l'homme, droits des femmes : les requérantes devant la Cour européenne des Droits de l'Homme“, v Caflich (a kol.), *Liber amicorum Luzius Wildhaber: human rights, Strasbourg views = Droits de l'homme, regards de Strasbourg* (Kehl/Strasbourg, Arlington, Va., N.P. Engel, 2007), s. 423-445.

5

Problematika dôkazov v antidiskriminačnom práve

5.1. Úvod

Diskriminácia sa obvykle neprejavuje otvoreným a ľahko identifikovateľným spôsobom. Dokázanie priamej diskriminácie je často ťažké, aj keď rozdielne zaobchádzanie je a priori „otvorene“ založené na charakteristike obeť. Ako bolo uvedené v kapitole 2, dôvod rozdielneho zaobchádzania často nebýva vyjadrený alebo sa povrchno spája s iným faktorom (napríklad dávky podmienené tým, aby osoba bola na dôchodku, čo sa spája s vekom ako chráneným dôvodom). V tomto zmysle prípady, keď osoby otvorene deklarujú, že zakladajú rozdielne zaobchádzanie na jednom z chránených dôvodov, sú pomerne zriedkavé. Výnimkou môže byť vec *Feryn*, keď majiteľ podniku v Belgicku vyhlásil prostredníctvom inzerátu a ústne, že do zamestnania v jeho podniku nebudú prijímaní „pristahovalci“.²⁴⁸ ESD konštatoval, že to bol jasný prípad priamej diskriminácie na základe rasy alebo etnického pôvodu. Páchatelia však nie vždy deklarujú, že s niekým zaobchádzajú menej priaznivo ako s ostatnými, ani nevedú dôvod, prečo tak robia. Žena nemusí byť prijatá do zamestnania a môže sa vyhlásiť, že jednoducho bola „menej kvalifikovaná“ ako mužský kandidát, ktorému bolo zamestnanie ponúknuté. V tejto situácii môže byť pre obeť ťažké preukázať, že bola priamo diskriminovaná na základe svojho pohlavia.

Na riešenie ťažkostí dokazovania, že sa rozdielne zaobchádzanie zakladá na chránenom dôvode, európske antidiskriminačné právo umožňuje rozdelenie dôkazného bremena. V súlade s tým pokiaľ navrhovateľ preukáže skutočnosti,

²⁴⁸ ESD, *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti. Firma Feryn NV*, vec C-54/07 [2008] Zb. I-5187, 10. júla 2008.

z ktorých možno predpokladať, že mohlo dôjsť k diskriminácii, presúva sa dôkazné bremeno na páchatela a je potom na ňom, aby preukázal opak. Tento posun, pokiaľ ide o dôkazné bremeno je obzvlášť užitočný v sťažnostiach na nepriamu diskrimináciu, keď je potrebné preukázať, že konkrétne pravidlá alebo postupy majú neprímeraný dopad na určitú skupinu. Na vznesenie domnienky o nepriamej diskriminácii môže byť potrebné, aby navrhovateľ vychádzal zo štatistických údajov, ktoré potvrdzujú všeobecné modely rozdielneho zaobchádzania. Niektoré vnútroštátne jurisdikcie tiež uznávajú dôkazy získané prostredníctvom „testovania situácie“.

5.2. Rozdelenie dôkazného bremena

Keď osoba podáva sťažnosť, je obvyklé, že rozhodovaciemu orgánu poskytnú dôkazy o tom, že došlo k diskriminácii. Môže však dôjsť k tomu, že bude obzvlášť ťažké preukázať, že rozdielne zaobchádzanie bolo spôsobené na základe konkrétnej chránenej charakteristiky. Je to spôsobené tým, že motív rozdielneho zaobchádzania často existuje len v mysli páchatela. Na základe toho sťažnosti týkajúce sa diskriminácie bývajú najčastejšie založené na objektívnych domnienkach týkajúcich sa daného pravidla alebo postupu. Inak povedané, súd musí byť presvedčený o tom, že jediným odôvodneným vysvetlením rozdielneho zaobchádzania je chránená charakteristika obeť, ako napríklad pohlavie alebo rasa. Táto zásada sa rovnako vzťahuje na prípady priamej alebo nepriamej diskriminácie.

Keďže údajný páchatel má informácie potrebné na dokázanie sťažnosti, antidiskriminačné právo povoľuje, aby sa dôkazné bremeno rozdelilo s údajným páchatelom. Zásada rozdelenia dôkazného bremena je zakotvená v práve EÚ aj v EDLP.²⁴⁹

Rozdelenie dôkazného bremena: navrhovateľ musí predložiť dostatočné dôkazy naznačujúce, že mohlo dôjsť k diskriminačnému zaobchádzaniu. Povedie to k domnienke o existencii diskriminácie, ktorú musí údajný páchatel vyvrátiť.

Vysvetlené je to v judikatúre ESLP, v ktorej sa spolu s ďalšími regionálnymi a globálnymi mechanizmami na ochranu ľudských práv prijala zásada rozdelenia dôkazného bremena všeobecnejšie v súvislosti s dokazovaním tvrdení o porušení ľudských práv. Praxou ESLP je nahliadať na dôkaz ako na celok, bez ohľadu

²⁴⁹ Okrem vecí uvedených ďalej, pozri smernicu o rasovej rovnosti (článok 8), smernicu o rovnakom zaobchádzaní v zamestnaní (článok 10), smernicu o rodovej rovnosti (prepracované znenie) (článok 19), smernicu o rovnakom zaobchádzaní s mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám (článok 9). Pozri tiež judikatúru Európskeho výboru pre sociálne práva: *SUD Travail Affaires Sociales proti Francúzsku* (sťažnosť č. 24/2004), 8. novembra 2005 a *Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bulharsku* (sťažnosť č. 41/2007), 3. júna 2008.

na skutočnosť, že často to býva štát, ktorý má kontrolu nad informáciami potrebnými na dokázanie sťažnosti. Na základe toho, ak sa skutočnosti prezentované navrhovateľom zdajú byť dôveryhodné a v súlade s dostupnými dôkazmi, ESLP ich bude akceptovať ako dokázané, pokiaľ štát nemôže ponúknuť presvedčivé alternatívne vysvetlenie. Podľa vlastných slov akceptuje ESLP ako fakty tie tvrdenia, ktoré sú:

„podporené slobodným vyhodnotením všetkých dôkazov vrátane takých záverov, ktoré môžu vyplynúť zo skutkového stavu a predložených dôkazov strán konania. ... [D]ôkazy môžu vyplynúť z koexistencie dostatočne silných, jasných a zhodných domnienok alebo podobných nevyvrátiteľných predpokladov skutočností. Okrem toho úroveň presvedčivosti potrebná na dosiahnutie určitého záveru a v tejto súvislosti na rozdelenie dôkazného bremena v skutočnosti závisí od špecifickosti skutkového stavu, charakteru údajného tvrdenia a práva podľa EDLP ktorého sa to týka.“²⁵⁰

Príklad: vo veci *Timišev proti Rusku* navrhovateľ tvrdil, že mu bolo zabránené, aby prešiel z kontrolného stanovišťa do konkrétneho regiónu na základe jeho čečenského etnického pôvodu.²⁵¹ ESLP konštatoval, že táto skutočnosť bola potvrdená úradnými dokladmi, v ktorých je uvedená existencia politiky obmedzujúcej pohyb etnických Čečenov. Vysvetlenie štátu nebolo presvedčivé na základe nesúladu v jeho tvrdení, že obeť odišla dobrovoľne potom, ako jej nebolo umožnené prednostné vybavenie v rade čakajúcich. ESLP preto uznal tvrdenie navrhovateľa, že bol diskriminovaný na základe svojho etnického pôvodu.

Príklad: vo veci *Brunnhofer* navrhovateľka tvrdila, že bola vystavená diskriminácii na základe pohlavia, pretože mala nižšiu mzdu ako jej kolega, ktorý bol zaradený v tej istej platovej triede.²⁵² ESD uviedol, že navrhovateľka mala najprv dokázať, že dostávala nižšiu mzdu ako jej kolega a potom, že vykonávala prácu rovnakej hodnoty. To by postačovalo na vyslovenie domnienky, že rozdielne zaobchádzanie možno vysvetliť len na základe pohlavia. Potom by zamestnávateľ musel túto domnienku vyvrátiť.

²⁵⁰ ESLP, *Nachova a ostatní proti Bulharsku* [veľký senát] (č. 43577/98 a č. 43579/98), 6. júla 2005, bod 147. Toto sa opakuje vo veci ESLP, *Timišev proti Rusku* (č. 55762/00 a č. 55974/00), 13. decembra 2005, bod 39 a ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007, bod 178.

²⁵¹ ESLP, *Timišev proti Rusku* (č. 55762/00 a č. 55974/00), 13. decembra 2005, body 40-44.

²⁵² ESD, *Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG*, vec C-381/99 [2001] EC Zb. I-4961, 26. júna 2001, body 51-62.

Je potrebné mať na pamäti dve veci. Po prvé, vnútroštátne právo bude určovať, aký druh dôkazov je pred vnútroštátnymi orgánmi prípustný a vnútroštátne právo môže byť prísnejšie ako pravidlá, ktoré uplatňujú ESLP alebo ESD. Po druhé, pravidlo výmeny dôkazného bremena sa obvykle neuplatňuje v trestnoprávných veciach, kde štát vedie žalobu voči páchateľovi rasovo motivovaného trestného činu, známeho inak aj ako „trestný čin z nenávisti“. Je to čiastočne preto, že na preukázanie trestnej zodpovednosti je potrebná väčšia dôkazná norma, a čiastočne preto, že by bolo problematické vyžadovať od páchateľa, aby dokázal, že nemal rasovo orientovaný motív, pretože je to úplne subjektívne.²⁵³

Údajný páchateľ môže vyvrátiť domnienku dvoma spôsobmi. Môže buď dokázať, že navrhovateľ skutočnosti nie je v podobnej alebo porovnateľnej situácii ako jeho „komparátor“, ako sa uvádza v kapitole 2.2.2, alebo že rozdielne zaobchádzanie nie je založené na chránenom dôvode, ale na iných objektívnych rozdieloch, ako sa uvádza v kapitole 2.6. Ak páchateľ nevyvráti domnienku súdu, bude musieť obhájiť rozdielne zaobchádzanie tým, že preukáže, že je to objektívne odôvodnené a primerané opatrenie.

Príklad: v už uvedenej veci *Brunnhofer* ESD ponúkol usmernenie, ako zamestnávateľ môže vyvrátiť domnienku diskriminácie. Po prvé, preukázaním, že zamestnankyne a zamestnanci nie sú v skutočnosti v porovnateľnej situácii, pretože vykonávajú prácu, ktorá nemá rovnakú hodnotu. Môže k tomu dôjsť vtedy, keď sú s ich pracovnými miestami spojené povinnosti značne rozdielnej povahy. Po druhé, preukázaním, že rozdiel v platoch možno vysvetliť objektívnymi faktormi, ktoré nesúvisia s pohlavím. Môže ísť napríklad o prípad, keď je príjem zamestnanca vyšší z dôvodu cestovných náhrad vyplácaných v dôsledku toho, že zamestnanec musí precestovať veľkú vzdialenosť a počas pracovného týždňa býva v hoteli.

Príklad: v uvedenom prípade *Feryn*, ESD konštatoval, že inzeráty a vyhlásenia páchateľa viedli k domnienke priamej diskriminácie. ESD však tiež uviedol, že údajný páchateľ by mohol vyvrátiť túto domnienku, keby preukázal, že v rámci postupu pri nábore zamestnancov v skutočnosti nezaobchádza s nebelochmi inak – napríklad preukázaním, že bežne prijíma do zamestnania zamestnancov, ktorí nie sú bieli.

253 Pre prístup ESLP k výmene dôkazného bremena v súvislosti s rasovo motivovaným násilím pozri ESLP, *Nachova a ostatní proti Bulharsku* [veľký senát] (č. 43577/98 a č. 43579/98), 6. júla 2005, body 144-159. V právnych predpisoch EÚ sa uplatňovanie výmeny dôkazného bremena nevyžaduje v kontexte trestného práva.

5.2.1. Faktory, ktoré nie je potrebné dokazovať

Určité aspekty skutkovej podstaty, ktoré často sprevádzajú príklady diskriminácie, ako je existencia predsudkov alebo úmysel diskriminovať, nie sú v skutočnosti pri určovaní, či je právny test na diskrimináciu splnený, rozhodujúce. V prípade diskriminácie sa musí jednoducho preukázať existencia neodôvodneného rozdielneho zaobchádzania na základe zakázaných dôvodov. To znamená, že na dokázanie sťažnosti nie je potrebné preukázať niekoľko doplnkových faktov sprevádzajúcich situácie diskriminácie.

Po prvé, nie je potrebné dokázať, že páchatel' je motivovaný predsudkami – na dokázanie diskriminácie na základe rasy alebo pohlavia teda nie je potrebné preukázať, že páchatel' má „rasistické“ alebo „sexistické“ názory. Vo všeobecnosti právo nemôže upravovať postoje jednotlivcov, pretože tie sú úplne ich internou záležitosťou. Môže skôr len upravovať činnosti, prostredníctvom ktorých sa tieto postoje môžu prejavovať.

Príklad: vo veci *Feryn* majiteľ podniku uviedol, že uplatnil toto pravidlo, pretože jeho zákazníci (a nie on sám) chceli, aby prácu vykonávali len bieli Belgičania. ESD to pri rozhodovaní, či došlo k diskriminácii nepovažoval za dôležité. Obvykle nie je potrebné preukázať diskriminačný motív, pokiaľ nejde o dokázanie spáchania „trestného činu z nenávisťi“, keďže trestné právo má vyššie hranice, čo sa týka dôkazov.

Po druhé, nie je potrebné preukázať, že cieľom daného pravidla alebo postupu je rozdielne zaobchádzanie. To znamená, že dokonca aj v prípade, keď verejný orgán alebo súkromná osoba môžu poukázať na dobre mienený postup alebo postup v dobrej viere a ak je jeho účinok taký, že tento postup diskriminuje určitú skupinu, bude to predstavovať diskrimináciu.

Príklad: v uvedenej veci *D.H. a ostatní proti Česká republika* vláda tvrdila, že systém „osobitných“ škôl zriadila na pomoc pri vzdelávaní rómskych detí prekonávaním jazykových problémov a na nápravu nedostatočnej predškolskej prípravy.²⁵⁴ ESLP však konštatoval, že bolo irelevantné, či príslušná politika bola zameraná na rómske deti. Na preukázanie diskriminácie bolo potrebné preu-

254 ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [veľký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007, bod 79.

kázať, že rómske deti boli neprimerane a negatívne ovplyvnené v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom a nie že existoval úmysel diskriminovať ich.²⁵⁵

Po tretie, pokiaľ ide o rasovú diskrimináciu, ESD konštatoval, že nie je potrebné dokazovať, že skutočne existuje identifikovateľná obeť a podľa všetkého sa to dá rovnako použiť na ostatné dôvody diskriminácie za podobných okolností. Zatiaľ čo podľa práva EÚ nemusí existovať požiadavka identifikovateľnej obeť, v prípade ESLP to neplatí, kde by takáto sťažnosť nespĺňala kritériá prijateľnosti podľa článku 34 EDLP.

Príklad: vo veci *Feryn* nebolo možné preukázať, že sa niekto uchádzal o zamestnanie a jeho žiadosť bola zamietnutá a nebolo možné nájsť niekoho, kto sa na základe inzerátu rozhodol neuchádzať o zamestnanie. Inými slovami, neexistovala „identifikovateľná“ obeť a vec bola postúpená belgickému orgánu pre rovnosť. ESD konštatoval, že nebolo nutné identifikovať niekoho, kto bol diskriminovaný, pretože zo znenia inzerátu bolo jasné, že „osoby, ktoré neboli belochmi“ boli odrádzané od toho, aby podali žiadosť o zamestnanie, pretože vopred vedeli, že nemohli byť úspešné. Podľa toho by bolo možné dokázať, že právny predpis alebo politika boli diskriminačné, bez potreby ukázať skutočnú obeť.

Príklad: v prípadoch „testovania situácie“ (uvedených ďalej v texte) sa osoby často zúčastňujú na danej situácii s vedomím alebo s očakávaním, že sa s nimi bude zaobchádzať nepriaznivo. Hlavným cieľom testovania, nie je získať skutočný prístup k danej službe, ale získať dôkazy. To znamená, že tieto osoby nie sú „obeťami“ v tradičnom slova zmysle. Majú skôr záujem o zabezpečenie presadenia práva a nie o získanie náhrady za škodu, ktorú utrpeli. Vo veci predloženej vo Švédsku, v ktorej skupina študentov práva uskutočnila testovania situácie v nočných kluboch a reštauráciách, dospel Najvyšší súd k záveru, že tí, ktorí sa zúčastnili na testovaní, mohli iniciovať konanie o porušení zákazu diskriminácie. Zároveň náhrada škody, ktorá im bola priznaná, mohla byť znížená, aby odrážala skutočnosť, že im nebolo odopreté nič, čo v skutočnosti ani nechceli (t. j. vstup do konkrétneho zariadenia).²⁵⁶

²⁵⁵ *Tamže*, body 175, 184.

²⁵⁶ Najvyšší súd (Švédsko), *Escape Bar and Restaurant proti ombudsmanovi proti diskriminácii na základe etnického pôvodu T-2224-07*, 1. októbra 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačný portál) agentúry FRA, vec 365-1; Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 68.

5.3. Úloha štatistických a ďalších údajov

Štatistické údaje môžu zohrávať dôležitú úlohu, môžu navrhovateľovi pomôcť podporiť domnienku o diskriminácii. Obzvlášť užitočné je to pri dokazovaní diskriminácie, pretože v týchto situáciách sú dané pravidlá a postupy na prvý pohľad neutrálne. V takom prípade je potrebné zamerať sa na účinky týchto pravidiel a postupov s cieľom ukázať, že sú neprimerane nepriaznivé pre určité skupiny osôb v porovnaní s ostatnými osobami v podobnej situácii. Predloženie štatistických údajov sa využíva spolu s prenesením dôkazného bremena. Keď z údajov napríklad vyplýva, že ženy alebo zdravotne postihnuté osoby sú obzvlášť znevýhodnené, štát musí uviesť presvedčivé alternatívne vysvetlenie údajov. ESLP to uviedol vo veci *Hoogendijk proti Holandsko*:²⁵⁷

„[S]úd sa domnieva, že v prípade, keď navrhovateľ je schopný preukázať na základe nespochybniteľných oficiálnych štatistík existenciu jasného dôkazu, že konkrétne pravidlo – hoci je sformulované neutrálne – má v skutočnosti vplyv na evidentne väčší percentuálny podiel žien než mužov, je na príslušnej vláde, aby preukázala, že je to výsledok objektivných faktorov, ktoré nesúvisia s diskrimináciou na základe pohlavia.“

Zdá sa, že pri posudzovaní štatistických dôkazov súdy nestanovili žiadne striktné požiadavky na hranice, ktoré sa musia dosiahnuť pri dokazovaní, že došlo k nepriamej diskriminácii. ESD však zdôrazňuje, že je potrebné dosiahnuť značne vysoké číslo. Zhrnutie judikatúry ESD je uvedené v stanovisku generálneho advokáta Légera vo veci *Nolte*, kde sa v súvislosti s diskrimináciou na základe pohlavia uvádza:

„[A]by sa opatrenie mohlo považovať za diskriminačné, musí ovplyvniť, ďaleko väčší počet žien ako mužov‘ [Rinner-Kuhn²⁵⁸] alebo ‚podstatne menší percentuálny podiel mužov než žien‘ [Nimz,²⁵⁹ Kowalska²⁶⁰] alebo ‚oveľa viac žien než mužov‘ [De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní²⁶¹].“

Z týchto vecí vyplýva, že podiel žien ovplyvnených opatrením musí byť obzvlášť výrazný. Vo vecí Rinner-Kuhn súd usúdil, že ide o existenciu

²⁵⁷ ESLP, *Hoogendijk proti Holandsku* (č. 58641/00), 6. januára 2005.

²⁵⁸ ESD, *Rinner-Kuhn proti FWW Spezial-Gebaeudereinigung*, vec 171/88 [1989] Zb. 2743, 13. júla 1989.

²⁵⁹ ESD, *Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg*, vec C-184/89 [1991] Zb. I-297, 7. februára 1991.

²⁶⁰ ESD, *Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg*, vec C-33/89 [1990] Zb. I-2591, 27. júna 1990.

²⁶¹ ESD, *De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a ostatní*, vec C-343/92 [1994] Zb. I-571, 24. februára 1994.

diskriminačnej situácie, pretože percentuálny podiel žien bol 89 %. V tomto prípade by sám o sebe údaj 60 %. ... preto pravdepodobne nestačil, aby bolo možné vyvodiť záver o existencii diskriminácie.”²⁶²

Príklad: vo veci *Schönheit* zamestnankyňa zamestnaná na čiastočný úväzok tvrdila, že bola diskriminovaná na základe pohlavia.²⁶³ Rozdiel vo vyplácaných dôchodkoch, ktorý nebol spôsobený rozdielom v odpracovanom čase, znamenal, že zamestnanci na čiastočný úväzok boli v skutočnosti platení horšie, ako zamestnanci pracujúci na plný úväzok. Boli predložené štatistické dôkazy, z ktorých vyplýva, že 87,9 % zamestnancov na kratší pracovný čas boli ženy. Keďže toto opatrenie, i keď neutrálne, malo neprimerane väčší nepriaznivý vplyv na ženy ako na mužov, ESD uznal, že viedlo k domnienke o existencii nepriamej diskriminácie na základe pohlavia. Podobne, vo veci *Gerster* súd uznal ako postačujúce znevýhodnenie zamestnancov na čiastočný úväzok, z ktorých 87 % boli ženy.²⁶⁴

Príklad: vo veci *Seymour-Smith*, ktorý sa týka práva Spojeného kráľovstva v prípade nespravodlivého prepustenia, ktoré poskytuje osobitnú ochranu osobám, ktoré nepretržite pracujú u konkrétneho zamestnávateľa dlhšie ako dva roky.²⁶⁵ Navrhovateľka tvrdila, že toto právo predstavuje nepriamu diskrimináciu na základe pohlavia, pretože v prípade žien je menšia pravdepodobnosť splnenia tohto kritéria. Tento prípad je zaujímavý, pretože ESD naznačil, že aj nižšia úroveň disproporcie by bola stále dôkazom nepriamej diskriminácie, „ak by odhalil stály a pomerne konštantný rozdiel medzi mužmi a ženami počas dlhého obdobia“. Na základe konkrétneho skutkového stavu tejto veci však ESD uviedol, že z predložených štatistických údajov vyplynulo, že toto kritérium spĺňalo 77,4 % mužov a 68,9 % žien, čo nesvedčí o tom, že by toto pravidlo spĺňalo podstatne menšie percento žien.

Príklad: vo veci *D.H. a ostatní proti Česká republika*, ktorá sa týkala sťažností rómskych navrhovateľov, že ich deti boli vylúčené z bežného vzdelávacieho systému a umiestnené do „osobitných“ škôl, určených pre deti s poruchami

262 Stanovisko generálneho advokáta Legera z 31. mája 1995, body 57-58 v ESD, *Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover*, vec C-317/93 [1995] Zb. I-4625, 14. decembra 1995.

263 ESD, *Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen*, spojené veci C-4/02 a C-5/02 [2003] Zb. I-12575, 23. októbra 2003.

264 ESD, *Gerster proti Freistaat Bayern*, vec C-1/95 [1997] Zb. I-5253, 2. októbra 1997.

265 ESD, *R proti Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith a Perez*, vec C-167/97 [1999] Zb. I-623, 9. februára 1999.

učenia na základe ich rómskej etnickej príslušnosti²⁶⁶. Rómske deti boli umiestnené do „osobitných“ škôl na základe použitia testu určeného na testovanie intelektuálnych schopností. Napriek tomuto zjavne „neutrálnemu“ postupu povaha testu v podstate rómskym deťom sťažovala, aby dosiahli uspokojujivé výsledky a zapojili sa do bežného vzdelávacieho systému. ESLP konštatoval, že to dokazujú štatistické údaje svedčiace o obzvlášť vysokom podiele žiakov rómskeho pôvodu umiestnených do „osobitných“ škôl. Z údajov predložených navrhovateľmi týkajúcich sa ich konkrétneho geografického regiónu vyplýva, že 50 až 56 % žiakov osobitných škôl boli Rómovia, aj keď predstavovali približne len dve percentá celkového počtu žiakov. Údaje získané z medzivládnych zdrojov naznačujú, že celkovo navštevovalo osobitné školy v krajine 80 až 90 % Rómov. ESLP konštatoval, že aj keď údaje neboli presné, predsa z nich vyplývalo, že počet rómskych detí, ktorých sa to týkalo, je „neprimerane vysoký“ v porovnaní so zložením celkovej populácie žiakov.²⁶⁷

Podľa všetkého je možné dokázať, že chránená skupina je neprimerane ovplyvnená dokonca aj v prípade, ak nie sú k dispozícii žiadne štatistické údaje, ale ak sú k dispozícii spoľahlivé zdroje, ktoré podporujú túto analýzu.

Príklad: vec *Opuz proti Turecko* sa týkala muža, ktorý sa pri niekoľkých príležitostiach dopustil domáceho násillia na svojej manželke a jej matke, až nakoniec matku zavraždil.²⁶⁸ ESLP konštatoval, že štát nechránil navrhovateľku a jej matku pred neludským a ponižujúcim zaobchádzaním a neochránil ani život jej matky. Súd ďalej konštatoval, že štát diskriminoval navrhovateľku, pretože im neponúkol primeranú ochranu z dôvodu, že boli ženy. Na základe dôkazov súd dospel k záveru, že obeťami domáceho násillia sú prevažne ženy a existujú údaje svedčiace o tom, že vnútroštátne súdy relatívne v malej miere využívajú právomoc na vydávanie príkazov určených na ochranu obetí násillia v domácnostiach. Zaujímavé v tomto prípade je, že ESLP neboli predložené žiadne štatistiky, ktoré by preukazovali, že obeťami domáceho násillia sú prevažne ženy a skutočne aj organizácia Amnesty International uviedla, že o tejto skutočnosti neexistujú žiadne spoľahlivé údaje. ESLP bol ochotný akceptovať hodnotenie organizácie Amnesty International, renomovanej vnútroštátnej MVO, a Výboru OSN pre odstránenie všetkých foriem rasovej diskriminácie žien, že násillie páchané na ženách predstavuje v Turecku vážny problém.

²⁶⁶ ESLP, *D.H. a ostatní proti Českej republike* [velký senát] (č. 57325/00), 13. novembra 2007.

²⁶⁷ *Tamže*, body 18, 196-201.

²⁶⁸ ESLP, *Opuz proti Turecko* (č. 33401/02), 9. júna 2009.

Pripomínáme, že na preukázanie prípadov nepriamej diskriminácie nemusia byť vždy potrebné štatistické údaje. Či sú štatistické údaje potrebné na preukázanie sťažnosti bude závisieť od skutkovej podstaty veci. Konkrétne, dôkazy týkajúce sa postupov alebo presvedčenie ostatných patriacich do rovnakej chránenej kategórie môže byť dostačujúce.

Príklad: vo veci *Oršuš a ostatní proti Chorvátsku* v niektorých školách zriadili triedy, v ktorých mali obmedzené osnovy v porovnaní s bežnými triedami.²⁶⁹ Tvrdilo sa, že v týchto triedach sa nachádzal neprimerane vysoký počet rómskych žiakov, a preto to predstavovalo nepriamu diskrimináciu na základe etnického pôvodu. Vláda tvrdila, že tieto triedy boli zriadené na základe kompetencií v chorvátskom jazyku a že len čo žiak dosiahol primerané jazykové znalosti bol zaradený do bežnej triedy. ESLP konštatoval, že na rozdiel od prípadu *D.H. a ostatní* samotné štatistické údaje nedokázali viesť k domnienke diskriminácie. V jednej škole 44 % žiakov boli Rómovia a 73 % navštevovalo len rómsku triedu. V inej škole bolo 10 % Rómov a 36 % z nich navštevovalo len rómsku triedu. Toto potvrdzovalo, že neexistovala žiadna všeobecná politika na automatické umiestnenie Rómov do oddelených tried. ESLP však ďalej konštatoval, že bolo možné podať sťažnosť na nepriamu diskrimináciu bez toho, aby sa vychádzalo zo štatistických údajov. V tomto prípade bolo skutočnosťou, že sa opatrenie umiestňovania detí do oddelených tried na základe ich nedostatočného ovládania chorvátskeho jazyka, uplatňovalo len na rómskych študentov, čo viedlo k domnienke rozdielneho zaobchádzania.

Príklad: vec predložená slovinskému advokátovi pre zásadu rovnosti sa týkala zamestnávateľa, ktorý zabezpečoval stravovanie pre zamestnancov, ktoré často obsahovalo výrobky z bravčového mäsa alebo tuku. Zamestnanec moslimského pôvodu požiadal o alternatívny mesačný príspevok na jedlo na zakúpenie vlastné jedla. Zamestnávateľ takýto príspevok poskytoval len zamestnancom, ktorí mohli preukázať, že potrebujú alternatívne stravovanie zo zdravotných dôvodov.²⁷⁰ Bol to prípad nepriamej diskriminácie, pretože postup, ktorý vyzeral navonok ako neutrálny, mal vo svojej podstate negatívny vplyv na moslimov, ktorí nemôžu jesť bravčové mäso. V prípade tejto veci neboli potrebné

269 ESLP, *Oršuš a ostatní proti Chorvátsku* [veľký senát] (č. 15766/03), 16. marca 2010, body 152-153.

270 Obhajca zásady rovnakého zaobchádzania (Slovinsko), rozhodnutie č. UEM-0921-1/2008-3, 28. augusta 2008. Zhrnutie v angličtine je k dispozícii na InfoPortal (informačnom portáli) agentúry FRA, vec 364-1; Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), 8 (júl 2009) *European Anti-Discrimination Law Review* [Prehľad európskej antidiskriminačnej legislatívy], s. 64.

štatistické dôkazy preukazujúce, že pravidlo negatívne ovplyvňovalo moslimov, pretože sa jednoducho dalo zistiť, že moslimovia nemôžu jesť bravčové mäso vzhľadom na dôkazy o ich náboženskej praxi.

Príklad: vec predložená súdom Spojeného kráľovstva sa týkala zamestnávateľa, ktorý zakázal nosenie šperkov (vrátane z náboženských dôvodov) z vonkajšej strany uniformy zamestnanca.²⁷¹ Zamestnankyňa kresťanského vyznania tvrdila, že to predstavovalo diskrimináciu na základe náboženstva, pretože nemala povolené nosiť kríž. Počas konania vo veci a následných odvolaní súdy boli pripravené uznať, že by to mohlo predstavovať nepriamu diskrimináciu na náboženskom základe, ak by sa dalo dokázať, že nosiť kríž je požiadavkou kresťanskej viery. Pre tento účel súd pre pracovné spory požadoval skôr dôkazy od súdnych znalcov o kresťanských praktikách, než štatistické dôkazy týkajúce sa počtu kresťanov, ktorí nosia náboženské symboly v práci.

Hlavné body

- Motív v pozadí menej priaznivého zaobchádzania je irelevantný, dôležitý je jeho dopad.
- Podľa práva EÚ nie je potrebná identifikovateľná obeť.
- Počiatkové bremeno preukazovania spočíva na navrhovateľovi, aby predložil dôkazy, z ktorých vyplýva, že došlo k diskriminácii.
- Na podporenie domnienky diskriminácie sa môžu použiť štatistické údaje.
- Dôkazné bremeno sa potom presunie na údajného páchatela, ktorý musí preukázať, že menej priaznivé zaobchádzanie nie je založené na jednom z chránených dôvodov.
- Domnienku diskriminácie možno vyvrátiť preukázaním: buď, že obeť nie je v podobnej situácii ako jej „komparátor“, alebo že rozdiel v zaobchádzaní je založený na určitom objektívnom faktore, ktorý nesúvisí s chráneným dôvodom. Ak páchatel nie je schopný tento predpoklad vyvrátiť, môže sa ešte pokúsiť odôvodniť rozdielne zaobchádzanie.

271 Odvolací súd (Spojené kráľovstvo), *Eweida proti British Airways Plc* [2010] EWCA Civ 80, 12. februára 2010.

Ďalšie informácie

Bragoï, „La discrimination indirecte implique le transfert de la charge de la preuve au gouvernement défendeur: CourEDH [Nepriama diskriminácia implikuje prenesenie dôkazného bremena na žalovanú vládu: ESLP], Veľká komora, D.H. a ostatní proti Českej republike, 13. novembra 2007, 25 *L'Europe des libertés: revue d'actualité juridique* (2008) s. 18-19.

European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, *Beyond Formal Equality: Data Collection and EU Equality Law* (Luxemburg, Úrad pre publikácie, 2007), kapitola 3 „The role of data in ensuring compliance with equal treatment law“.

ERRC/Interights/MPG *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: from Principles to Practice* (Nottingham, Russell Press, 2004), kapitola 4 „Strategic Litigation in Practice“.

Interights, *Non-Discrimination in International Law* (London, Interights, 2005), kapitola 4 „Procedure: Making a Discrimination Claim“.

Horizons Stratégiques (No. 5 2007/3), „La discrimination saisie sur le vif: Le testing“ (periodikum obsahujúce množstvo článkov týkajúcich sa testovania situácie) k dispozícii na: www.cairn.info/revue-horizons-strategiques-2007-3.htm.

Schiek, Waddington and Bell, *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Non-Discrimination Law* (Oxford, Hart Publishing, 2007), kapitola 8.5.1.E „Situation Testing“.

Zoznam judikatúry

Judikatúra Medzinárodného súdneho dvora

<i>Nottebohm (Lichtenštajnsko proti Guatemale)</i> Zb. rozh. MSD [1955] 4, 23, 6. apríla 1955	107
--	-----

Judikatúra Európskeho súdneho dvora

<i>Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist, vec C-407/98</i> [2000]	39
<i>Allonby proti Accrington a Rossendale College a ostatní, vec C-256/01</i> [2004]	135
<i>Angelidaki a ostatní proti Organismos Nomarkhiaki Aftodiikisi Rethimnis, vec C-378/07</i> [2009]	77
<i>Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group, vec C-262/88</i> [1990]	67
<i>Bilka-Kaufhaus GmbH proti Weber Von Hartz, vec 170/84</i> [1986]	45
<i>Blaizot a ostatní proti Université de Liège a ostatným, vec 24/86</i> [1988]	67
<i>Burton proti British Railways Board, vec 19/81</i> [1982]	66
<i>Casagrande proti Landeshauptstadt München, vec 9/74</i> [1974]	72
<i>Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding proti. Firma Feryn NV, vec C-54/07</i> [2008]	123
<i>Chacón Navas proti Eurest Colectividades SA, vec C-13/05</i> [2006]	100
<i>Chen proti Secretary of State for the Home Department, vec C-200/02</i> [2004]	107
<i>Coleman proti Attridge Law a Steve Law, vec C-303/06</i> [2008]	28
<i>Cristini proti Société nationale des chemins de fer français (SNCF), vec 32/75</i> [1975]	70

<i>De Weerd, rod. menom Roks, a ostatní proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen a ostatní, vec C-343/92 [1994]</i>	31, 96, 129
<i>Defrenne proti SABENA, vec 43/75 [1976]</i>	90
<i>Dekker proti Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (VJV-Centrum) Plus, vec C-177/88 [1990]</i>	26
<i>Garland proti British Rail Engineering Limited, vec 12/81 [1982]</i>	67
<i>Gerster proti Freistaat Bayern, vec C-1/95 [1997]</i>	130
<i>Gravier proti Ville de Liege a ostatným, vec 293/83 [1985]</i>	67
<i>Groener proti Minister for Education a the City of Dublin Vocational Educational Committee, vec C-379/87 [1989]</i>	114
<i>Hilde Schönheit proti Stadt Frankfurt am Main a Silvia Becker proti Land Hessen, spojené veci C-4/02 a C-5/02 [2003]</i>	30, 130
<i>Hill a Stapleton proti The Revenue Commissioners and Department of Finance, vec C-243/95 [1998]</i>	91
<i>Jämställdhetsombudsmannen v. Örebro läns landsting, vec C-236/98 [2000]</i>	66
<i>Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, vec 222/84 [1986]</i>	47
<i>K.B. proti NHS Pensions Agency, vec C-117/01 [2004]</i>	92
<i>Kalanke proti Freie Hansestadt Bremen, vec C-450/93 [1995]</i>	39
<i>Kohll proti Union des Caisses de Maladie, vec C-158/96, [1998]</i>	74
<i>Komisia proti Francúzsku, vec 318/86 [1988]</i>	48, 71
<i>Komisia proti Francúzsku, vec C-35/97 [1998]</i>	48, 71
<i>Komisia proti Nemecku, vec 248/83 [1985]</i>	47
<i>Kowalska proti Freie und Hansestadt Hamburg, vec C-33/89 [1990]</i>	31, 129
<i>Kreil proti Bundesrepublik Deutschland, vec C-285/98 [2000]</i>	50
<i>Lewen proti Denda, vec C-333/97 [1999]</i>	67
<i>Lommers proti Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, vec C-476/99 [2002]</i>	66
<i>Mahlburg proti Land Mecklenburg-Vorpommern, vec C-207/98 [2000]</i>	48
<i>Marschall proti Land Nordrhein-Westfalen, vec C-409/95 [1997]</i>	39
<i>Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, vec C-267/06 [2008]</i>	27

<i>Matteucci proti Communaute Francaise de Belgique</i> , vec 235/87 [1988]	71
<i>Megner a Scheffel proti Innungskrankenkasse Vorderpfalz</i> , vec C-444/93 [1995]	96
<i>Meyers proti Adjudication Officer</i> , vec C-116/94 [1995]	65, 66
<i>Müller Fauré proti Onderlinge Waarborgmaatschappij</i> , vec C-385/99 [2003]	74
<i>Nimz proti Freie und Hansestadt Hamburg</i> , vec C-184/89 [1991]	31, 129
<i>Nolte proti Landesversicherungsanstalt Hannover</i> , vec C-317/93 [1995]	96, 130
<i>P proti S a Cornwall County Council</i> , vec C-13/94 [1996]	28
<i>Palacios de la Villa proti Cortefiel Servicios SA</i> , vec C-411/05 [2007]	52, 66
<i>Peerbooms proti Stichting CZ Groep Zorgverzekeringen</i> , vec C-157/99 [2001]	74
<i>R proti Secretary of State for Employment, ex parte Seymour-Smith a Perez</i> , vec C-167/97 [1999]	130
<i>Reina proti Landeskreditbank Baden-Württemberg</i> , vec 65/81 [1982]	137
<i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , vec C-423/04 [2006]	24, 93
<i>Richards proti Secretary of State for Work and Pensions</i> , vec C-423/04 [2006]	24, 93
<i>Rinner-Kuhn proti FWW Spezial-Gebaedereinigung</i> , vec 171/88 [1989]	31, 129
<i>Sabbatini proti Európskemu parlamentu</i> , vec 20/71 [1972]	67
<i>Sahlstedt a ostatní proti Komisii</i> , vec C-362/06 [2009]	77
<i>Schnorbus proti Land Hessen</i> , vec C-79/99 [2000]	65, 96
<i>Sirdar proti The Army Board a Secretary of State for Defence</i> , vec C-273/97 [1999]	49
<i>Susanna Brunnhofer proti Bank der österreichischen Postsparkasse AG</i> , vec C-381/99 [2001]	125
<i>Trestné konanie vo veci Even</i> , vec 207/78 [1979]	71
<i>Trestné konanie vo veci Mutsch</i> , vec 137/84 [1985]	71
<i>Vassilakis a ostatní proti Dimos Kerkyras</i> , vec C-364/07 [2008]	77
<i>Webb proti EMO Cargo (UK) Ltd</i> , vec C-32/93 [1994] Zb. I-3567, 14. júla 1994]	26

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

<i>Abdulaziz, Cabales and Balkandali proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 9214/80, 9473/81 a 9474/81), 28. mája 1985	109
<i>Alujer Fernandez a Caballero García proti Španielsku (rozh.)</i> (č. 53072/99), 14. júna 2001	111

<i>Anakomba Yula proti Belgicku</i> (č. 45413/07), 10. marca 2009.....	78, 108
<i>Andrejeva proti Lotyšsku [veľký senát]</i> (č. 55707/00), 18. februára 2009.....	63, 72, 110
<i>Aziz proti Cypru</i> (č. 69949/01), 22. júna 2004.....	27
<i>Bączkowski a ostatní proti Poľsku</i> (č. 1543/06), 3. mája 2007	35
<i>Balsytė-Lideikienė proti Litve</i> (č. 72596/01), 4. novembra 2008	84
<i>Barrow proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 42735/02), 22. augusta 2006	95
<i>Bigaeva proti Grécku</i> (č. 26713/05), 28. mája 2009	68
<i>Bouamar proti Belgicku</i> (č. 9106/80), 29. februára 9 1988	84, 103
<i>Buckley proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 20348/92), 25. septembra 1996	75
<i>Burden proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát]</i> (č. 13378/05), 29. apríla 2008.....	22, 25, 44
<i>C. proti Belgicku</i> (č. 21794/93), 7. augusta 1996.....	109
<i>Campbell a Cosans proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 7511/76 a č. 7743/76), 25. februára 1982.....	113
<i>Carson a ostatní proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát]</i> (č. 42184/05), 16. marca 2010	22, 25, 62, 118
<i>Castells proti Španielsku</i> (č. 11798/85), 23. apríla 1992	82, 118
<i>Cha'are Shalom Ve Tsedeck proti Francúzsku [veľký senát]</i> (č. 27417/95), 27. júna 2000.....	111
<i>Chahal proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 22414/93), 15. novembra 1996	109
<i>Chassagnou a ostatní proti Francúzsku</i> (č. 25088/94), 29. apríla 1999	116
<i>Členovia kongregácie Svedkov Jehovových z Gldani (Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses) a ostaní proti Gruzínsku</i> (č. 71156/01), 3. mája 2007.....	83
<i>D.G. proti Írsku</i> (č. 39474/98), 16. mája 2002	84, 103
<i>D.H. a ostatní proti Českej republike [veľký senát]</i> (č. 57325/00), 13. novembra 2007	22, 29, 30, 31, 73, 125, 127, 131
<i>Dahlab proti Švajčiarsku (rozh.)</i> (č. 42393/98), 15. februára 2001	114
<i>Danilenkov a ostatní proti Rusku</i> (č. 67336/01), 30. júla 2009	69, 118
<i>Demir a Baykara proti Turecku</i> (č. 34503/97), 12. novembra 2008	68
<i>Đokić proti Bosne a Hercegovine</i> (č. 6518/04), 27. mája 2010	77
<i>Dudgeon proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 7525/76), 22. októbra 1981.....	99
<i>E.B. proti Francúzsku [veľký senát]</i> (č. 43546/02), 22. januára 2008.....	62, 80, 98

<i>Engel a ostatní proti Holandsku</i> (č. 5100/71, č. 5101/71, č. 5102/71, č. 5354/72 a č. 5370/72), 8. júna 1976.....	118
<i>ESLP, Paraskeva Todorova proti Bulharsku</i> (č. 37193/07), 25. marca 2010.....	35, 78
<i>Féret proti Belgicku</i> (č. 15615/07), 16. júla 2009.....	84
<i>Fretté proti Francúzsku</i> (č. 36515/97), 26. februára 2002.....	98
<i>Gaygusuz proti Rakúsku</i> (č. 17371/90), 16. septembra 1996.....	24, 63, 72, 110
<i>Glor proti Švajčiarsku</i> (č. 13444/04), 30. apríla 2009.....	101
<i>Goodwin proti Spojenému kráľovstvu, [veľký senát]</i> (č. 28957/95), 11. júla 2002.....	93, 93
<i>Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani proti Taliansku</i> (č. 2) (č. 26740/02), 31. mája 2007.....	118
<i>Handyside proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 5493/72), 7. decembra 1976.....	117
<i>Hasan a Chaush proti Bulharsku [veľký senát]</i> (č. 30985/96), 26. októbra 2000.....	113
<i>Hoogendijk proti Holandsku (rozhodnutie o prijateľnosti)</i> (č. 58641/00), 6. januára 2005.....	22, 129
<i>I proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát]</i> (č. 25680/94), 11. júla 2002.....	93, 109
<i>K.H. a ostatní proti Slovensku</i> (č. 32881/04), 28. apríla 2009.....	72
<i>Karner proti Rakúsku</i> (č. 40016/98), 24. júla 2003.....	99
<i>Köse a ostatní proti Turecku (rozh.)</i> (č. 26625/02), 24. januára 2006.....	113
<i>Koua Poirrez proti Francúzsku</i> (č. 40892/98), 30. septembra 2003.....	63, 72, 110
<i>L proti Litve</i> (č. 27527/03), 11. septembra 2007.....	93
<i>Le Pen proti Francúzsku (rozh.)</i> (č. 18788/09), 20. apríla 2010.....	84
<i>Loizidou proti Turecku</i> (č. 15318/89), 18. decembra 1996.....	58
<i>Luczak proti Poľsku</i> (č. 77782/01), 27. novembra 2007.....	24
<i>Mazurek proti Francúzsku</i> (č. 34406/97), 1. februára 2000.....	79, 80, 116
<i>Metropolitan Church of Bessarabia a ostatní proti Moldavsku</i> (č. 45701/99), 14. decembra 2001.....	113
<i>Moldovan a ostatní proti Rumunsku</i> (č. 2) (č. 41138/98 a č. 64320/01), 12. júla 2005.....	78
<i>Moscow Branch of the Salvation Army proti Rusku</i> (č. 72881/01), 5. októbra 2006.....	113

<i>Moustaquim proti Belgicku</i> (č. 12313/86), 18. februára 1991.....	23, 109
<i>Muñoz Díaz proti Španielsku</i> (č. 49151/07), 8. decembra 2009	80
<i>Nachova a ostatní proti Bulharsku [veľký senát]</i> (č. 43577/98 a č. 43579/98), 6. júla 2005.....	82, 83, 125, 126
<i>Opuz proti Turecku</i> (č. 33401/02), 9. júna 2009	29, 84, 131
<i>Oršuš a ostatní proti Chorvátsku [veľký senát]</i> (č. 15766/03), 16. marca 2010	73
<i>Paraskeva Todorova proti Bulharsku</i> (č. 37193/07), 25. marca 2010	35, 78
<i>Petrov proti Bulharsku</i> (č. 15197/02), 22. mája 2008.....	118
<i>Pretty proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 2346/02), 29. apríla 2002.....	36, 102
<i>Price proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 33394/96), 10. júla 2001.....	101
<i>Rasmussen proti Dánsku</i> (č. 8777/79), 28. novembra 1984.....	79, 81
<i>S.L. proti Rakúsku</i> (č. 45330/99), 9. januára 2003.....	98
<i>Sahin proti Nemecku [veľký senát]</i> (č. 30943/96), 8. júla 2003.....	80, 118
<i>Schwizgebel proti Švajčiarsku</i> (č. 25762/07), 10. júna 2010	102
<i>Scientologická cirkev v Moskve proti Rusku</i> (č. 18147/02), 5. apríla 2007	113
<i>Sejdić a Finci proti Bosne a Hercegovine [veľký senát]</i> (č. 27996/06 a 34836/06), 22. decembra 2009.....	106, 106
<i>Sidabras a Džiautas proti Litve</i> (č. 55480/00 a č. 59330/00), 27. júla 2004.....	62, 68
<i>Sławomir Musiał proti Poľsku</i> (č. 28300/06), 20. januára 2009	72
<i>Smith a Grady proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 33985/96 a 33986/96), 27. septembra 1999.....	76
<i>Socialistická strana a ostatní proti Turecku</i> (č. 21237/93), 25. mája 1998	82
<i>Sommerfeld proti Nemecku [veľký senát]</i> (č. 31871/96), 8. júla 2003.....	61, 79, 80, 118
<i>Stec a ostatní proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát]</i> (č. 65731/01 a 65900/01), 12. apríla 2006.....	63, 95
<i>Steel a Morris proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 68416/01), 15. februára 2005.....	117
<i>Šečić proti Chorvátsku</i> (č. 40116/02), 31. mája 2007.....	82
<i>T. proti Spojenému kráľovstvu [veľký senát]</i> (č. 24724/94), 16. decembra 1999.....	36, 102, 103
<i>Thlimmenos proti Grécku [veľký senát]</i> (č. 34369/97), 6. apríla 2000	36
<i>Timishev proti Rusku</i> (č. 55762/00 a 55974/00), 13. decembra 2005...105, 106, 125, 125	
<i>Turan Cakir proti Belgicku</i> (č. 44256/06), 10. marca 2009	82, 83

<i>Ünal Tekeli proti Turecku</i> (č. 29865/96), 16. novembra 2004	91
<i>Van Kück proti Nemecku</i> (č. 35968/97), 12. júna 2003	94
<i>Walker proti Spojenému kráľovstvu</i> (č. 37212/02), 22. august 2006	95
<i>Weller proti Maďarsku</i> (č. 44399/05), 31. marca 2009	28, 63, 118
<i>Willem proti Francúzsku</i> , (č. 10883/05), 16. júla 2009	84
<i>Wintersberger proti Rakúsku (roz.)</i> (č. 57448/00), 27. mája 2003	42
<i>Zarb Adami proti Malte</i> (č. 17209/02), 20. júna 2006	29, 61, 91
<i>Zeibek proti Grécku</i> (č. 46368/06), 9. júla 2009	108

Judikatúra Európskeho výboru pre sociálne práva

<i>Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti Bulharsku</i> (sťažnosť č. 41/2007), 3. júna 2008	124
<i>SUD Travail Affaires Sociales proti Francúzsku</i> (sťažnosť č. 24/2004), 8. novembra 2005	124

Judikatúra výboru pre ľudské práva

<i>Diergaardt a ostatní proti Namíbií, oznámenie č. 760/1997</i> , 6. septembra 2000	115
---	-----

Judikatúra vnútroštátnych súdov

Belgicko - Rozhodnutie Correctionele Rechtbank van Antwerpen, 7. decembra 2004	141
Bulharsko - Krajský súd v Sofii, rozhodnutie č. 164 o občianskej veci č. 2860/2006, 21. júna 2006	141
Cyprus - Orgán pre rovnosť, ref. č. A.K.I. 37/2008, 8. októbra 2008	141
Fínsko - Správny súd vo Vaasa, Vaasan Hallinto-oikeus - 04/0253/3	51
Francúzsko - Správny súd v Rouene, <i>Boutheiller proti Ministère de l'éducation</i> , rozsudok č. 0500526-3, 24. júna 2008	37
Francúzsko - Odvolací súd v Nîmes, <i>Lenormand proti Balenci</i> , č. 08/00907 zo 6. novembra 2008	74

Francúzsko - Trestný senát kasačného súdu, č. M 08-88.017 a č. 2074 zo 7. apríla 2009	74
Maďarsko - Orgán pre rovnaké zaobchádzanie, vec č. 72, apríl 2008	33, 74
Maďarsko - Rozhodnutie č. 654/2009, 20. decembra 2009, Orgán pre rovnaké zaobchádzanie	142
Rakúsko - Komisia pre rovnaké zaobchádzanie, senát III.....	106
Rakúsko -Bezirksgericht Döbling, GZ 17 C 1597/05f-17, 23. januára 2006	142
Slovensko - <i>Obhajca</i> zásady rovnakého zaobchádzania, rozhodnutie č. UEM-0921-1/2008-3, 28. augusta 2008	132
Spojené kráľovstvo - <i>Amicus MSF Section, R (na návrh) proti Secretary of State for Trade and Industry</i> [2004] EWHC 860 (Admin), Vrchný súd Spojeného kráľovstva, 26. apríla 2004	142
Spojené kráľovstvo - <i>Islington London Borough Council proti Ladele (Liberty intervening)</i> [2009] EWCA Civ 1357, Odvolací súd Spojeného kráľovstva, 12. februára 2010	112
Spojené kráľovstvo - <i>James proti Eastleigh Borough Council</i> [1990] Snemovňa lordov 6, 14. júna 1990	26
Spojené kráľovstvo - <i>MacCulloch proti Imperial Chemical Industries plc</i> [2008] IRLR 846, Odvolací súd pre záležitosti zamestnania Spojeného kráľovstva, 22. júla 2008.....	53
Spojené kráľovstvo - Odvolací súd Spojeného kráľovstva, <i>Eweida proti British Airways plc</i> [2010] EWCA Civ 80, 12. februára 2010	142
Švédsko - <i>HomO</i> , rozhodnutie z 21. júna 2006, spis č. 262/06	142
Švédsko - <i>Najvyšší súd, Escape Bar and Restaurant proti ombudsmanovi proti diskriminácii na základe etnického pôvodu</i> T-2224-07, 1. októbra 2008	142
Švédsko - Odvolací súd vo Svea, <i>Ombudsman proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie proti A.S.</i> , vec č. T-3562-06, 11. februára 2008	33, 74

Tabuľka právnych textov

Medzinárodné dokumenty

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (4. novembra 1950)

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (16. decembra 1966)

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (16. decembra 1966)

Dohovor OSN proti mučeniu (10. decembra 1984)

Medzinárodný dohovor OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (4. januára 1969)

Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (18. decembra 1979)

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (13. decembra 2006)

Dohovor OSN o právach dieťaťa (20. novembra 1990)

Všeobecná deklarácia ľudských práv (10. decembra 1948)

Dokumenty EÚ

Charta základných práv Európskej únie (7. decembra 2000)

Commission Recommendation 92/131/EEC on the protection of the dignity of women and men at work (Odporúčanie Komisie 92/131/EHS o ochrane dôstojnosti žien a mužov pri práci) (27. novembra 1991)

Council declaration on the implementation of the Commission Recommendation on the protection of the dignity of women and men at work including the code of practice to combat sexual harassment (Vyhlásenie Rady k vykonávaniu odporúčania Komisie 92/131/EHS o ochrane dôstojnosti žien a mužov pri práci vrátane kódexu boja proti sexuálnemu obťažovaniu) (19. decembra 1991)

Smernica Rady 79/7/EHS o postupnom vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach súvisiacich so sociálnym zabezpečením (19. decembra 1978)

Smernica Rady 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (27. novembra 2000)

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie) (5. júla 2006)

Smernica Rady 76/207/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky (9. februára 1976)

Smernica Rady 2004/113/ES o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu (13. decembra 2004)

Smernica Rady 2000/43/ES, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (29. júna 2000)

Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (25. marca 1957)

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (13. decembra 2007)

Ďalšie materiály dostupné na CD-ROM-e

- i. Council Directive 79/7/EEC on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security (19. decembra 1978) [DE – EN – FR]
- ii. Edel, *The prohibition of discrimination under the European Convention on Human Rights*, Human Rights Files, No. 22, 2010 [EN – FR]
- iii. European Commission, *Combating Discrimination: A Training Manual*, 2006 [DE – EN – FR]
- iv. European Network of Equality Bodies (Equinet), *Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice*, Volume I [EN – FR], Volume II [EN – FR], Volume III [EN – FR], Volume IV [EN]
- v. European Network of Equality Bodies (Equinet), *Combating Discrimination in Goods and Services*, 2004 [EN – FR]
- vi. Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA), *The impact of the Racial Equality Directive. Views of trade unions and employers in the European Union*, 2010 [EN]
- vii. Prípadové štúdiá k článkom 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13 a 14 EDLP, ako aj k článku 1 protokolu č. 1 k EDLP [DE – EN – FR]
- viii. Zhrnutia vybraných vecí Európskeho súdu pre ľudské práva v maďarskom jazyku [HU]

Online zdroje

Zdroje	Webová adresa ²⁷²
Council of Europe Human Rights Education for Legal Professionals website [Webová stránka Rady Európy pre vzdelávanie právnych odborníkov v oblasti ľudských práv]	www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=1
Equinet, <i>Dynamic Interpretation: European Anti-Discrimination Law in Practice</i> [Dynamický výklad: európske antidiskriminačné právo v praxi], diely I-IV	www.equineteurope.org/equinetpublications.html
European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field [Európska sieť právnych expertov v oblasti antidiskriminácie], „News Report“ [nová správa]	www.non-discrimination.net/content/media/HU-14-HU_harassment_of_Roma_pupils_by_teachers.pdf
Grgić, Mataga, Longar and Vilfan, <i>The Right to Property under the ECHR</i> [Majetkové právo podľa EDLP], Human Rights Handbooks [Príručky v oblasti ľudských práv], č. 10, 2007	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=2123
Protokol č. 12 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ETS No. 177), dôvodová správa, ods. 22	http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm

272 Všetky hypertextové odkazy boli funkčné k 10. marcu 2011.

Zdroje	Webová adresa
Kilkelly, <i>The Right to Respect for Private and Family Life [Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života]</i> , Human Rights Handbooks [Príručky v oblasti ľudských práv], č. 1, 2001	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=1636
Equinet, <i>Combating Discrimination in Goods and Services, 2004 [Boj proti diskriminácii v prístupe k tovaru a službám]</i>	www.equineteurope.org/68.html
Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity [Zásady z Yogyakarta pre uplatňovanie medzinárodných právnych predpisov v oblasti ľudských práv v súvislosti s otázkou sexuálnej orientácie a pohlavnej identity]	www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm
FRA InfoPortal [informačný portál agentúry FRA]	http://infoportal.fra.europa.eu
FRA, <i>The impact of the Racial Equality Directive. Views of trade unions and employers in the European Union, 2010 [Vplyv smernice o rasovej rovnosti. Názory odborových zväzov a zamestnávateľov v Európskej únii]</i>	http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/pub_racial_equal_directive_en.htm
RE, „Case Study 15, Arrest, pre trial detention, ill treatment of Roma man“, 2007 [Prípadová štúdia č. 15, zadržanie, vyšetrovacia väzba, zlé zaobchádzanie s rómskym mužom]	www.coehelp.org/course/view.php?id=18&topic=2
Murdoch, <i>Freedom of Thought, Conscience and Religion [Sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania]</i> , Human Rights Handbooks [Príručky v oblasti ľudských práv], č. 2, 2007	www.coehelp.org/mod/resource/view.php?inpopup=true&id=2122
Rada Európy, Human Rights Handbooks [príručky v oblasti ľudských práv]	www.coehelp.org/course/view.php?id=54
Európska komisia, <i>Combating Discrimination: A Training Manual, 2006 [Boj proti diskriminácii: školiaca príručka]</i>	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=427&langId=en&moreDocuments=yes

Poznámka k citáciám

Uvedená judikatúra poskytuje čitateľovi komplexné informácie, ktoré umožňujú nájsť úplný rozsudok v predmetnej veci. Môže byť užitočná, ak by sa čitateľ chcel hlbšie oboznámiť so zdôvodnením a analýzou, ktoré použil príslušný súd pri prijímaní predmetného rozhodnutia.

Mnohé prípady uvedené v tejto publikácii sú buď veci, o ktorých rozhodoval ESD alebo ESLP, takže sú predmetom diskusie. Podobné techniky sa však môžu použiť prostredníctvom databáz vnútroštátnej judikatúry.

Na účely vyhľadávania judikatúry ESLP má čitateľ k dispozícii portál ESLP HUDOC, ktorý poskytuje bezplatný prístup k judikatúre ESLP: www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/Hudoc/Hudoc+database/. Portál HUDOC má užívateľsky prístupný vyhľadávač, ktorý umožňuje jednoduché vyhľadávanie zvolenej judikatúry. Najjednoduchší spôsob ako vyhľadať požadovanú vec, je zadať číslo návrhu do vyhľadávacieho poľa s názvom „Application Number“.

Na účely vyhľadávania judikatúry ESD má čitateľ k dispozícii vyhľadávač CURIA, ktorý poskytuje bezplatný prístup k judikatúre ESD: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=en>. Portál CURIA má užívateľsky prístupný vyhľadávač, ktorý umožňuje jednoduché vyhľadávanie zvolenej judikatúry. Najjednoduchší spôsob ako vyhľadať požadovanú vec, je zadať číslo veci do vyhľadávacieho okna s názvom „Case number“.

Oba navrhované vyhľadávače (alebo vyhľadávač, ktorý sa používa) umožnia, aby užívateľ mohol prípadne prehliadať veci podľa dátumu. Vyhľadávanie požadovanej veci prehliadaním podľa dátumu vynesenia rozsudku je umožnené na základe dátumu, ktorý je uvedený pri všetkých veciach, ktoré boli zahrnuté do tejto príručky.

Agentúra Európskej únie pre základné práva
Európsky súd pre ľudské práva – Rada Európy

Príručka o európskom antidiskriminačnom práve

2011 – 149 p. – 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-871-9981-2 (Rada Európy)

ISBN 978-92-9192-869-9 (FRA)

doi: 10.2811/10101

Viac doplňujúcich informácií o Agentúre Európskej únie pre základné práva je k dispozícii na internete. Dostupné sú na webovej stránke agentúry FRA (<http://fra.europa.eu>).

Ďalšie informácie týkajúce sa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sú k dispozícii na internetových stránkach ESLP www.echr.coe.int. Vyhľadávač HUDOC umožňuje prístup k rozsudkom a rozhodnutiam v angličtine a/alebo vo francúzštine, prekladom do vybraných jazykov, mesačníku stručných informácií o prejednávaných prípadoch, tlačovým správam a ďalším informáciám o práci Súdu.

Ako Získať Publikácie EÚ

Bezplatné publikácie:

- prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- na zastúpeniach alebo delegáciách Európskej únie. Ich kontaktné údaje nájdete na <http://ec.europa.eu> alebo si ich môžete vyžiadať faxom na čísle +352 2929-42758.

Platené publikácie:

- prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Preddplatné (napr. ročné série *Úradného vestníka Európskej únie*, zbierky rozhodnutí):

- prostredníctvom obchodných distribútorov Úradu pre vydávanie publikácií EÚ (http://publications.europa.eu/others/agents/index_sk.htm).

Ako získať publikácie Rady Európy

Nakladateľstvo Rady Európy vydáva publikácie týkajúce sa všetkých aktivít organizácie, zahrňujúcich ľudské práva, etiku, sociálne veci, vzdelávanie, kultúru, šport, mládež a kultúrne dedičstvo. Knihy a elektronické publikácie uvedené v obsahu katalógu sa môžu objednať na internetových stránkach (<http://book.coe.int/>).

Virtuálna čítareň umožňuje návštevníkom zadarmo konzultovať výňatky z hlavných nedávno vydaných publikácií či úplne znenie určitých oficiálnych dokumentov.

Informácie o dohovoroch Rady Európy a ich úplné znenia sú k dispozícii na stránkach Oddelenia zmlúv (<http://conventions.coe.int/>).

Európske antidiskriminačné právo ustanovené smernicami EÚ o antidiskriminácii ako aj článkom 14 Európskeho dohovoru Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho protokolu č. 12 zakazuje diskrimináciu v celom rade súvislosti a na základe rozmanitých dôvodov. V tejto príručke sa skúma európske antidiskriminačné právo prameniace z týchto dvoch zdrojov ako komplementárnych systémov, pričom sa z nich striedavo vychádza v rozsahu, v akom sa prekrývajú a zdôrazňujú sa prípadné rozdiely. Na základe rozsiahleho súboru judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie v oblasti zákazu diskriminácie sa javí ako užitočné prístupnou formou predložiť príručku s CD-ROM-om určenú právnym odborníkom v EÚ a v členských štátoch Rady Európy a ďalším užívateľom, napríklad sudcom, prokurátorom a advokátom, ako aj pracovníkom orgánov presadzovania práva.

AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 (1) 580 30-60 – Fax +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EURÓPSKY SÚD PRE ĽUDSKÉ PRÁVA RADA EURÓPY

67075 Štrasburg Cedex – Francúzsko
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
chr.coe.int – publishing@chr.coe.int



Úrad pre publikácie

ISBN 978-92-871-9981-2
ISBN 978-92-9192-869-9



9 789291 928699